

Valta näkyväksi – Eduskuntatalohanke 1905–1926

Pro gradu -tutkielma
Taidehistorian oppiaine
Ohjaaja: Kirsi Saarikangas
Tekijä: Inkeri Suutari
Osoite: Limingantie 44-46 c 10, 00560 Helsinki
Puh: 050 531 8612

Tiedekunta/Osasto Fakultet/Sektion – Faculty Humanistinen tiedekunta		Laitos Institution – Department Filosofian, historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos	
Tekijä/Författare – Author Inkeri Suutari			
Työn nimi Arbetets titel – Title Valta näkyväksi – Eduskuntatalohanke 1905–1926			
Oppiaine Läroämne – Subject Taidehistoria			
Työn laji Arbetets art – Level pro gradu		Aika Datum – Month and year 08/2011	Sivumäärä Sidoantal – Number of pages 80
Tiivistelmä Referat – Abstract			
<p>Pro gradu -tutkielman tutkimusaiheena on eduskuntatalohanke vuosien 1905 –1926 välillä. Tutkielman tavoitteina on analysoida hankkeen aikana tapahtunutta arkkitehtuurin ja kaupunkitilan tuottamista, tarkastella hankkeen etenemistä erityisesti päätöksentekoprosessin kautta sekä analysoida monumentaalisuuteen liittyvän näkyväksi tekemisen strategian toteutumista. Hankkeeseen liittynyt keskustelu rakennuksen sijoittamisesta sitoo myös kysymyksen Helsingin kaupunkitilasta ja hallinnollisesta keskustasta osaksi tutkimusta. Aineistona ovat olleet tutkittavan aikavälin valtiopäiväasiakirjat, erilaisten päätösvaltaisten ryhmien mietinnöt ja pöytäkirjat, kilpailuohjelmat ja -ehdotusten kuvat sekä kilpailuiden palkintolautakuntien pöytäkirjat. Ajallisen rajauksen alku kytkeytyy vuoden 1906 valtiopäivä uudistukseen ja päätös Eduskuntatalon rakentamisen alkamiseen. Lähtökohtaisena hypoteesina on ollut, että tilan tuottaminen, samoin kuin arkkitehtoniseen tilaan liitettyjen merkitysten tuottamisen prosessi, alkaa jo ennen konkreettisen tilan olemassaoloa.</p> <p>Eduskuntatalohanke käynnistyi kun keskustelu yksikamarisen eduskunnan kokoontumistiloista tuli ajankohtaiseksi valtiopäivä uudistuksen myötä. Eduskuntatalohankkeessa rakennuttajana oli Suomen valtio, jota edusti eduskunta sekä sen valtuuttamat ryhmät: eduskuntalovaltuuskunnat ja -lautakunnat sekä Eduskuntatalon rakennustoimikunta. Nämä ryhmät valmistelivat tilakysymystä ja siihen liittyneitä päätöksiä. Ryhmät muodostuivat kansanedustajista ja arkkitehteista, vaihtelevassa suhteessa. Arkkitehtuuria ja kaupunkitilaa tuotettiin aina kun tilakysymyksen ratkaisua ja sijoituskysymystä valmisteltiin tai niistä keskusteltiin. Hankkeen aikana järjestettiin kolme kilpailua: vuoden 1908 valtiopäivätalon suunnittelukilpailu, vuoden 1923 eduskuntatalon sijoituskilpailu ja vuoden 1924 suunnittelukilpailu. Läpi hankkeen eduskunnan tilaongelman ratkaisuna pidettiin joko Säätytalon laajennusta tai uuden eduskuntatalon rakentamista. Kansanedustajien näkemykset tilaongelman ratkaisuun olivat puolueittain sitoutuneita.</p> <p>Arkkitehtuuriin ladattuihin odotuksiin ja rakennuksen sijoituskysymykseen vaikutti paljon rakennuksen rooli hallintorakennuksena. Hankkeen aikana vielä idean tasolla olleen rakennuksen ulkomuotoon ja sijaintiin ladattiin paljon symbolisia merkityksiä, odotuksia ja vaatimuksia, jotka tulivat esiin tilakysymyksen valmistelussa, pöytäkirjoihin merkityissä keskusteluissa sekä kilpailuohjelmissa ja kilpailuiden palkintolautakuntien arvioissa. Samalla tuotettiin konkreettista arkkitehtuuria, kaupunkitilaa ja rakennuksen symbolista roolia. Rakennukselta ja sen sijoituspaikalta odotettu ”monumentaalisuus” oli usein sidoksissa näkyväksi tekemiseen. Näkyväksi tekeminen tuli erityisen selvästi ilmi eduskuntatalon sijoituskysymyksessä.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Eduskuntatalohanke, arkkitehtuurin ja kaupunkitilan tuottaminen, monumentaalisuus			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Taidehistorian oppiaine			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Sisällysluettelo

1.	Johdanto	2
1.1	Eduskuntatalohanke tutkimuskohteena	2
1.2	Aineisto ja metodi	8
1.3	Aikaisempi tutkimus	9
2.	”Maan ensimmäinen rakennus” – eduskuntatalohankkeen alkuvaiheet	11
2.1	Välivaiheen optimismia: eduskuntatalohankkeen käynnistyminen	11
2.2	Vuoden 1908 suunnittelukilpailu	17
2.3	Jälkipyykki	24
3.	Eduskuntatalohanke itsenäistymisen jälkeen	31
3.1	Talohanke elpyy	31
3.2	Kysymys sijainnista	33
3.3	Suunnittelukilpailu vuonna 1924	37
3.4	Tilaongelman ratkaisu	42
4.	Valta näkyväksi	45
4.1	Kansanedustajat ja arkkitehdit	45
4.2	Arkkitehtuurin ja kaupunkitilan tuottaminen	50
4.3	Arkkitehtuurin merkitykset ja poliittiset ideologiat	56
4.4	Näkyväksi tekeminen arkkitehtuurissa ja kaupunkitilassa	60
5.	Lähdeluettelo	67
6.	Liitteet	
	Liite 1	
	Kuvia eduskuntatalohankkeen vaiheisiin liittyvistä suunnitelmista	72
	Liite 2	
	Eduskuntatalohankkeessa vaikuttaneita henkilöitä	75

1. Johdanto

1.1 Eduskuntatalohanke tutkimuskohteena

Alun perin tarkoitukseni oli tehdä tutkimus eduskuntatalon vuoden 1924 suunnittelukilpailusta. Huomasin pian, että sitä edeltävänä vuonna järjestettyä paikkakilpailua ei voinut jättää huomiotta. Sain myös selville, ettei tuo suunnittelukilpailu ollut ensimmäinen vaan eduskunnan rakennukselle oli järjestetty suunnittelukilpailu jo yli 15 vuotta aiemmin. Aiheeseen enemmän perehdyttyäni, vahvistui ajatus siitä, että eduskunnan tilakysymyksen ratkaisemisen vaiheita olisi mielekästä tarkastella hankkeena, joka käynnistyi valtiopäivä uudistuksesta ja päättyi kun eduskuntatalon rakennusprosessi käynnistyi. Tutkimuskohteeksi muodostui näin rakennushanke, prosessi, jota kutsun eduskuntatalohankkeeksi. Olen tietoinen siitä, että Eduskuntatalo on nimi, joka vakiintui vasta vuoden 1924 kilpailun yhteydessä; tuolloin kilpailuohjelma oli otsikoitu eduskuntatalon suunnittelukilpailuksi. Tätä ennen taloon viitattiin monilla eri termeillä. Vuoden 1908 kilpailun ympärillä puhuttiin valtiopäivätalosta ja saman vuoden valtiopäivillä rakennukseen viitattiin mm. "eduskunnan huoneustona" ja parlamenttitalona. Käytän tutkielmassani kulloinkin kyseessä olevan ajanjakson puheeseen kuuluneita ilmaisuja. Hankkeen eri vaiheissa termi oli määrittymätön.

Kysymys yksikamarisen eduskunnan kokoontumistiloista tuli ajankohtaiseksi heti valtiopäivä uudistuksen jälkeen. Aiheen ajallisessa rajauksessa olen päätenyt vuosiin 1905–1926. Hankkeen alku kytkeytyy suoraan vuoden 1906 valtiopäivä uudistukseen. Vuoden 1905 poliittiset tapahtumat ovat olennaisia valtiopäivä uudistuksen kannalta. Ajallinen rajaus alkaa hetkestä, jolloin keskustelu yksikamarisen eduskunnan kokoontumistiloista alkoi. Eduskuntatalon rakennustyöt aloitettiin vuonna 1926 ja se valmistui 1931. Rakennusvaiheen alkaminen merkitsi päätöspistettä keskusteluille ja vaiheille, joiden aikana yksikamarisen eduskunnan oman rakennuksen olemassaolo ja tarpeellisuus olivat vielä kyseenalaisia. Vuosien 1905–1926 aikana rakennettiin perusteet eduskuntatalon arkkitehtuurille ja ratkaistiin rakennuksen sijoituskysymys. Samalla rakennettiin pohjaa arkkitehtuurin ja kaupunkitilan ideologisille ja kulttuurisille merkityksille.

Eduskuntatalon edeltäjinä voi pitää Säätytaloa ja Ritarihuonetta, joissa säätymuotoisilla valtiopäivillä kokoonnuttiin. Nämäkin rakennukset ovat olleet omana aikanaan kiivaiden poliittisten keskusteluiden kohteena.¹ Ajallisen rajauksen vuoksi esimerkiksi Säätytalon vuoden 1885 rakennussuunnitelmat ja Säätytalon laajennussuunnitelmat jäävät pääosin käsittelyni ulkopuolelle.

Poliittisesti aika vuosien 1905–1926 välillä oli myrskyisää. Vuonna 1905 Suomi oli Venäjän suuriruhtinaskunnan autonominen osa, jolla oli omat säätyvaltiopäivät, mutta jonka päätökset oli alistettu keisarin lopullisesti käsiteltäviksi. Vuoden 1906 valtiopäivä uudistus takasi kaikille yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden ja teki Suomen valtiojärjestyksestä maailman edistyksellisimmän.² Valtiopäivä uudistusta seurasi kuitenkin toiseksi sortokaudeksi kutsuttu vaihe, jonka aikana Venäjä kiristi otettaan Suomesta ja kavensi maan autonomiaa. Eduskuntatalohanke on kulkenut yhteydessä Suomen itsenäistymisprosessiin, joka huipentui vuoden 1917 itsenäisyysjulistukseen. Suomen eduskunta sai oman rakennuksensa vasta vuosia myöhemmin. Suomen poliittiseen historiaan perehtyminen on ollut osa tutkimustani, mutta olen rajannut sen tarkasti koskemaan lähinnä eduskuntatalohankkeeseen liittyneiden tapahtumien ja ajankohtien tarkastelua.

Tutkimuskohteenani ei ole fyysinen Eduskuntatalo, joka tälläkin hetkellä sijaitsee Mannerheimintien varrella, vaan se prosessi joka edelsi Eduskuntatalon rakentamisen aloittamista. Vuosien 1905–1926 välillä projekti Suomen yksikamarisen eduskunnan oman rakennuksen aikaansaamiseksi koki monia vaiheita. Tuona aikana kyseisen rakennuksen tarpeellisuudesta ja sen arkkitehtuurista ja sijainnista keskusteltiin paljon. Tuona aikana tehtiin ja valmisteltiin myös monia edellä mainittuihin kysymyksiin liittyviä päätöksiä. Hypoteesini on, että näiden keskusteluiden, päätösten ja niiden valmistelun kautta eduskuntatalon arkkitehtuurin tuottaminen aloitettiin jo silloin kun keskustelu yksikamarisen eduskunnan rakennuksesta alkoi valtiopäivä uudistuksen jälkeen vuonna 1907. Sijoituskysymyksen keskeisyys liittyy myös kysymyksen kaupunkitilasta osaksi projektia. Arkkitehtuurin lisäksi tuotettiin kaupunkitilaa ja rakennettiin Helsingin hallinnollista keskustaa. Eduskuntatalon tarpeellisuuden lisäksi kyseenalaisia, mutta vuoteen 1926 mennessä ratkaistuja, kysymyksiä olivat rakennuksen sijainti, suunnittelija ja ulkomuoto pääpiirteissään voittaneen kilpailuehdotuksen kautta. Näiden kysymysten

¹ Säätytalon vaiheita tutkinut erityisesti Eeva Maija Viljo, ks. Viljo 1988 ja 1999.

² Mylly 1980, 105.

ratkaisukohtia ja niihin vaikuttaneita päätösprosesseja olen halunnut tarkastella.

Hankkeen aikana pidettiin kolme eri suunnittelukilpailua. Ensimmäinen kilpailu oli vuonna 1908 pidetty valtiopäivätalon suunnittelukilpailu, jonka yhteydessä rakennuksen sijainniksi oli määritelty Tähtitorninmäki. Vuosia myöhemmin sijoituskysymys oli yhä kiistanalainen. Vuonna 1923 pidettiin eduskuntatalon sijoituskilpailu ja sitä seuraavana vuonna talon suunnittelukilpailu. Vuoden 1924 arkkitehtuurikilpailun voittajaehdotus oli se, joka lopulta pääpiirteissään toteutettiin nykyisen Mannerheimintien varrelle. Historiallisesti rakennushankkeeseen liittyy monia mielenkiintoisia vaiheita: Suomen ensimmäisen eduskunnan vilkas keskustelu tilakysymyksen ratkaisusta ja eduskunnan oman rakennuksen tarpeellisuudesta, keskustelu rakennuksen sijainnista ja ulkoasusta, kaikki kolme suunnittelukilpailua sekä lopulta rakennushankkeen toteutus.

Perinteisesti tyylikysymys on taidehistoriassa keskeinen näkökulma. Suuri osa arkkitehtuurin tutkimuksestakin on keskittynyt analysoimaan eri aikakausien tyylejä ja keskinäisiä vaikutteita. Oman tutkimukseni kannalta tyylikysymys ei kuitenkaan ole hedelmällinen. Arkkitehtuurin tutkimisen perusajatuksena on usein arkkitehtoninen muoto ja sen tutkiminen, analysoiminen ja tulkinta. Arkkitehtuuri on kuitenkin harvoin autonomista ja usein myös fyysiseen muotoon vaikuttavat suunnittelevan arkkitehdin lisäksi monet tekijät, kuten rakennuttajan toiveet, rakennuksen käyttötarkoitus ja ympäröivän yhteiskunnan realiteetit: poliittiset, sosiaaliset ja taloudelliset tekijät.³ Nämä tekijät vaikuttavat arkkitehtuuriin ja osallistuvat sen tuottamiseen jo ennen konkreettisen rakennetun tilan olemassaoloa.⁴ Eduskuntatalohankkeessa rakennuttaja oli Suomen valtio, jota edusti Suomen eduskunta. Eduskunta oli talohankkeen kannalta tärkein päättävä elin.

Tutkimukseni lähtökohtainen teema on arkkitehtuurin ja vallan suhde.

Kysymyksenasettelun kannalta on olennaista, miten valta määritellään. Tavoitteenani on tarkastella valtakysymystä eri näkökulmista. Valta kytketään traditionaalisimmillaan valtioon tai muuhun keskushallintoon. Valta kuitenkin on olemassa muuallakin kuin siellä, missä tehdään valtiollisia päätöksiä: se ei ole vain hallitsijoiden tai päättäjien ominaisuus vaan läsnä kaikissa suhteissa.⁵ Valta voidaan myös mieltää positiivisena, tuottavana toimintana. Esimerkiksi arkkitehtuurin kohdalla olen halunnut keskittyä tarkastelemaan sitä, miten ja minkälaista arkkitehtuuria ja kaupunkitilaa eduskuntatalohankkeen aikana on

³ Lilius 1980, 46.

⁴ Markus 1993, 4.

⁵ Foucault 1980, 141.

kautta tilaongelmaa valmisteltiin ja se lopulta ratkaistiin.

Jos arkkitehtuurin merkitykset muotoutuvat prosessissa, joka jatkuu ja muuttuu kun tilaa käytetään, oletan että nämä merkitykset ja niiden tuottamisen prosessi käynnistyy jo ennen kuin tuota tilaa on olemassa. Ennen kuin konkreettista tilaa on olemassa, on olemassa esimerkiksi tilaa koskevia tekstejä.⁷ Nämä voivat olla suunnitelmia, ehdotuksia, ideoita tai muita lausumia. Ennen rakennetun tilan olemassaoloa siihen liitettyjä merkityksiä voi lukea muun muassa näistä teksteistä.

Lisäksi olen kiinnostunut tarkastelemaan arkkitehtuuriin ladattuja merkityksiä ja niiden tuottamista. Eduskuntataloa tutkinut Liisa-Maria Hakala-Zilliacus kirjoittaa väitöskirjassaan *Suomen Eduskuntatalo*, että rakennuksen merkitystä on mahdoton ymmärtää ottamatta huomioon sitä edeltäneitä vaiheita ja tapahtumia. Tarkastelen erityisesti arkkitehtuurin ja kaupunkitilan tuottamisen takana vaikuttanutta ajattelua, ideologiaa sanan löyhässä merkityksessä. Hypoteesini on, että arkkitehtuurin ja kaupunkitilan tuottamisen lisäksi näihin liittyvien merkitysten tuottaminen alkoi jo ennen konkreettisen tilan olemassaoloa. Eduskuntatalohankkeessa tuotettiin myös arkkitehtuurin ja sijoituskysymyksen ideologista pohjaa. Hypoteesini on, että vaikka Eduskuntatalon konkreettinen, fyysinen rakentaminen aloitettiin vuonna 1926, niin sen ideologinen perusta rakennettiin aiemmissa vaiheissa. Ideologisella perustalla tarkoitan arkkitehtoniseen muotoon, sijoituskysymykseen ja päätöksentekoon ja valmisteluun vaikuttaneita ideologisia tasoja. Rakennuksen kulttuuristen merkitysten tuottaminen ja muokkaaminen jatkui toki mitä suurimmassa määrin vielä rakennusvaiheessa. Näitä vaiheita on kuitenkin käsitelty kattavasti Hakala-Zilliacuksen väitöskirjassa. Tästä syystä katson aikarajauksen mielekkääksi päätöspisteeksi vuoden 1926.

Arkkitehtuuriin liittyviä ideologisia tasoja voi lukea monista lähteistä. Tilalliset ratkaisut, arkkitehtoniset yksityiskohdat, arkkitehtuurikohteen asema ympäristössään ja suhde kaupunkitilaan voivat kaikki ilmentää jotakin ideologiaa ja nämä ideologiat voivat myös olla keskenään ristiriidassa.⁸ Eduskuntatalohankkeessa esiintyi eri tasoilla monia päällekkäisiä ideologioita. Nämä tasot ovat luettavissa: 1) poliittisissa päätöksissä ja niiden valmisteluissa sekä valtiopäivillä pidetyissä puheenvuoroissa, jotka paljastavat puoluepoliittisen jakautumisen sekä erilaiset tunnelataukset ja symbolioletukset, joita

⁷ Markus 1993, 4–5.

⁸ Dovey 1999, 45.

eduskuntataloon liitettiin; 2) Kilpailuohjelmista, palkintolautakunnan pöytäkirjoista ja arvosteluperusteista, joista on luettavissa arkkitehtuurille asetetut vaatimukset ja odotukset, 3) kilpailuehdotuksista, joista on luettavissa, miten em. vaatimuksia ja odotuksia tulkittiin suunnittelun tasolla.

Tutkimuksellinen päätavoitteeni on siis tarkastella sekä arkkitehtonisen- että kaupunkitilan ja niiden merkitysten tuottamista, joka on tapahtunut eduskuntatalohankkeen kohdalla jo ennen rakennusvaiheen alkamista. Eduskuntatalohankkeen kohdalla eduskunta edusti rakennuttajaa ja kansanedustajilla oli suuri merkitys hankkeen etenemisen kannalta ja usein myös sisällöllisissä kysymyksissä.

Luvuissa 2 ja 3 käyn läpi kronologisesti hankkeen vaiheet, mukaan lukien kaikkiaan kolme kilpailua, jotka kyseisellä aikavälillä pidettiin. Neljännessä luvussa analysoin hankkeen aikana tapahtunutta arkkitehtuurin ja kaupunkitilan tuottamista ja sitä, miten näkyväksi tekemisen strategia ja monumentaalisuuden tematiikka vaikutti hankkeeseen. Luvussa 4.1, *Kansanedustajat ja arkkitehdit*, keskityn tarkastelemaan sitä, ketkä osallistuivat eduskuntatalohankkeeseen liittyneiden päätösten tekemiseen ja valmisteluun. Tässä luvussa pyrin myös tekemään yksikamarisen eduskunnan kokoontumistilakysymykseen liittyneen päätöksentekoprosessin mahdollisimman läpinäkyväksi. Luvussa 4.2, *Arkkitehtuurin ja kaupunkitilan tuottaminen*, analysoin sitä kuinka hankkeen aikana tuotettiin arkkitehtuuria ja kaupunkitilaa sijoituskysymyksen valmistelun kautta. Hankkeen aikana vielä konkretisoitumattomaan rakennukseen ja sen sijoituskysymykseen ladattiin erilaisia odotuksia ja sisältöjä. Näitä merkityksiä ja niiden rakentumista tarkastelen luvussa 4.3, *Arkkitehtuurin merkitykset ja poliittiset ideologiat*. Viimeisessä alaluvussa 4.4, *Näkyväksi tekeminen arkkitehtuurissa ja kaupunkitilassa*, tarkastelen sitä, miten näkyväksi tekemisen strategia näkyi hankkeessa. Viimeksi mainittu toteutuu eduskuntatalohankkeessa sekä sijoituskysymyksen että arkkitehtuurikohteiden kautta ja liittyy oletukseni mukaan tavoitteeseen, jossa valta pyritään tekemään näkyväksi. Tämä näkyväksi tekeminen on nähdäkseni kytkeytynyt suunnittelukilpailuissa vaadittuun ja toteutettuun monumentaalisuudeksi kutsuttuun ominaisuuteen.

En pyri tutkimaan eduskuntataloa itsessään, en lue konkreettista rakennusta, vaan erilaisia tekstejä, joita tuotettiin kun tulevasta eduskuntatalosta keskusteltiin ja siihen liittyviä päätöksiä valmisteltiin. ”Eduskuntatalo” on tutkimuksessani olemassa ainoastaan epäkonkreettisella, ideaalilla tasolla.

1.2 Aineisto ja metodi

Kiinnostukseni valtakysymykseen on vaikuttanut myös lopulliseen aineiston rajaamiseen. Koska olen ollut erityisen kiinnostunut siitä, miten eduskuntatalohankkeeseen liittyneet päätökset syntyivät ja eduskunta oli päätöksenteossa ratkaisevassa osassa, olen käyttänyt lähteinäni valtiopäiväasiakirjoja vuosilta 1905–1926. Valtiopäiväasiakirjojen lisäksi olen tutustunut erilaisten hanketta edistäneiden toimikuntien ja lautakuntien pöytäkirjoihin. Muita lähdeaineistoja ovat kolmen eri suunnittelukilpailun kilpailuohjelmat ja palkintolautakuntien pöytäkirjat, joista selviävät esimerkiksi kilpailuraatien arviointiperusteet. Visuaalisena aineistonani ovat olleet eduskunnan arkiston ja Rakennustaiteen museon kilpailuarkistojen kuvat kilpailuehdotuksista. Arkistoissa on kuvia lähinnä palkituista ja lunastetuista, mutta myös muutamista palkitsemattomistakin ehdotuksista.

Olen rajannut aineistoni kattamaan kaikki tarkasteluvälin valtiopäiväasiakirjat ja -pöytäkirjat, joissa käsitellään kysymystä yksikamarisen eduskunnan kokoontumistiloista. Nämä antavat kuvan siitä, miten tilakysymyksen käsittely eteni eduskunnassa. Valtiopäiväasiakirjoihin keskittyminen tulee perustelluksi sillä, että eduskunta edusti hankkeessa rakennuttajaa.

Lähdeaineistoni on melko laaja ja tutkimukseni pääpaino on ollut tämän empiirisen aineiston läpikäymisessä. Valtiopäiväasiakirjojen ja pöytäkirjojen kautta olen muodostanut kronologisesti etenevän synteessin hankkeen vaiheista. Kilpailuohjelmia ja palkintolautakuntien pöytäkirjoja olen tutkinut erityisesti päätöstentekoprosessin näkökulmasta. Kilpailuehdotuksia olen tarkastellut suhteessa kilpailuohjelmien vaatimukseen sekä palkintolautakuntien pöytäkirjojen ja arvosteluperusteiden paljastamiin odotuksiin. Olen ollut erityisesti kiinnostunut siitä, miten kilpailuohjelmat ovat tuottaneet arkkitehtuuria sekä siitä, millaisia sisäänkirjoitettuja ihanteita ja oletuksia sisältyi palkintolautakuntien arviointiperusteisiin. Kilpailuehdotuksista voi lopulta lukea sen, kuinka kilpailuohjelmaan kirjatut vaatimukset materialisoituivat piirretyiksi suunnitelmiksi, arkkitehtuuriksi.

Aineistossani on paljon kirjallista materiaalia: valtiopäivien pöytäkirjoihin kirjattuja keskusteluita ja puheenvuoroja, erilaisten toimikuntien mietintöjä, selontekoja ja lausuntoja

ja esimerkiksi kilpailuiden palkintolautakuntien arviointeja. Puhuttu tai kirjoitettu kieli ja sen tuottama sosiaalinen todellisuus voidaan ottaa itsessään tarkastelun kohteeksi. Diskurssianalyysin lähtökohtana on ajatus, jonka mukaan kielelliset käytännöt tuottavat sosiaalista todellisuutta.⁹ En käytä diskurssianalyysiä suoranaisena metodinani, mutta osaa aineistostani olen tarkastellut lähtökohtanani diskurssianalyysistä lainattu ajatus puhutun tai kirjoitetun kielen todellisuutta tuottavasta luonteesta.¹⁰ Hypoteesinani on, että eduskuntatalohankkeen tapauksessa kielellisen tuotannon lopputuloksena on arkkitehtuuriin liitettyä ideologista todellisuutta ja lopulta myös konkreettista arkkitehtuuria ja kaupunkitilaa sekä näitä koskevia päätöksiä. Diskurssin itsensä sijaan analysoin kuitenkin enemmänkin eduskuntatalohanketta kokonaisuudessaan merkitysten muotoutumisen prosessina ja näen diskurssit tämän prosessin osina. Hankkeen aikana syntyneistä asia- ja pöytäkirjoista voi lukea vielä ajatuksen tasolla olleeseen rakennukseen ladatuista merkityksistä, odotuksista ja vaatimuksista.

1.3 Aikaisempi tutkimus

Eduskuntataloa on tutkittu ja siitä on kirjoitettu paljon. Erityisen kattava tutkimus Eduskuntatalosta, sen poliittis-historiallisesta syntykontekstista, rakennusvaiheista ja tyyllillisistä vaikutteista on Liisa-Maria Hakala-Zilliacuksen väitöskirja *Suomen eduskuntatalo - Kokonaistaideteos, itsenäisyysmonumentti ja kansallisen sovinnon representaatio*. Hakala-Zilliacus on tulkinut Eduskuntatalon merkitystä erityisesti vuoden 1918 sisällissodan¹¹ jälkeisessä eheyttämisprojektissa.

Thomas Westerbom on käsitellyt Suomen yksikamarisen valtiopäivätalon vaiheita useissa julkaisuissaan. Merkittävimpiä näistä ovat hänen liseniaatintyönsä *Landets förnamsta byggnad: Lantdagshusfrågan 1906-1912. Debatt och beslut* ja väitöskirjansa *Folkets suverenitet förstenad: lantdagens hus som politiskt problem i Finland före självständigheten år 1917 med särskildt fokusering på perioden 1906-191*. Westerbomin väitöskirja käsittelee toteutumattoman rakennushankkeen vaiheita poliittisena kysymyksenä. Tutkimus on tehty historian oppiaineeseen, joten arkkitehtuurinäkökulma jää ohueksi. Esimerkiksi vuoden 1908 suunnittelukilpailu ei saa väitöskirjassa paljoakaan tilaa, eikä siinä tarkastella arkkitehtuurikohteita. Westerbom on poiminut valtiopäivillä

⁹ Jokinen, Juhila, Suoninen 1993, 9-10.

¹⁰ Fairclough 1989, 20.

¹¹ Vuoden 1918 sodasta on käytetty monia eri nimityksiä, kuten: vapaussota, vallankumous, kapina, luokkasota, kansalaissota ja sisällissota. Termit ovat eri tavoin arvo- ja aikalatautuneita. Ks. mm. Meinander 1999, 21. Mielestäni sisällissota on kaikkein neutraalein ilmaisu, siksi käytän kyseistä termiä.

käydyistä keskusteluista kuitenkin kiinnostavia kohtia – tässä kohden käytän hänen kanssaan samaa aineistoa. Hän keskittyy perusteellisimmin käsittelemään valtiopäivätalohankkeen vaiheita vuoteen 1912 asti ja taustoittaa ne 1800-luvun puolivälissä käytyjen keskusteluiden kautta. Säätytalo varhaisvaiheineen saa erityisen paljon huomiota. Tästäkin syystä olen päättänyt jättää Säätytalon ja sen laajennuskysymyksen varhaisten vaiheiden käsittelyn vähemmälle. Westerbomin tutkimuksen ydin on valtiopäivätalokysymyksen tarkastelu sisäpoliittisena debattina, oman tutkimukseni tarkoitus on tarkastella Westerbomin tutkimaa aikaväliä eduskuntatalohankkeen varhaisvaiheina ja suhteuttaa se tapahtumiin, jotka johtivat Eduskuntatalon rakentumiseen.

Hakala-Zilliacuksen tutkimuksen keskiössä on Eduskuntatalo valmiina, toteutuneena rakennuksena, mutta hän käsittelee myös talon rakennusvaiheita ja syntykontekstia perusteellisesti. Tästäkin syystä olen rajannut oman tutkimukseni aikavälin päättymään rakennusvaiheen alkamiseen. Hakala-Zilliacuksen tutkimuksessa sivutaan myös Eduskuntatalon lopullisen arkkitehtuurin muotoutumista rakennusvaiheen päätöksentekojen kautta. Hän on erityisesti tarkastellut Sirénin korostunutta asemaa rakennusvaiheen tähtiarkkitehtinä. Omassa tutkimuksessani olen pyrkinyt välttämään keskittymistä suunnittelijoihin, arkkitehteihin. Sen sijaan rakennuttajan eli Suomen valtion ja sitä edustaneiden ryhmien rooli on korostunut tutkielmassani.

Eduskuntatalohankkeesta on myös kirjoitettu jonkin verran. Anja Kervanto Nevanlinna on sivunnut aihetta tutkimuksissaan, jotka liittyvät Helsingin keskustan rakentumiseen.¹² Kervanto Nevanlinnalle Helsingin keskustan rakentaminen on ollut osa kansallista projektia ja tässä mielessä se näyttäytyy ideologisessa ja poliittisessa valossa. Riitta Nikula on tarkastellut artikkelissaan *J.S. Sirénin eduskuntatalo*¹³ eduskuntatalohanketta prosessina, joka on käynnistynyt jo vuoden 1906 valtiopäivä uudistuksesta. Tässä mielessä Nikulan lähestymistapa muistuttaa omaani. Tarkoitukseni on kuitenkin syventyä rakennushankkeen vaiheisiin ja ajan poliittiseen ympäristöön laajemmin ja tarkastella arkkitehtuurin tuottamista läpi hankkeen jatkuneena prosessina. Westerbom, Hakala-Zilliacus ja Nikula ovat kaikki käsitelleet eduskuntatalon vaiheita osin kronologisesti. Tarkoitukseni on myös tehdä synteesi eduskuntatalohankkeeksi kutsumastani ajanjaksosta kaikkien näiden aihetta sivuavien tutkimusten rinnalle. Eduskuntatalohankkeen kenties

¹² Mm. Kervanto Nevanlinna, 2002 ja 2006b.

¹³ Nikulan artikkeli on julkaistu vuonna 1990 teoksessa *Suomen eduskunta. Tausta, toiminta, rakennus*.

vähiten tutkittu osuus on sijoituskysymys.

Arkkitehtuurin suhdetta ideologiaan ja politiikkaan on tutkittu monelta kannalta. Ritva Wäreén väitöskirja *Rakennettu suomalaisuus. Nationalismi viime vuosisadan vaihteen arkkitehtuurissa ja sitä koskevissa kirjoituksissa* käsittelee yhden tietyn ideologian, nationalismin, ilmenemistä arkkitehtuurissa. Anne Mäkisen väitöskirja *Suomen valkoinen sotilasarkkitehtuuri 1926-39* tarkastelee myös arkkitehtuuria poliittisessa valossa. Eeva Maija Viljo on tutkinut Säätyaloa ja sen arkkitehtuurin ideologisia sävyjä.

2. "Maan ensimmäinen rakennus" – eduskuntatalohankkeen alkuvaiheet

2.1 Välivaiheen optimismia: eduskuntatalohankkeen käynnistyminen

Eduskuntatalohankkeen etenemisen kannalta ratkaiseva tapahtuma Suomen poliittisessa historiassa oli vuoden 1906 valtiopäivä uudistus. Ennen lopullista uudistusta oli kuitenkin tapahtunut monia siihen vaikuttaneita käännteitä. Helmikuun manifestin (1899) jälkeen Venäjä oli alkanut tiukentaa otettaan Suomesta ja kaventaa Suomen erityis oikeuksia. Monissa poliittisen historian tutkimuksissa¹⁴ valtiopäivä uudistus taustoitetaan kronologialla, jossa ensimmäisen sortokauden toimenpiteet heikentyvät kun Venäjä häviää sodan Japania vastaan vuonna 1905. Häviö tarkoitti Venäjän aseman heikentymistä ja toimi signaalina kansannousun mahdollisuudesta niin Venäjällä kuin Suomessa. Lakkoalto levisi Venäjältä ja syksyllä Suomessakin aloitettiin suurlakko, jonka tarkoituksena oli painostaa hallitsijaa kumoamaan helmikuun manifestin sisältö. Marraskuun neljäntenä päivänä tsaari allekirjoitti suomalaisten valmisteleman marraskuun julistuskirjan. Se oli monilla tavoin olennainen myönnytys, mutta lopullinen tavoite - helmikuun manifestin kumoaminen - jäi kuitenkin suomalaisilta saavuttamatta. Julistuskirjan mukaan hallitsija myöntyi kuitenkin peruuttamaan osan helmikuun manifestin määräyksistä ja antamaan senaatille tehtäväksi laatia ehdotus uudeksi valtiopäiväjärjestykseksi, joka perustuisi yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen. Marraskuun julistuskirja toimi siis lähtölaukauksena valtiopäivä uudistukselle, joka oli erittäin edistyksellinen. Eniten tyytymättömyyttä julistuskirjan sisältöä kohtaan osoitti sosiaalidemokraattien johto, maltilliset perustuslailliset ja vanhasuomalaiset sen sijaan olivat siihen tyytyväisiä, heille riitti autonomian palauttaminen.¹⁵

¹⁴ Mm. Puntila 1982 ja Suomen poliittinen historia 1809–2006, toim. Jussila-Hentilä-Nevakivi.

¹⁵ Puntila 1982, 71.

Suurlakkoa pidettiin aikanaan ratkaisevana kansallisen voimantunnon ilmauksena. Juhani Myllyn näkemyksen mukaan suurlakko oli kuitenkin lähinnä seurausta Venäjän vastaavista tapahtumista. Tässä katsannossa kyse ei ollut niinkään tapahtumista, jotka olisivat ilmentäneet kansan voimaa vaan yksinkertaisesti Venäjän heikkoutta. Myllyn mukaan vuodet 1905–07 edustivat välivaihetta suhteessa Venäjään.¹⁶ Jälkiwiisaasti tiedämme, että Venäjän heikkouden hetkeä seurasi toinen sortokausi pian tämän vaiheen jälkeen. Myllyn mukaan välivaiheen ilmapiiriä sävytti ennennäkemätön poliittinen innostus, vapauden tunne ja optimismi.¹⁷ Helmikuun manifesti oli kuitenkin jäänyt voimaan ja tietoisuus tästä on varmasti varjostanut tuota optimismia. Vuosisadan alussa Suomi oli vasta itsenäisyydestään haaveileva autonominen alue.

Valtiopäivä uudistuksen merkittävin muutos oli säätyvaltiopäivien korvautuminen yleisellä ja yhtäläisellä äänioikeudella. Nyt myös naiset ja säätyihin kuulumattomat pääsivät äänestysuurnille. Ensimmäiset eduskuntavaalit pidettiin keväällä 1907. Ensimmäisessä eduskunnassa oli 19 naiskansanedustajaa. Eduskunnan suurin puolue oli sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä, joka sai vaaleissa 80 paikkaa.¹⁸ Vasemmiston voiton on sanottu olleen yllätys porvaripuolueille ja erityisesti kielipuolueille. Myllyn mukaan vaalituloksella edustikin uudenlaisten luokkapuolueiden esiinmarssia.¹⁹ Äänioikeusuudistuksen myötä äänioikeus saavutti myös ne, jotka eivät olleet säätyvaltiopäivillä edustettuina. Juuri heidän on oletettu äänestäneen sosialidemokraatteja.²⁰ Valtiopäivä uudistus tarkoitti myös uudistusta Suomen poliittisessä kentässä, sekä puolueissa itsessään että niiden voimasuhteissa. Uudessa tilanteessa kielikysymyksen ympärille rakentuneet puolueet, suomalainen puolue (ns. ”vanhasuomalaiset”) ja ruotsalainen eduskuntaryhmä, alkoivat olla ideologisesti vanhentuneita.

Kansainvälinen kilpavarustelun lisääntyminen 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä johti Venäjän aseman voimistumiseen. Japania vastaan käydyn sodan tappioista selviytymisen jälkeen Venäjä alkoi palata suurvaltojen joukkoon ja samalla Suomen asema heikentyi. Vuonna 1908 Suomen ja Venäjän välinen suhde oli muuttunut

¹⁶ Mylly 1980, 107.

¹⁷ Mylly 1980, 107.

¹⁸ Vaalien paikkajako: Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä 80, Suomalainen puolue 59, Nuorsuomalaiset 26, Ruotsalainen eduskuntaryhmä 24, Suomen Maalaisväestön liitto 9 ja Suomen Kristillisen Työväestön liitto 2 paikkaa.

¹⁹ Mylly 1980, 108.

²⁰ Puntila 1982, 82.

paljon ja Venäjä toteutti jo määrätietoisemmin venäläistämistoimia ja tiukensi otettaan myös Suomesta. Toisen sortokauden merkit olivat ilmassa. Ensimmäinen eduskunta ei ehtinyt istua täyttä kautta, sillä se hajotettiin keväällä 1908. Ensimmäisen eduskunnan puhemiehen P.E.Svinhufvudin valtiopäivien avajaispuheessa esittämä huoli Venäjän toimia kohtaan sekä senaatin saama epäluottamuslause aiheuttivat eduskunnan hajottamisen. Uudet vaalit järjestettiin kesällä 1908. Elokuussa kokoontui uusi eduskunta, jossa vanhasuomalaisten määrä oli vähentynyt neljällä ja paikat olivat menneet kolmelle sosiaalidemokraatille ja yhdelle nuorsuomalaiselle.²¹ Eduskunnan hajottaminen oli osa Venäjän politiikkaa; Suomen eduskunta hajotettiin lähes joka vuosi itsenäisyyteen asti.

Valtiopäivä uudistuksen jälkeen kysymys uuden yksikamarisen eduskunnan työtiloista nousi pian esiin valtiopäivillä. Oli selvää, että tuleva eduskunta tarvitsisi uudet työtilat, eikä Säätytalo kattanut enää tilan tarvetta. Kuten Riitta Nikula on todennut, kävi Säätytalo myös henkisesti ahtaaksi.²² Nimensä mukaisesti se oli rakennettu säätymuotoiseen järjestelmään ja uutta valtiomuotoa symboloivalle eduskunnalle ei ollut sopivaa kokoontua siellä. Vuoden 1907 kesäkuussa edustaja ja pankkivaltuusmies Ernst Palmén (suom) nosti tilakysymyksen esiin valtiopäivillä ja korosti aiheen kiireellisyyttä.²³ Eduskunta antoikin aloitteen johdosta valtiovarainvaliokunnan²⁴ tehtäväksi valmistella kysymystä uuden ”eduskuntahuoneiston” rakentamisesta ja siihen liittyvistä yksityiskohdista.

Valtiovarainvaliokunta nimesi viisijäsenisen eduskuntatalovaltuuskunnan valmistelemaan hanketta. Valtuuskuntaan valittiin edustajat Emil Schybergson (r), Wäinö Wuolijoki (sd) ja Yrjö Yrjö-Koskinen (suom) sekä arkkitehdit Armas Lindgren ja Yrjö Sadeniemi.

Eduskunta antoi Suomen Pankin valtuusmiehille tehtäväksi ehdottaa tilaongelmaan ratkaisua ja tehdä laskelmat ratkaisun kustannuksista.²⁵ Pankkivaltuusmiehet tilasivat Säätytalon suunnitelleelta Gustaf Nyströmiltä ja pankkivaltuusmiesten puheenjohtajalta Mauritz Hallbergiltä ohjelman uuden eduskunnan tarvitsemista tiloista. Nyströmin ja Hallbergin laatima tilaohjelma oli ensimmäinen yksikamarisen eduskunnan tarpeiksi tehty ohjelma ja pankkivaltuusmiehet hyväksyivät sen yksimielisesti.²⁶

²¹ Puntila 1982, 85.

²² Nikula 1990, 73.

²³ Valtiopäiväasiakirjat 1907, pöytäkirjat, istunto 18.6.1907.

²⁴ Valtiovarainvaliokuntaan kuuluivat: pj E.Palmén (suom), P.Ahmavaara (nuors), K.von Alfthan (r), J.E.Antila (suom), H.Hakulinen (suom.), V.Heimonen (sd), K.Kallio (MI), W.Koskelin (nuors.), F.Koskinen (sd), A.Lagerlöf (suom), A.Neovius (r), A.Partanen (sd), F.Rapola (suom.), T.Rissanen (sd), T.Tainio (sd), V.Tanner (sd), O.Tokoi (sd), V.Wiitanen (sd), W.Wuolijoki (sd) ja Y.K.Yrjö-Koskinen (suom) sekä varajäsenet Arajärvi, Kanervo, Olkkonen, Raatikainen, Riihelä ja A.Suomalainen

²⁵ Valtiopäivät 1907, asiakirjat IV. Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 3, 19.9.1907.

²⁶ Valtiopäivät 1907, asiakirjat IV. Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 3, 19.9.1907.

Tilaohjelma perustui laskelmiin eduskunnan oletetusta tilantarpeesta ja siinä listattiin erilaisia yksikamarisen eduskunnan tarvitsemia huoneita. Yksittäisten huoneiden suuruusluokat oli pääsääntöisesti ilmoitettu henkilömäärän mukaan eikä tarkkoja pinta-aloja määritelty. Esimerkiksi valiokuntahuoneiden suuruudet oli määritelty valiokunnan jäsenmäärien mukaan. Kaikkein tarkimmin tilaohjelmassa määriteltiin suuren istuntosalin yksityiskohtia. Istuntosaliin tulisi varata istumapaikat 200 edustajalle ja varata tilaa niin, että tarvittaessa paikkamäärä voitaisiin korottaa 240:een. Istumapaikkoja saisi olla enintään neljä rinnakkain ja niiden tulisi olla sijoiteltu amfiteatterimaisesti puhemiehen ympärille. Pääoven tulisi olla vastapäätä puhemiestä ja puhemiehen alapuolella, salin edessä, tulisi olla puhujalava. Myös valaistuksen järjestämisestä ohjeistettiin tarkasti: "Saliin ei saa tulla suoranaista sivuvaloa; päivänvalo saatava joko ylempää sivuilta tai parhaiten katosta."²⁷ Istuntosalin lisäksi eduskunnan kokoontumistiloissa tulisi olla mm. puhemiehen huone, ravintolahuoneisto, kirjasto ja keittiösasto.

Nyström ja Hallberg olivat käyneet tutustumassa Tukholman ja Berliinin vastavalmistuneisiin²⁸ valtiopäivätaloihin, sekä Kööpenhaminaan valmisteilla olevan parlamenttitalon piirustuksiin.²⁹ Nämä oletettavasti vaikuttivat heidän laatimaansa tilaohjelmaan. Nyströmin seikkaperäisessä selvityksessä koskien hänen piirtämänsä laajennussuunnitelman yksityiskohtia mainitaan, että esimerkiksi sekä Berliinin³⁰ että Kööpenhaminan parlamenttitaloissa käytetyt yhdyskäytävät olivat olleet Säätytalon laajennusosaan suunniteltujen käytävien esikuvina.³¹

Pankkivaltuusmiesten antama ratkaisuehdotus tilaongelmaan oli Säätytalon laajentaminen sen itäpuoliselle, rakentamattomalle alueelle. Tätä varten Gustaf Nyströmiltä tilattiin laajennuspiirustukset. Piirustusten pohjana oli Nyströmin ja Hallbergin laatima tilaohjelma. Nyströmin piirtämä laajennussuunnitelma jätettiin vielä Yleisten rakennusten ylihallituksen³² ja Arkkitehtiklubin arvosteltavaksi ennen kuin se esiteltiin eduskunnalle.

²⁷ Valtiopäivät 1907, asiakirjat IV. Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 3, 19.9.1907.

²⁸ Tukholman valtiopäivätalo oli valmistunut 1905 ja Berliinin 1894.

²⁹ Valtiopäivät 1907, asiakirjat IV. Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 3, 19.9.1907.

³⁰ Selvityksessä mainitaan Berliinin Abgeordnetenhaus, Herrenhaus ja Reichstagsgebäude. Valtiopäivät 1907, asiakirjat IV. Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 3, 19.9.1907.

³¹ Valtiopäivät 1907, asiakirjat IV. Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 3, 19.9.1907.

³² Yleisten rakennusten ylihallituksen tehtävänä autonomian aikana oli tarkastaa julkisten rakennusten piirustukset ja kustannusarviot ennen kuin ne lähetettiin Venäjän keisarille lopullisesti hyväksyttäväksi. Virasto myös vastasi valtion rakennusten ylläpidosta ja suunnittelusta. Vuonna 1936 virasto nimettiin Rakennushallitukseksi.

Yleisten rakennusten ylihallitus piti laajennussuunnitelmaa pääosin onnistuneena, erityisesti pohjasuunnitelmansa osalta. Sen mukaan laajennusosa sopi myös ulkoarkkitehtuuriltaan Säätytalon olemassa olevaan osaan, mutta oli paikoitellen liian runsaasti koristeltu. Mietintöön tiivistettiin ylihallituksen näkemys seuraavasti: ”Ylihallitus tahtoi siis puoltaa ehdotuksen toteutettavaksi, erikseen huomauttaen olevan suotavaa, että ulkopuoliseen arkkitehtuuriin käytetään jaloja aineita, jotka osaltaan lisääisivät rakennuksen tarkoitettua monumentaalista vaikutusta sekä samalla sen kestävyyttäkin”.³³

Arkkitehtiklubin arvostelun mukaan pohja oli niin ikään pääosin hyvin ratkaistu ja uusi osa liitetty vanhaan ansiokkaasti. Klubin mukaan laajennussuunnitelmasta puuttui kuitenkin yleisön päällyysvaatteita varten varattu huone, suuren valiokunnan tupakkahuone ja sitomihuone. Lisäksi arkistihuone oli peräti 200 m² pienempi kuin ohjelmassa oli vaadittu. Arvostelussa kritisoitiin myös lisäosaan suunniteltua kupolia. Arvion mukaan se ei ollut mittasuhteiltaan sopusuhtainen ja sen arveltiin olevan kustannuksiltaan korkeampi kuin arkkitehtoninen lopputulos olisi vaatinut. Arkkitehtiklubin arvioissa esitettiin myös huoli kupolin näkyvyydestä tilanteessa, jossa sen ympärille rakennettaisiin korkeampia rakennuksia. Arkkitehtiklubi ehdotti kupolin poistamista kokonaan. Klubin lopullinen kanta laajennussuunnitelmaan oli negatiivinen; se ehdotti, että ”jos pysytään aikeessa tehdä Säätytalon lisärakennus, professori Nyströmille uskottaisiin uuden ehdotuksen valmistaminen.” Arvion lopputulos kyseenalaisti kuitenkin koko Säätytalon laajennusaikeen, sillä siinä todettiin että: ”ehdotuksen kautta ei ole näytetty säätytalon paikan suovan mahdollisuutta täysin tyydyttävästi ratkaista tätä tehtävää”.³⁴ Yleisten rakennusten ylihallitus siis oli laajennussuunnitelman kannalla, mikäli se toteutettaisiin arvokkaasta, monumentaalista vaikutusta lisäävästä materiaalista. Arkkitehtiklubi puolestaan suhtautui varauksella koko laajennushankkeeseen ja toivoi uutta laajennussuunnitelmaa.

Nyström oli liittänyt Säätytalon laajennussuunnitelmaansa selvityksen sen suunnittelullisista periaatteista ja näkemyksistään tilakysymykseen. Nyströmin näkemykset esiteltiin myös valtiovarainvaliokunnan lopullisessa mietinnössä. Selvityksessään Nyström ottaa kantaa esimerkiksi sijoituskysymykseen korostamalla kuinka tärkeää on, että eduskuntatalo sijaitsee lähellä Senaatintaloa, Valtion arkistoa ja muita julkisia rakennuksia,

³³ Valtiopäivät 1907, asiakirjat IV. Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 3, 19.9.1907.

³⁴ Valtiopäivät 1907, asiakirjat IV. Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 3, 19.9.1907.

jotta rakennukset voisivat käyttää yhteistä sähkökeskusasemaa.³⁵ Hänelle oli siis tärkeää, että eduskunnan kokoontumistilat sijaitsisivat lähellä Helsingin silloista hallinnollista ydintä. Suunnittelullisten periaatteidensa osalta Nyströmin selvitys käsitteli erityisesti valaistuksen järjestämistä, sisätilojen käytännöllisyyttä ja kupolirakennelmaa. Hän perusteli esimerkiksi pohjakaavan ratkaisun sijoittaa istuntosali keskelle lisärakennusta sen käytännöllisyydellä: näin istuntosalista olisi hyvä yhteys muihin tiloihin. Valaistuksen osalta hän selvitti käyttäneensä kattovalaistusta, jota oli käytetty selvityksen mukaan myös uusimmissa parlamenttitaloissa. Nyströmin mukaan kattovalaistus oli myös kaikkein miellyttävin valaistusratkaisu ja hän korosti, että valaistuksen runsauden ansiosta pääkerroksessa tarvittaisi sähkövaloa vain muutamassa huoneessa. Lisäosaan suunniteltu kupoli oli myös seurausta valaistuksen huomioimisesta, mutta sitä puolsi myös sen ”kieltämättä monumentaalinen luonne”.³⁶ Nyström siis perusteli ratkaisujaan käytännöllisillä seikoilla, ulkomaisten esikuvien antamien kokemusten pohjalta ja kupolin kohdalla mainitsemansa monumentaalisuuden kautta myös rakennuksen symbolisen merkityksen syillä.

Nyströmin ja Hallbergin laatima tilaohjelma päättyi myös lopulliseen valtiovarainvaliokunnan laatimaan mietintöön, joka esiteltiin eduskunnalle saman vuoden syyskuussa. Valtiovarainvaliokunnan mietintö jäi arkkitehtonisen ohjelmansa puolesta nojaamaan Nyströmin ja Hallbergin näkemyksiin. Valtiovarainvaliokunnan lopullisessa mietinnössä Säätytalon laajennusta pidettiin nopeimpana ja edullisimpana ratkaisuna tilaongelmaan.³⁷ Samalla todettiin kuitenkin, ettei Säätytalon laajennus välttämättä riittäisi kattamaan eduskunnan tilan tarvetta täysin tyydyttävällä tavalla, joten esiin nostettiin myös täysin uuden talon rakentamisen mahdollisuus. Valtiovarainvaliokunta totesi, että aihe vaatisi perusteellisempaa selvitystä ja ehdotti eduskunnalle, että tätä varten nimitettäisiin viisijäseninen valtuuskunta.³⁸

Mietinnön mukaan uuden rakennuksen mahdollisuus herätti myös kysymyksen sen sijainnista. Yhdeksi mahdolliseksi sijoituspaikaksi nostettiin ”kirkkoa tai muuta yleistä rakennusta varten Töölön uudessa kaupunginosassa varattu alue N:o 426”.³⁹ Alue vastaa nykyistä Tempelikaadun ja Lutherinkadun rajaamaa Tempeliaukion kirkon sijaintia. Myös ”Fjälldaln ylängöksi” kutsutun alueen puolesta esitettiin erinäisiä syitä: ensinnäkin

³⁵ Valtiopäivät 1907, asiakirjat IV. Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 3, 19.9.1907.

³⁶ Valtiopäivät 1907, asiakirjat IV. Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 3, 19.9.1907.

³⁷ Valtiopäivät 1907, asiakirjat IV. Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 3, 19.9.1907.

³⁸ Valtiopäivät 1907, asiakirjat IV. Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 3, 19.9.1907.

³⁹ Valtiopäivät 1907, asiakirjat IV. Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 3, 19.9.1907.

Helsingin ”vanha” keskusta, juuri Säätytalon ympäristö, oli rakennettu niin täyteen, ettei uusi eduskuntatalo kunnolla mahtuisi sinne. Toiseksi, Töölöstä arveltiin saatavan tontti suhteellisen edullisesti ja kolmanneksi eduskuntatalon sijoittuminen Töölöön arveltiin nostavan alueen vetovoimaa ja tuovan lisää arvoa alueen kiinteistöille. Paikkakysymykseen liittyen valiokunta oli kuullut arkkitehteja Gustaf Nyströmiä, Onni Tarjannetta ja Eliel Saarista. Mietinnön mukaan arkkitehdit olivat olleet sijainnin suhteen erimielisiä.⁴⁰

Mietinnön lopuksi valtiovarainvaliokunta ehdotti eduskunnan päätettäväksi, että tilakysymys jätettäisiin viisijäsenisen valtuuskunnan valmisteltavaksi. Mietinnössä esitetty tulos ei ollut yksimielinen, sillä osa valiokunnasta allekirjoitti sitä vastustavan vastalauseen.⁴¹ Vastalauseessa puolustettiin Säätytalon laajennusta ja vastustettiin uutta talohanketta vedoten sen hintavuuteen. Vastalauseen allekirjoittaneissa oli myös Ernst Palmén, joka oli alun perin nostanut aiheen esiin ensimmäisillä valtiopäivillä. Kuudesta allekirjoittaneesta viisi oli suomalaisen puolueen riveistä ja yksi ruotsalaisen eduskuntaryhmän. Kaikki valtiovarainvaliokunnan suomalaisen puolueen edustajat, Frans Rapolaa lukuun ottamatta, allekirjoittivat vastalauseen. Uuden eduskuntatalon vastustus näyttäisi olleen vahvinta suomalaisen puolueen keskuudessa.

Pian mietinnön laatimisen jälkeen selvisi, että Helsingin yliopistoon kuuluvaa observatoriota oltaisiin mahdollisesti siirtämässä Tähtitorninmäeltä pois. Uuden eduskuntatalon sijoittaminen Tähtitorninmäelle alkoi näyttäytyä houkuttelevana mahdollisuutena. Sitä pidettiin arvokkaana ja näyttävänä paikkana, joka täyttäisi ne vaatimukset, joita ”maan ensimmäiselle rakennukselle” asetettiin.⁴² Enää ei ollut epäselvyyttä siitä, mihin uusi eduskuntatalo tulisi rakentaa.

2.2 Vuoden 1908 suunnittelukilpailu

Kun sijoituskysymys oli ratkennut Tähtitorninmäen hyväksi, järjestettiin uutta valtiopäivätaloa varten suunnittelukilpailu. Kilpailun järjesti eduskuntatalovaltuuskunta yhdessä Arkkitehtiklubin kanssa.⁴³ Kilpailu julistettiin alkavaksi syksyllä 1907 ja päättyväksi helmikuussa 1908. Palkintolautakuntaan valittiin kansanedustajat Schybergson

⁴⁰ Valtiopäivät 1907, asiakirjat IV. Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 3, 19.9.1907.

⁴¹ Vastalauseen allekirjoittivat: E.G.Palmén (suom), K. von Alfthan (r), Y.K.Yrjö-Koskinen (suom), A.Lagerlöf (suom), J.E.Antila (suom) ja J.H.Hakulinen (suom). Valtiopäivät 1907, asiakirjat IV.

⁴² Toiset valtiopäivät 1908. Asiakirjat I-IV. Eduskuntatalo, Valtiovarainvaliokunnan mietintö N:o 10, 21.10.1908.

⁴³ Valtiopäivät 1908. Asiakirjat II. Yrjö Sadeniemen ja Onni Tarjanteen kertomus Suomen Eduskunnalle, 2.3.1908.

ja Wuolijoki eduskuntatalovaltuuskunnasta. Ulkomaisina asiantuntijoina mukaan kutsuttiin arkkitehdit Ragnar Östberg Tukholmasta ja Hermann Billing Karlsruhesta, Saksasta.⁴⁴ Suomalaisista arkkitehdeista lautakuntaan valittiin Onni Tarjanne, Knut Wasastjerna ja Richard Björnberg. Armas Lindgren oli luopunut paikastaan eduskuntatalovaltuuskunnassa koska osallistui itsekin kilpailuun ja hänen tilalleen oli valittu Onni Tarjanne.⁴⁵

Kilpailuohjelmassa määriteltiin valtiopäivätalon sijainniksi observatorion tontti Tähtitorninmäellä.⁴⁶ Tosin ohjelmassa todetaan, että tarpeen vaatiessa rakennukselle rajattu alue on mahdollista hieman ylittää. Yleisenä huomiona ohjelmassa on maininta, että tilanteessa, jossa useampi ehdotus on samalla viivalla, etusijalle asetetaan suunnitelma, joka mahdollistaa rakennuksen laajentamisen tulevaisuudessa.

Nyströmin ja Hallbergin vuonna 1907 laatima tilaohjelma oli pohjana kilpailun tilaohjelmalle. Kilpailun järjestänyt eduskuntatalovaltuuskunta oli kuitenkin päivittänyt tilaohjelmaa erityisesti valiokuntahuoneiden ja muiden tilojen osalta. Päivittämisen taustalla oli valtuuskunnan tutustuminen Tukholman valtiopäivätaloon. Ruotsalaisen esimerkin mukaisesti huonekokoja pienennettiin Nyströmin ohjelmaa pienemmiksi.⁴⁷

Kilpailuohjelmassa määriteltiin käytännössä täysin istuntosalin pohjakaava, samalla tavalla ja jopa samoilla sanamuodoilla kuin se oli vuoden 1907 tilaohjelmassa esitetty. Nyströmin ja Hallbergin tilaohjelmassa esitettiin, että suuressa istuntosalissa tulisi olla istumapaikat 200 edustajalle, mutta niin, että paikkojen määrän voisi tarvittaessa korottaa 240:ksi. Nyt kilpailuohjelmassa esitettiin suoraan, että istuntosalissa olisi oltava istumapaikat 240 valtiopäiväedustajalle. Istumapaikat tulisi olla sijoitettu amfiteatterimaisesti puhemiehen ja edessä istuvan hallituksen ympärille. Edustajien istumapaikat tulisi olla suunniteltu niin, että niihin olisi mahdollisimman helppo käydä ja niitä saisi olla enintään kaksi rinnakkain.⁴⁸ Salin pääsisäänkäynti olisi suunniteltava vastapäätä puhemiehen paikkaa. Nyströmin ja Hallbergin määrittelemä istuntosalin valaistus päättyi myös kilpailuohjelmaan, jossa ohjeistettiin että saliin ei saa tulla suoraa sivuvaloa vaan päivävalon tulisi tulla joko suoraan katon kautta tai yläviistosta. Istuntosalin yhteyteen tulisi myös järjestää lehterit sekä toimittajille että muille kuulijoille, kuitenkin niin ettei

⁴⁴ Valtiopäivät 1908. Asiakirjat II. Yrjö Sadeniemen ja Onni Tarjanteen kertomus Suomen Eduskunnalle, 2.3.1908.

⁴⁵ Valtiopäivät 1908, pöytäkirjat I. Istunto 18.2.1908.

⁴⁶ *Det nya landtdagshuset*. Valtiopäivätalon suunnittelukilpailun ohjelma, 1908. SRM.

⁴⁷ Valtiopäivät 1908. Asiakirjat II. Yrjö Sadeniemen ja Onni Tarjanteen kertomus Suomen Eduskunnalle, 2.3.1908.

⁴⁸ *Det nya landtdagshuset*. Valtiopäivätalon suunnittelukilpailun ohjelma, 1908. SRM.

lehtereiltä ole suoraa kulkuyhteyttä edustajien tiloihin.

Kaikkiaan kilpailuohjelma käsitti sisätilojen osalta 23 osaa.⁴⁹ Ohjelmassa on listattu lähinnä eri ryhmien tilantarpeita: on määritelty mitä kaikkia huoneita ja minkä suuruisina pohjapiirustuksen tulisi kattaa. Valiokuntahuoneita koskeva osio oli myös suoraan vuoden 1907 tilaohjelmasta. Molemmissa ohjelmissa määriteltiin, kuinka monelle valiokunnalle ja kuinka monelle henkilölle kyseiset huoneet tulisi suunnitella. Tarkkoja pinta-aloja ei annettu, kuten ei suuren istuntosalinkaan kohdalla. Sen sijaan kirjaston tarpeiksi määritellyt tilat oli kilpailuohjelmassa määritelty pinta-aloiltaan tarkasti. Kirjamakasiinin oli arveltu Nyströmin ja Hallbergin tilaohjelmassa tarvitsevan tilat 30 000 niteelle, kilpailuohjelmassa tämä luku oli kasvanut 50 000:ksi. Lukusalin oli oltava 60 m², arkistihuoneen 100 m², painotuotemakasiinin 200 m², kirjastovirkailijan huoneen 20 m² ja sitomo- ja painuhuoneen 200 m². Näin tarkkoja pinta-aloja ei esitetty aiemmassa tilaohjelmassa, joten sitä oli päivitetty myös kirjaston tarvitsemien tilojen osalta. Kilpailuohjelman mukaan pohjapiirroksessa tulisi myös olla mm. puhemiehen työhuone, ravintola, tilava vaatesäilö sekä vahtimestarin tilat.

Naisten pääsy kansanedustajiksi näkyi myös valtiopäivätalokilpailussa; tilaohjelmaan oli listattu kaksi 30 m² suuruista ”naishuonetta”⁵⁰, ”mieshuoneita” ei vastaavasti erikseen mainittu. Vuoden 1907 tilaohjelmassa ei ollut erikseen mainintaa naistenhuoneista, mutta Nyströmin Säätytalon laajennusehdotusta koskevasta lisäselvityksestä selviää, että hän oli suunnitellut laajennusosaan erityiset tupakka- ja naishuoneet.⁵¹ Oletettavasti tupakkahuoneet olivat lähinnä miesten seurusteluhuoneita ja niiden rinnalle tarvittiin erityiset ”naishuoneet” naisten seurustelua varten.

Koska kilpailuohjelma asetti tiukat reunaehdot sisätilojen ratkaisemiseksi, on selvää että kilpailussa eri ehdotukset erottuivat eniten julkisivujen kautta. Julkisivulle ei ohjelmassa asetettu tarkkoja määritelmiä. Ainoastaan siinä todettiin, että rakennus tulee voida rakentaa luonnonkivistä.⁵² Säätytalon laajennussuunnitelman arvioissa Yleisten rakennusten ylihallitus oli korostanut ”jalon julkisivumateriaalin” käyttöä ja todennut sen olevan sekä käytännöllinen että lisäävän monumentaalista vaikutusta. Samoin valtiovarainvaliokunnan mietinnössä oli mainittu, että ”Kustannusarvioon oli laskettava erikseen ulkofasaadien

⁴⁹ *Det nya landtdagshuset*. Valtiopäivätalon suunnittelukilpailun ohjelma, 1908. SRM.

⁵⁰ Kilpailuohjelmassa ilmaistu sanalla ”damrum”. *Det nya landtdagshuset*. Valtiopäivätalon suunnittelukilpailun ohjelma, 1908. SRM.

⁵¹ Valtiopäivät 1907, asiakirjat IV. Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 3, 19.9.1907.

⁵² *Det nya landtdagshuset*. Valtiopäivätalon suunnittelukilpailun ohjelma, 1908. SRM.

arkkitektoonisten pääosien päällystyksellä”. Luonnonkiveä pidettiin arvokkaana materiaalina, joka lisäisi rakennuksen monumentaalisuutta ja vaikuttaisi olleen lähes itsestään selvää, että valtiopäivätalon julkisivu tulisi olla luonnonkiveä.

Kilpailuun osallistui kaikkiaan 18 ehdotusta. Palkintolautakunnan pöytäkirja⁵³ julkaistiin Arkitekten -lehdessä helmikuussa 1908. Pöytäkirjassa on kirjattuna lyhyet kuvailut kaikista kilpailuehdotuksista raadin kommenteilla höystettynä. Raati jakoi ehdotukset kahteen ryhmään, ylempään kategoriaan kelpuutettiin kahdeksan ehdotusta. Ylemmän kategorian piirustuksista kommentit ovat perusteellisemmat.

Palkintolautakunta arvioi ehdotuksia sekä käytännöllisin että esteettisin perustein. Yleisesti ottaen palkintolautakunnan lausunnot olivat sävyiltään luonnehtivia. Pohjakaavojen ja sisätilojen arvioinneissa korostui erityisesti käytännöllisyysnäkökulma. Sisätilojen järjestelyiden kohdalla lautakunta kiinnitti erityisesti huomiota eri tilojen keskinäiseen yhteyteen. Tärkeää oli, että kansanedustajien työ olisi sujuvaa ja tätä auttoi se, että eri työtilojen välillä olisi helppo liikkua. Esimerkiksi suuren istuntosalin ja valiokuntahuoneiden välillä, tai painotuotevaraston, kirjapainon ja sitomon välillä, odotettiin olevan helppokulkuinen yhteys. Pohjakaavan luomaa ahtautta moitittiin myös muutamassa kohtaa. Esteettiseltä kannalta arvioitiin erityisesti arkkitehtonista yleisvaikutelmaa. Arvioinneissa kiinnitettiin huomiota esimerkiksi mittasuhteisiin, yhtenäisyyteen ja ”arkkitehtoniseen skaalaan”. Julkisivun osalta palkintolautakunta vaikutti odottavan yhtenäisyyttä, harmonisuutta ja monumentaalisuutta, näiden puute ainakin laskettiin miinukseksi.

Osallistujista palkittiin neljä suunnitelmaa. Yksi ehdotuksista, *Konungens ring* (Kuva: Liite 1), hylättiin sillä se ei noudattanut kilpailuohjelmaa. Ensimmäisen palkinnon sai Eliel Saarisen ehdotus piirretty kolmio (Kuva: Liite 1), toisen palkinnon Armas Lindgrenin ja Herman Geselliuksen *Vox populi*⁵⁴ (Kuva: Liite 1), kolmannen Valter Jungin ja Emil Fabritiuksen *4 XI 1905* ja neljäntenä palkittiin Lars Sonckin yhdessä D.W. Frölanderin kanssa suunnittelema *Plenum*⁵⁵. Kärkinelikon lisäksi kilpailusta lunastettiin kaksi suunnitelmaa: Jarl Eklundin *Suomi* sekä Werner von Essenin ja K.S. Kallion yhteisprojekti *Concordia*. Kahden eri piirustuksen nimet viittasivat suurlakon päivämäärään, joka oli 4.11.1905: Kilpailunumerolla 6 kilpaili ehdotus nimeltä *Marraskuun 4 päivä* ja numerolla

⁵³ Pöytäkirja on ruotsinkielinen ja sen käännöksestä on vastuussa kirjoittaja.

⁵⁴ *Vox populi* (lat.) = kansan ääni.

⁵⁵ *Plenum* (ruots.) = täysistunto.

14 ehdotus 4 XI 1905. Tämä yksityiskohta kertoo nähdäkseni siitä, miten poliittisesti latautunut valtiopäivätalohanke oli ja kuinka ratkaisevasti suurlakon koettiin vaikuttaneen valtiopäivä uudistukseen.

Palkitun nelikon piirustukset julkaistiin myös *Arkitekten*-lehdessä. Eduskunnan kuva-arkistosta ja Suomen rakennustaiteen museon arkistosta löytyvät kuvat palkituista, lunastetusta *Concordiasta* ja näiden lisäksi suunnitelmista *Brutus* ja *Konungens ring*. Muista ehdotuksista on jäljellä lähinnä palkintolautakunnan pöytäkirjaan merkityt kuvailut ja arvostelut.

Palkituista ja lunastetuista ehdotuksista voi löytää yhtäläisyyksiä. Kaikki kuusi suunnitelmaa noudattivat teemaa, jossa pääsisäänkäynti on julkisivun huomiota herättävin osa ja sijaitsee symmetrisen fasadin keskellä. Monissa ehdotuksissa pääsisäänkäynnille johtaa portaikko, jonka molemmiin puolin on usein jokin koristeaihe kuten suihkulähteet tai eläinpatsaat. Pääsisäänkäynti johtaa osioon, joka huipentuu tornirakennelmaan. Tornirakennelmalla haluttiin mahdollisesti korostaa rakennuksen asemaa Tähtitorninmäellä. Asteittain kohoava, torniin huipentuva valtiopäivätalo erottuisi näin selvästi mereltä päin katsottuna Helsingin siluetin korkeimmalla kohdalla. Ehdotusten tornit ovat keskenään erikorkuisia: neljännen palkinnon saaneessa *Plenumissa* torni on kenties kaikkein massiivisin ja toiseksi sijoittuneessa *Vox populissa* se sulautuu muuhun rakennukseen, eikä erotu yhtä voimakkaasti muuta julkisivua korkeampana. Palkituissa ehdotuksissa pääsisäänkäynnit on erotettu muusta julkisivusta joko ulkonevana, sivufasadeja korkeampana ja koristeellisempänä osiona. Hylätty *Konungens ring* myös erottuu muista kuvatuista piirustuksista julkisivunsa massoittelemisen puolesta. Keskeistornin sijaan suunnitelmassa on kupolikattoiset sivutornit keskiosan jäädessä matalaksi ja tasakattoiseksi. Sivufasadin kupolit on vielä ympäröity neljällä pienemmällä kupolilla.

Saarisen voittaneessa suunnitelmassa torniosio kehittyy portaittain muusta rakennusmassasta. Pääsisäänkäynti on korostettu neljällä puolipylyväällä ja sen yläpuolelle on sijoitettu kolme ihmisveistosta. Raati luonnehti piirustusta yleisesti ottaen sommittelullisesti hyväksi ratkaisuksi. Massoittelemisen ja julkisivun luonnehdittiin sopivan hyvin pohjakaavaan. Rakennuksen siluettia pidettiin upeana ja pintojen käsittelyä kauniina.⁵⁶ Portaikon kuvailtiin liittyvän ylväästi ja ansiokkaasti rakennuksen tornikokonaisuuteen. Puhemiehen- ja valtioneuvoston osastoja pidettiin hyvin sijoiteltuina.

⁵⁶ Palkintolautakunnan pöytäkirja, 15.2.1908. *Arkitekten*, feb/1908. 13–21

Suunnitelmaa kritisoitiin keittiön puutteellisuuden johdosta. Istuntosalin valaistuksen järjestely oli myös raadin mukaan joiltain osin epäonnistunut. Miinuksena pidettiin myös sitä, että istuntosalista puuttui näköala. Raadin mukaan rakennusta sävytti kokonaisuudessaan yhtenäinen, rauhallinen ja mahtava arkkitehtoninen vaikutelma, johon sopi loistavasti julkisivun graniittimateriaali luoden vaikutelman koko kansan raatihuoneesta⁵⁷.

Vox populi sai toisen palkinnon ja raadin kommentit siitä ovat kriittisemmät kuin Saarisen ehdotuksen: Vaatesäilöä pidettiin liian ahtaana ja pimeänä, puhtaaksikirjoittajien huonetta epätyytyvästi järjestettynä.⁵⁸ Ravintolan ja kävelyhallien kiitettiin olevan kauniisti jäsenelty kohti etelää ja raati huomioi suunnitelman ansioksi erityisesti sieltä avautuvan maiseman merelle.⁵⁹ Istuntosalin tilavuuteen kiinnitettiin erityishuomio, se oli suurempi kuin muissa suunnitelmissa ja lehtereille mahtuisi 120 istumapaikkaa enemmän kuin oli vaadittu. Istuntosalin pääsisäänkäynnin todettiin näkyvän hyvin pääportaikon loppuun asti. Torni ei sijoittunut raadin mukaan asianmukaisesti muuhun rakennelmaan. Todettiin myös, että tornia ei voisi toteuttaa ilman monimutkaisia rakenteita. Julkisivua pidettiin vähemmän yhtenäisenä. Raadin mukaan keskiosan horisontaaliset linjat ovat ristiriidassa julkisivun muun vertikaalisen jaottelun kanssa. Rakennuksen siluettia pidettiin kuitenkin linjoiltaan rauhallisena. Epäyhtenäisyydestä huolimatta raati totesi julkisivun antavan juhlanan, iloisen ja pittoreskin vaikutelman.

Vox populi erottuu julkisivultaan muista palkituista. Paitsi, että sen torniaihe ei ole yhtä erottuva kuin muissa, myös julkisivun muotokieli on monipuolisempaa. Ikkunoissa on puolikaaria ja ympyröitä kulmikkaiden suorakaiteiden lisäksi ja sisäänkäynti on puolikaaren muotoinen. Myös tornin pyöreä pohjakaava ja sitä kiertävä koristelu vähentävät sen massiivisuutta. Tornin pyöreä pohjakaava, mataluus ja koristeelliset yksityiskohdat antavat huomattavasti pehmeämmän vaikutelman, kuin muiden palkittujen jotka toistavat monumentaalisuutta massiivisuuden, jyrkyyden ja kulmikkouden kautta. Kilpailun kärkikaksikko edusti siis kahta erilaista näkökulmaa valtiopäivätaloon.

Kolmantena palkittu Valter Jungin ja Emil Fabritiuksen ehdotus *4 XI 1905* sai palkintolautakunnalta kiitosta ja kritiikkiä. Yleisesti ottaen sen mittasuhteita keuhuttiin ja tornia pidettiin hyvin sijoitettuna suhteessa sivufasadien muotorakenteisiin. Raati löysi

⁵⁷ Palkintolautakunta on käyttänyt tässä sanaa *rådhus*.

⁵⁸ Palkintolautakunnan pöytäkirja, 15.2.1908. Arkitekten, feb/1908. 13–21.

⁵⁹ Palkintolautakunnan pöytäkirja, 15.2.1908. Arkitekten, feb/1908. 13–21

arkkitehtuurin yksityiskohdista kuitenkin joitakin puutteita: portaat olivat epäsuhteellisen pienet, tornin ikkunoista puuttui monumentaalisuutta ja arkkitehtonista skaalaa. Pääjulkisivun keskiosaa ja sen yläosien massoittelemista sekä tornia pidettiin liian massiivisina. Suunnitelman tilanjärjestelyn kehuksi kuitenkin olevan upeaa. Yleisesti ottaen valaistusta kiiteltiin, tosin todettiin myös että eteisaulan valaistus paranisi sisäänkäyntien ja sivuikkunoiden suurentamisella.⁶⁰ Pohjakaavaa istuntosalin sisäänkäynnin ja pääsisäänkäynnin välillä pidettiin liian ahtaana. Rakennuksen ulkoinen sommittelu oli raadin mukaan hyvin painotettu.

Ehdotuksessa 4 XI 1905 pääsisäänkäynti on erotettu voimakkaasti muusta julkisivusta; se muodostaa massiivisen ulkonevan osion, joka alkaa välittömästi portaikon yläpäästä. Sivufasadit muodostavat symmetrisen ja hillitymmän ulkonevan parin. Vahvat syvyyskontrastit julkisivussa tekevät suunnitelmasta kärkinelikon levottomimman.

Palkintolautakunta luonnehti neljänneksi sijoittuneen Lars Sonckin ja D.W. Frölanderin *Plenumin* ehdotuksen arkkitehtonisia yksityiskohtia erityisesti pääsisäänkäynnin yhteydessä hyvin kauniiksi.⁶¹ Sisäänkäynnin yläpuolelle oli suunniteltu leijonavaakuna-reliefi ja sisäänkäynnin yläpuolella olevassa friisissä oli paljon klassisia koristeaiheita kuten seppeleitä ja ornamenttiikkaa. Pääsisäänkäynnille johtavia kaksia portaita ei kuitenkaan pidetty välttämättöminä. Fasadia pidettiin onnistuneena ja raati kiitti erityisesti suunnitelman tornia, jota kuvailtiin erinomaisen ryhdikkääksi. Tornin kuvailtiin myös liittyvän taidokkaasti muuhun massoittelemiseen. Toisaalta pöytäkirjassa todetaan, että istuntosalin yläpuolelle jäävä osa rakennuksesta olisi voinut jäädä matalammaksi. Tilajärjestelyä pidettiin epäonnistuneena. Myös pohjakaavaa kritisoitiin: puhtaaksikirjoitustai pikakirjoitushuoneisiin ei päässyt kulkemaan suoraan tietyistä valiokuntahuoneista, sillä lehteri oli suunniteltu kaksiosaiseksi. Samoin ravintolaan mennessä joutuisi kulkemaan tupakka- tai lehtihuoneen kautta. Vessojen sijoittelua pidettiin hyvänä, mutta niiden valaistusta moitittiin – tosin valaistuskysymys voisi olla raadin mukaan paranneltavissa. Piirustuksissa todettiin olevan joitakin hyviä piirteitä, jotka jäivät kuitenkin viimeistelemättä. Palkintolautakunnan perusteluiden rivien välistä voi lukea, että suunnitelma olisi sijoittunut paremmin jos pohjakaava ei olisi ollut niin epäkäytännöllinen.

Lunastettu *Concordia* oli kaikista ehdotuksista matalin. Rakennuksen keskitetty

⁶⁰ Palkintolautakunnan pöytäkirja, 15.2.1908. Arkitekten, feb/1908. 13–21.

⁶¹ Palkintolautakunnan pöytäkirja, 15.2.1908. Arkitekten, feb/1908. 13–21.

massoittelu luotiin tässäkin ehdotuksessa tornin avulla, tällä kertaa kupolikattoisen. Palkintolautakunta totesi arvostelussaan tornin olevan liian matala.⁶² Raadin luonnehdinnan mukaan *Concordian* terassit eivät olleet tarpeeksi yhtenäiset tai monumentaaliset, eikä rakennus ollut massastaan huolimatta tarpeeksi ”roteva”⁶³. *Concordian* luonnehdinnosta voi mielestäni päätellä, ettei se ollut raadin mielestä tarpeeksi monumentaalinen tai vaikuttava. Se oli siis liian vaatimaton valtiopäivätaloksi.

2.3 Jälkipyykki

Kilpailun jälkeen aihe ei ollut suinkaan loppuun käsitelty. Arkitekten-lehdessä puitiin noin kuukausi kilpailun jälkeen ehdotuksia kriittisin sanankääntein.⁶⁴ Artikkelin on Sigurd Frosteruksen toimittama, mutta sen lopussa on vain merkintä ”Arkitekt”. Artikkelissa todettiin, että kilpailu tulisi arvioida uudesta, objektiivisesta näkökulmasta. Kirjoittajan mukaan ensimmäisen palkinnon voittaneen ehdotuksen vahvuus oli sen näyttävä julkisivu. Muutoin ehdotusta pidettiin kalliina, epäkäytännöllisenä ja epätaiteellisenä. Kirjoittajan suosikki vaikuttaisi sen sijaan olevan toiseksi tullut *Vox populi*, Lindgrenin ja Geselliuksen suunnitelma. Artikkelin mukaan *Vox populin* vahvuus oli siinä, että ainoana ehdotuksena se täytti kolme tärkeää periaatetta: ensinnäkin piirustus korosti hienosti eduskunnan arvovaltaa, toiseksi suunnitelmassa oli huomioitu tontin upea näköala merelle ja kolmanneksi suunnitelma mahdollisti rakennuksen myöhäisemmän laajennuksen ilman että sen ulkonäkö siitä kärsisi.

Artikkelin kirjoittaja kiinnitti myös huomiota kilpailuohjelman vaatimuksiin. Ohjelmassahan sisätiloille asetetut vaatimukset oli määritelty tarkoin, mutta julkisivusta ei sanottu mitään. Kirjoittajan mukaan kilpailuohjelmaa vaivasi jonkinlainen ympäröysoireys, jota oli vaikea tulkita. Artikkelissa mainitaan myös suunnitelma *Brutus*, joka oli sijoitettu heikompaan kategoriaan. Raati oli kritisoinut piirustusta siitä, että se muistutti liikaa Tukholman linnaa. Artikkelin kirjoittaja kummasteli raadin arvioita *Brutuksesta*. Eduskunnan kuva-arkistossa on *Brutuksesta* peräti 18 eri kuvaa, enemmän kuin mistään muusta ehdotuksesta. Tämän lisäksi se on merkitty kysymysmerkillä Sigurd Frosteruksen suunnitelmaksi. On mielenkiintoista, että ehdotus on nimikoitu edes kysymysmerkillä, sillä se ei päässyt palkintosijoille, eikä sitä lunastettu. On myös mielenkiintoista, että sen piirustusten kuvat ylipäätään ovat arkistossa. Todennäköisesti syy on Arkitekten-lehden

⁶² Palkintolautakunnan pöytäkirja, 15.2.1908. Arkitekten, feb/1908. 13–21.

⁶³ *kraftig* (ruots.)

⁶⁴ Artikkelin *Apropos lantdagshustäflingen*, Arkitekten Mars/1908, 29–33

artikkelissa, jossa *Brutusta* puolustetaan hartaasti. Frosterus oli tuolloin lehden päätoimittaja ja mahdollisesti hänen on oletettu puolustaneen *Brutusta* henkilökohtaisista syistä.

Eduskunta oli hajotettu keväällä 1908 ja lautakuntien ja valiokuntien kokoonpanot olivat menneet uusiksi. Eduskuntatalovaltuuskunnan uusia jäseniä olivat edustajat Matti Paasivuori (sd) ja Jonas Castrén (nuors).⁶⁵ Arkkitehtijäsenistä Tarjanne ja Sadeniemi pysyivät mukana edellisestä kokoonpanosta ja heidän lisäksi mukaan valittiin Bertel Jung.⁶⁶

Kilpailun jälkeen valtiovarainvaliokunta oli valmis asettumaan uuden eduskuntatalon kannalle ja hylkäämään Säätytalon laajennussuunnitelman.⁶⁷ Valtiovarainvaliokunnan laatiman mietinnön sanamuoto antoi ymmärtää, että sijoituskysymys oli ratkaiseva tekijä tilakysymyksessä: valtiovarainvaliokunta puolsi nimenomaan Tähtitorninmäkeä eduskuntatalon paikaksi Säätytalon puiston sijaan.⁶⁸ Samalla se tarkoitti valiokunnan asettumista uuden rakennuksen kannalle, mutta ensisijaisena syynä esitettiin sijainnin soveltuvuus tähän tarkoitukseen.

Lokakuussa 1908 valtiopäivillä puitiin eripuraisissa tunnelmissa, pitäisikö uuden eduskuntatalon rakennushanketta toteuttaa vai ei.⁶⁹ Aiheesta esitettiin kiivaita ja tunteikkaita puheenvuoroja. Puhujat jakautuivat niihin, jotka puolsivat valtiovarainvaliokunnan mietinnön tulosta ja niihin, jotka vastustivat sitä. Pääsääntöisesti vastustajat puolsivat Säätytalon laajennusta. Vastustajien yleisin argumentti oli raha; puheenvuoroissa viitattiin useimmiten taloudellisiin realiteetteihin ja säästäväisyyteen. Uusi rakennushanke nähtiin kohtuuttoman kalliina siinä missä Säätytalon laajennus tarjoaisi nopean ja edullisen ratkaisun tilaongelmaan. Myös puolustajat saattoivat vedota taloudellisiin kysymyksiin. Laskutavasta riippuen, uusi rakennushanke saatiin näyttämään hyvin kalliilta tai kohtuuhintaiselta projektilta.

Edustajien puheenvuoroista on luettavissa myös monenlaisia arvolatauksia ja odotuksia, joita tulevaan rakennukseen liitettiin. Esimerkiksi nuorsuomalaisten edustajan Nestor Huoposen puheenvuorossa korostetaan eduskuntatalon taloudellisen kysymyksen

⁶⁵ Valtiopäivät 1908 (II). Pöytäkirjat III. Istunto 30.10.1908.

⁶⁶ Valtiopäivät 1908 (II). Pöytäkirjat III. Istunto 30.10.1908.

⁶⁷ Valtiopäivät 1908 (II). Asiakirjat I-IV. Valtiovarainvaliokunnan mietintö N:o 10, 21.10.1908.

⁶⁸ Valtiopäivät 1908 (II). Asiakirjat I-IV. Valtiovarainvaliokunnan mietintö N:o 10, 21.10.1908.

⁶⁹ Valtiopäivät 1908 (II). Pöytäkirjat III. Istunto 30.10.1908.

toisarvoisuutta sen henkisen merkityksen ollessa arvokkaampi. Huoposen mukaan uusi eduskuntatalo tulisi olemaan "Suomen sampo, jossa Suomen pojat ja tyttäret lietsovat kansalleen taloudellisen vaurastumisen edellytyksiä, henkisen kohoamisen mahdollisuuksia nousta hämärän maalta valoon ja vapauteen."⁷⁰ Eduskuntatalon rooli olisi siis merkittävä koko kansan henkiseksi nostattamiseksi. Huoponen otti esiin myös rakennuksen merkityksen yhteiskuntajärjestyksen tyyssijana: "Ennen kaikkea, tässä ahjossa luodaan, laajennutaan ja valmistetaan lainalaisen yhteiskuntajärjestelmän tukipylväät, lain sitovat siteet Suomen kansan onneksi ja menestykseksi."⁷¹ Uusi eduskuntatalo näyttäytyi näin koko kansan toivon ja tulevaisuususkon sekä lainsäädännön ja Suomen yhteiskuntajärjestelmän vakauden symbolina.

Valtiopäivätalon sijoituspaikaksi määriteltyyn Tähtitorninmäkeen liitettiin myös erilaisia positiivisesti tai negatiivisesti sävyttyneitä määritelmiä. Nämä määritelmät rakensivat osaltaan sijoituskysymyksen ideologista pohjaa. Sijoituskysymys otettiin monissa puheenvuoroissa mukaan perusteluihin uuden rakennuksen puolesta tai sitä vastaan. Rakennuksen vastustajat liittivät mäen harjalla olevaan tonttiin mahtailevia ja kerskailevia mielikuvia. Tähtitorninmäestä puhuttiin usein "vuorena" sekä negatiivisessa että positiivisessa mielessä. Puolustajille sijoituskysymys oli myös olennainen osa hankkeen merkitystä. Sijainti itsessään oli joillekin riittävä syy kannattaa uutta rakennusta. Esimerkiksi nuorsuomalaisten edustaja Theodor Homén totesi Tähtitorninvuoren tontista seuraavaa: "-- kun ajattelen, että voisimme saada erittäin mukavan, jalon, kauniin rakennuksen Suomen ensimmäiselle rakennukselle sopivaan paikkaan, tuntuu minusta kummalliselta että epäillään."⁷² Saman puolueen edustaja Nestor Huoponen piti myös rakennuksen sijaintia ratkaisevan hyvänä valintana: "-- Ainoastaan yhdessä seikassa voisimme kilpailla suurten sivistyskansojen kanssa, jossa epäilemättä voittajina selviytyisimme, se on hurmaavan kauniin, ihanteellisen paikan valinnassa, jolle tuskin muiden kansojen parlamenttihuoneustojen rakennuspaikat voivat vertoja vetää."⁷³

Homénin ja Huoposen puoluetoveri Jonas Castrén huomioi, että sijoituskysymys oli jakanut edustajat kahteen leiriin, joita hän kutsui "laaksopuolueeksi" ja "vuoripuolueeksi". Hän kummasteli, miksi "laaksopuolue", eli Säätytalon laajennuksen kannattajat halusivat painaa eduskunnan rakennuksen alas notkoon. Sitä vastoin vuoripuolue halusi hänen

⁷⁰ Valtiopäivät 1908 (II). Pöytäkirjat III. Istunto 30.10.1908.

⁷¹ Valtiopäivät 1908 (II). Pöytäkirjat III. Istunto 30.10.1908.

⁷² Valtiopäivät 1908 (II). Pöytäkirjat III. Istunto 30.10.1908.

⁷³ Valtiopäivät 1908 (II). Pöytäkirjat III. Istunto 30.10.1908.

mukaansa rakennuksen sijoitettavan korkealle, mieltä ylentävälle paikalle.

Myös uudisrakennuksen vastustajat liittivät rakennukseen erilaisia ideologisia määritelmiä. Tavoitteena oli perustella hankkeen vastustusta muillakin kuin taloudellisilla seikoilla. Vastustajien puheenvuoroissa uuden rakennuksen esitettiin ilmentävän mm. ylpeyttä, tuhlaavaisuutta ja kerskailua. Esimerkiksi ruotsalaisen eduskuntaryhmän edustajan Kristian von Alfthanin mukaan eduskunnan arvo ei ollut riippuvainen siitä, kuinka hienossa rakennuksessa se työskenteli. Nämä puheenvuorot korostivat eduskuntatalon roolia kansanedustajien työpaikkana ja samalla ne korostivat rakennuksen käytännöllistä merkitystä. von Alfthan tiivistikin monen vastustajan näkemyksen puheenvuorossaan: ”luulen, että monellekin, joka nyt haluaa välttämättömästi sinne vuorelle, ja katsoo, että se nyt olisi niin ylevä paikka, ne ovat enemmän tuollaiset ylpeyden kuin hyödyn syyt, jotka vievät häntä siihen suuntaan.”⁷⁴

Mielenkiintoisimmat puheenvuorot vetosivat kuitenkin epävarmuuteen. Sekä taloudellinen tilanne että Suomen tulevaisuus ja poliittinen asema koettiin niin epävarmoiksi, että tällaiseen rakennushankkeeseen ei kannattaisi ryhtyä. Tämä oli esimerkiksi edustaja Emil Wichmannin (r) mielestä todellinen pääsyy sille, ettei uutta eduskuntataloa tulisi rakentaa. Hän liitti niin ikään rakennushankkeeseen ajatuksen siihen sisältyvästä turhasta ylpeydestä: ”Tosiolot vaativat nyt vaatimalla, että me joka mies teemme” -- suoraan sanoen taantumuksen, jota tämän pelottavan sanan vastustajatkin voivat kannattaa, viime vuosien kansallisesta ylpeilemisestä ja ylimielisyydestä.”⁷⁵ Suomessa herännyt kansallinen tietoisuus ja innostuneisuus, joka liittyi uuteen valtiopäiväjärjestykseen, oli Wichmannin mukaan turhaa ylpeilyä ja ylimielisyyttä. Wichmannin jälkeen puhunut edustaja Daniel Nykänen (suom.) asettui samalle epävarmuuslinjalle: ”Niinkuin eräs arvoisa puhuja viittasi, ei meidän kansamme tulevaisuus vielä ole niin taattu, että voitaisiin näin mahtavia rakennuksia rakentaa.”⁷⁶

Vuotta 1908 edeltäneet poliittiset tapahtumat ovat varmasti vaikuttaneet myös valtiopäivätalohankkeeseen. Keskustelu uudesta rakennuksesta ja ensimmäinen suunnittelukilpailu käynnistettiin Juhani Myllyn nimeämän välivaiheen aikana. Kilpailun jälkipuinnit osuvat ajankohtaan, jolloin Venäjä oli voimistunut Japanin sodan tappioiden jälkeen ja tiukensi otettaan Suomesta. Mahdollisesti tämä epävarmuus ja tietoisuus siitä,

⁷⁴ Valtiopäivät 1908 (II). Pöytäkirjat III. Istunto 24.10.1908.

⁷⁵ Valtiopäivät 1908 (II). Pöytäkirjat III. Istunto 24.10.1908.

⁷⁶ Valtiopäivät 1908 (II). Pöytäkirjat III. Istunto 24.10.1908.

että helmikuun manifestia ei koskaan lopulta todella kumottu on heittänyt varjonsa myös koko parlamenttitalohankkeen päälle. Tämä epävarmuus heijastuu myös monissa puheenvuoroissa, joita käytettiin syksyn 1908 keskustelussa. Elettiin hyvin erilaisissa tunnelmissa kuin suunnittelukilpailua edeltävänä syksynä 1907 oli eletty.

Toisaalla uuden rakennuksen nähtiin kertovan luottamuksesta tulevaisuuteen ja juuri siksi se tulisi rakentaa. Edustaja Homénin puheenvuorossa tämä käy erityisen hyvin ilmi: ”Uusi talo ei tulisi tekemään kerskailevaa vaikutusta, vaan tulisi se, omasta graniittikivistämme rakennettuna, vakavana jalona, kauniina olemaan ikään kuin todistuksena siitä, että uskallamme luottaa tulevaisuuteen.”⁷⁷ Puheenvuorossa käytetyt määritelmät kertovat myös rakennuksen ulkoiseen olemukseen liitetystä mielikuvista.

Keskustelun puoluejako oli selvä: sosiaalidemokraatit ja nuorsuomalaiset kannattivat uutta rakennusta ja suomalainen puolue sekä ruotsalainen eduskuntaryhmä vastustivat sitä ja kannattivat Säätytalon laajentamista. Sosialidemokraatit olivat vaalien suurin puolue ja näin ollen vetovastuussa silloisessa eduskunnassa. Yksi mahdollisuus on, että hankkeen vastustus oli lähinnä vaalien häviäjiin kuuluneiden puolueiden katkeraa oppositiopolitiikkaa. Syytä voi myös hakea juuri väistyneen säätyjaon muistosta ja sen herättämästä asenteesta uuteen yhtäläisellä äänioikeudella valittuun yksikamariseen eduskuntaan. Myönteisimmin hankkeeseen suhtautuivat sosiaalidemokraatit, joille rakennushanke ei niinkään näyttänyt taloudellisena menoeränä vaan kunnian kysymyksenä. Sosiaalidemokraatit olivat myös ideologisesti hallituspuolueista kaikkein kauimpana säätymuotoisten valtiopäivien muistosta. Sosiaalidemokraatit olivat ainoa vasemmistoon laskettava puolue, muiden katsottiin kuuluneen oikeistoon.

Sosiaalidemokraattien edustaja Wäinö Wuolijoki otti puheenvuorossaan esiin myös puoluekysymyksen. Hänen mukaansa vasemmistolta ei ehkä ensimmäisenä olisi odotettu tällaista tuhlaavaisuutta, jota uusi rakennus merkitsisi. Wuolijoelle rakennuskysymys näyttäytyi kuitenkin historiallisesta säätyjaon näkökulmasta. Syy vasemmiston haluun rakentaa uusi ja hieno rakennus näyttävälle paikalle ja oikeiston haluun vastustaa hanketta perustui Wuolijoen mukaan yksikamariseen eduskuntaan kohdistuneeseen asenteeseen. Wuolijoki nosti esiin vuosien takaisen Säätytalon rakentamiseen liittyneen keskustelun, jossa talonpojat olivat puolustamassa Säätytaloa ja asettuivat näin eri linjalle kuin aatelisto, ritaristo ja porvaristo. Talonpojat määriteltiin tässä Wuolijoen puheenvuorossa

⁷⁷ Toiset valtiopäivät 1908. Pöytäkirjat III. Istunto 24.10.1908.

vasemmiston edustajiksi ja aatelisto, ritaristo ja porvaristo säädyiksi, jotka olivat nykyisen oikeiston takana. Säätyaikainen oikeisto pyrki Wuolijoen mukaan kaikin tavoin pitämään kiinni valta-asemastaan ja vuonna 1908 se tapahtui ylenkatsomalla silloista eduskuntaa. Vuonna 1908 he vastustivat uutta eduskuntataloa samoista syistä kuin he olivat vuosia aikaisemmin vastustaneet Säätytaloa ja puolustaneet silloista rakennustaan, Ritarihuonetta.⁷⁸

Eduskunnassa käydyn keskustelun jälkeen pidetyssä äänestyksessä enemmistö asettui valtiovarainvaliokunnan mietinnön kannalle, eli puoltamaan uutta rakennusta. Päätöksen jälkeen jäätiin odottamaan Venäjän keisarin vahvistusta. Se tehtiin tammikuussa 1910, mutta esiteltiin Suomen eduskunnalle vasta vuoden 1911 valtiopäivillä.⁷⁹ Keisari jätti vahvistamatta eduskunnan päätöksen. Senaatin antaman lausunnon mukaan ajat eivät olleet otolliset näin suureen hankkeeseen ryhtymiselle.⁸⁰

Keisarin kielteisestä päätöksestä huolimatta eduskunta nosti hankkeen esiin heti seuraavana keväänä. Valtiovarainvaliokunta esitti puheenjohtajansa Leo Mechelinin (r) suulla tilakysymyksen elvyttämistä.⁸¹ Eduskunnan istunnot olivat jakaantuneet kahden rakennuksen välille ja tämän koettiin hankaloittavan eduskunnan työskentelyä. Valtiovarainvaliokunta määrättiin elvyttämään hanketta ja jälleen nimitettiin uusi viisijäseninen eduskuntatalovaltuuskunta, johon kuuluivat edustajat Akseli Listo (suom), George Granfelt (r), Eero Erkko (nuors), Kaapo Murros (sd) ja Edvard Valpas Hänninen (sd).⁸² Valtuuskunnassa ei ollut yhtään arkkitehtijäsentä, sen sijaan kolmella edustajalla oli toimittajatausta: Erkko oli perustanut Päivälehdessä ja toiminut mm. Helsingin Sanomien toimittajana, Murros oli ollut mm. Aamulehden ja Sosialisti-lehden toimittaja ja Hänninen oli toimittanut Työmies- ja Vapaus- lehtiä.⁸³

Uusi valtuuskunta aloitti projektinsa pyytämällä lausunnot eri käyttäjäryhmiltä heidän tilan tarpeistaan. Lausunnot pyydettiin mm. eduskunnan sihteeriltä, taloudenhoitajalta, kirjastonhoitajalta, painatustöiden valvojalta sekä ruotsalaisen kanslian, pikakirjoituskanslian ja konekirjoituskanslian päälliköiltä.⁸⁴ Lausuntojen pohjalta Gustaf

⁷⁸ Valtiopäivät 1908 (II). Pöytäkirjat III. Istunto 24.10.1908. Wäinö Wuolijoen puheenvuoro.

⁷⁹ Valtiopäivät 1924. Asiakirjat IV. Eduskuntatalolautakunnan mietintö 12.6.1924.

⁸⁰ Valtiopäivät 1924. Asiakirjat IV. Eduskuntatalolautakunnan mietintö 12.6.1924.

⁸¹ Valtiopäivät 1911. Asiakirjat IV. Kirjelmä 16.5.1911.

⁸² Valtiopäivät 1911. Asiakirjat IV. Valtiovarainvaliokunnan kirjelmä 24.5.1911.

⁸³ Eduskunnan sähköinen edustajamatrikkeli. <<http://www.eduskunta.fi/thwfakta/hetekau/hex/hxent.htm>> (1.8.2011)

⁸⁴ Valtiopäivät 1912. Asiakirjat IV. Eduskuntatalovaltuuskunnan kirjelmä Suomen eduskunnalle, 15.3.1912.

Nyström teki jälleen uudet, vuoden 1907 versioon pohjautuvat, mutta siitä parannellut piirustukset Säätytalon laajentamiseksi. Nyt valtuuskunta katsoi Säätytalon laajentamisen voivan kattaa eduskunnan tilan tarpeen tyydyttävästi, joten kysymys uudesta rakennuksesta ei ollut enää ajankohtainen. Uuden rakennuksen ajatus oli siis hylätty ja ainoana vaihtoehtona nähtiin Säätytalon laajennus. Nähdäkseni tämä oli reaktio siihen, että keisari oli jättänyt päätöksen uudesta talosta vahvistamatta vasta edellisenä vuonna. Koska tilakysymys haluttiin kuitenkin ratkaista, yritettiin se tehdä ainoalla jäljellä olevalla vaihtoehdolla: Säätytaloa laajentamalla, joka nyt haluttiin valmistella niin huolellisesti kuin mahdollista ja oletettavasti tästä syystä myös eri käyttäjien tilantarve kartoitettiin perusteellisesti.

Nyströmin laajennus oli nyt suurempi kuin aikaisemmin. Se muistutti paljon hänen vuonna 1907 tekemäänsä laajennussuunnitelmaa. Tyyllillisesti se jatkoi Säätytalon klassista ja koristeellista linjaa. Lisäosa jatkui samassa linjassa alkuperäisen Säätytalon rakennuksen kanssa ja tässäkin suunnitelmassa Nyström oli suunnitellut lisäosan päälle koristeellisen kupolin.

Valtiovarainvaliokunta valmisteli valtuuskunnan mietinnön pohjalta kirjelmän keisarille. Kirjelmässä pyydetään Keisarillisen Majesteetin suostumusta päätökselle, jonka mukaan eduskunnan tilantarve ratkaistaisiin esitetyllä Säätytalon laajennuksella. Päätös kirvoitti jälleen yhden vastalauseen, jonka tekijänä oli tällä kertaa nuorsuomalaisten edustaja Tekla Hultin.⁸⁵ Vastalauseessaan Hultin ehdotti Säätytalon laajennuksesta luopumista: ”Kun nykyhetki mielestäni monesta syystä ei ole sovelias rakennusyrityksen täysin tyydyttävällä tavalla toteuttamiseksi, jota vakinaisen kokoustalon aikaansaaminen Eduskunnalle tarkoittaa, rohkenen kunnioittaen ehdottaa, että kysymyksessä oleva rakennushanke toistaiseksi jätettäisiin siksensä - -”⁸⁶. Nähdäkseni vastalauseen ydin löytyy sanoista ”täysin tyydyttävällä tavalla”. Hultinin mukaan rakennushankkeen ratkaisu Säätytaloa laajentamalla ei ollut tyydyttävä ratkaisu ja kyseinen hetki ei ollut otollinen uuden talon rakentamiselle. Hultin asettui näin samalle linjalle vastustamaan Säätytalon laajennusta, jolla hänen edustamansa nuorsuomalaisten puolue oli ollut jo hankkeen aikaisemmassa vaiheessa.

Jälleen eduskunnassa jäätii odottamaan keisarin vahvistusta. Se saatiin joulukuussa 1912.

⁸⁵ Valtiopäivät 1912. Asiakirjat IV. Vastalause, 18.5.1912.

⁸⁶ Valtiopäivät 1912. Asiakirjat IV. Vastalause, 18.5.1912.

Keisarin kirjelmässä kehoitettiin siirtämään Säätytalon laajennus taloudellisesti suopeampaan ajankohtaan.⁸⁷ Keisarin päätös oli lopullinen sinetti tilakysymykselle. Sekä uusi rakennus että Säätytalon laajennusehdotus oli hylätty. Eduskunta jatkoi työtään kahdessa rakennuksessa: Heimolan talossa sekä Säätytalossa.

3. Eduskuntatalohanke itsenäistymisen jälkeen

3.1 Talohanke elpyy

1920-luvulle tultaessa Suomen sisäpolitiikassa oli tapahtunut paljon. Suomi oli saanut itsenäisyytensä, mutta maa oli kokenut myös kivuliaan sisällissodan ja sen jäljiltä kansa oli kahtiajakautunut.⁸⁸ Suomen poliittinen järjestelmä oli vasta vakiintumassa.⁸⁹

Keskustelu eduskunnan kokoontumistiloista käynnistyi jälleen vuonna 1921. Edustaja Theodor Homén (kok) käytti valtiopäivillä aiheesta ensimmäisen puheenvuoron 26.4.1921.⁹⁰ Homén oli osallistunut rakennushankkeen virittämään keskusteluun jo syksyllä 1908 ja puolustanut uutta rakennusta. Silloisesta nuorsuomalaisten edustajasta oli nyt tullut kansallisen kokoomuksen jäsen. Homén palasi puheenvuorossaan tilanteeseen, johon oli jääty vuonna 1912 kun Nyströmiltä oli tilattu Säätytalon viimeisimmät laajennuspiirustukset, joiden toteuttamisen Venäjän keisari oli hylännyt. Homén pohjusti puheenvuoronsa Nyströmin laajennuspiirustusten kritiikillä. Ensinnäkin laajennus tuhoaisi Kruunuhaan lähes ainoan puiston. Laajennussuunnitelma ei miellyttänyt tyyllillisestikään Homénia sillä hän totesi, että: ”Hämmästyttävän korkea kupooli talon uuden osan päällä, joka muistuttaa oopperataloa, ei myöskään sovi eduskunnalle.”⁹¹ Puheenvuoronsa lopuksi Homén toivoi, että valtiovarainvaliokunta ottaisi huomioon uuden rakennuksen mahdollisuuden vaikka maan taloudellinen tilanne ei ollutkaan vahva.

Homénin aloitteesta hanke annettiin jälleen valtiovarainvaliokunnan valmisteltavaksi. Valiokunta nimesi uuden eduskuntatalolautakunnan, johon kuuluivat kansanedustajat Ernst Nevanlinna (kok) ja Kaarlo Heinonen (sd) sekä arkkitehdit Armas Lindgren, Eliel Saarinen ja Birger Brunila. Kolme viidestä lautakunnan jäsenestä oli arkkitehteja. Nimenomaan

⁸⁷ Valtiopäivät 1913. Pöytäkirjat I. Istunto 18.2.1913.

⁸⁸ Suomen sisällissodan henkistä merkitystä Eduskuntatalon symboliikassa on käsitelty Liisa-Maria Hakala-Ziliacuksen väitöskirjassa Eduskuntatalo. Väitöskirjassa tarkastellaan erityisesti Eduskuntatalon merkitystä sisällissodan jälkeisen eheyttämistarpeen osana.

⁸⁹ Hentilä, 1999, 94–95.

⁹⁰ Valtiopäivät 1921. Pöytäkirjat I. Istunto 26.4.1921.

⁹¹ Valtiopäivät 1921. Pöytäkirjat I. Istunto 26.4.1921.

heiltä pyydettiin lausuntoa Säätytalon laajennuksen kustannuksista ja uuden rakennuksen kustannuksista sekä mahdollisesta sijainnista. Arkkitehdit ehdottivat, että Säätytalon laajennussuunnitelmista luovuttaisiin.⁹²

Kysymyksenasettelu alkoi vuonna 1921 täysin samasta lähtökohdasta kuin missä oli oltu vuonna 1908: rinnakkaisina vaihtoehtoina Säätytalon laajennus ja täysin uusi rakennus. Jälkimmäisessä tapauksessa ongelmana oli jälleen rakennuksen sijainti. Omalla tavallaan tämä kertoo siitä, millaisessa muutoksessa Helsinki keskustoineen on ollut. Eduskuntatalon tuleva sijainti puhutti paljon, eikä sen ratkaisemiseksi ollut mitään yleistä yksimielisyyttä. Arkkitehtijäsenet päätyivät ehdottamaan kortteli 42:ta, Unioninkadun varrella sijaitsevaa tonttia, jossa oli ollut venäläissairaala.⁹³ Muutama vuosi aiemmin oli eduskunnassa keskusteltu yliopiston laajentamisesta ja samalla oli tilattu aiheesta suunnitelma Borg, Sirén, Åberg -toimistolta.⁹⁴ Suunnitelmassa yliopisto laajenee pitkin Unioninkatua, mutta tontti 42 on varattu eduskuntatalolle. Toimiston piirustuksessa Unioninkatu jatkuu yhtenäisenä empiretyylisten rakennusten jatkumona ja eduskuntatalo on piirretty muistuttamaan muita kadun varren rakennuksia. Kyseisen tontin eduksi todennäköisesti laskettiin myös se, että se sijaitisi lähellä silloista hallinnollista ydintä ja Senaatintorin kortteleita. Uuden rakennuksen vastustajien yksi argumenteista oli ollut se, että uusi rakennus tulisi sijoittamaan syrjässä muista hallintorakennuksista. Tontti päätettiin varata eduskuntatalolle, mutta taloudellisen tilanteen ei katsottu olevan sillä hetkellä sopiva hankkeen loppuun viemiselle.⁹⁵

Tilanne pysyi auki vuoteen 1923 asti, jolloin eduskuntatalohankkeen edistämiseksi määrättiin määräraha ja tämän turvin varsinaisiin toimiin voitiin ryhtyä.⁹⁶ Unioninkadun tontti oli varattuna tulevalle eduskunnalle, nyt tarvittaisiin itse rakennus. Hanke määrättiin uudestaan valtiovarainvaliokunnan hoidettavaksi ja se nimitti jälleen uuden eduskuntatalolautakunnan helmikuussa 1923.⁹⁷ Lautakuntaan valittiin kansanedustajat Amos Anderson (r), Kyösti Järvinen (kok), Väinö Tanner (sd) ja Väinö Wuolijoki (sd) sekä entinen kansanedustaja, kirjailija Santeri Alkio. Mukaan kutsuttiin myös eduskunnan sihteeriksi Eino J. Ahila ja lautakunnan sihteeriksi arkkitehti W.G.Palmqvist.⁹⁸ Lautakuntaan ei kuulunut sihteerinä toiminutta Palmqvistia lukuun ottamatta yhtään arkkitehtia.

⁹² Valtiopäivät 1921. Asiakirjat IV. Valtiovarainvaliokunnan kirjelmä N:o 48, 18.11.1921.

⁹³ Valtiopäivät 1921. Asiakirjat IV. Valtiovarainvaliokunnan kirjelmä N:o 48, 18.11.1921.

⁹⁴ Komitean mietintö valtioneuvostolle, 18.12.1919. Eduskuntatalon rakentamiseen liittyvät asiakirjat. EA.

⁹⁵ Valtiopäivät 1921. Asiakirjat IV. Valtiovarainvaliokunnan kirjelmä N:o 48, 18.11.1921.

⁹⁶ Valtiopäivät 1923. Asiakirjat IV. Eduskunnan kirjelmä uuden eduskuntatalon rakentamiseksi, 16.2.1923.

⁹⁷ Valtiopäivät 1923. Asiakirjat IV. Eduskunnan kirjelmä uuden eduskuntatalon rakentamiseksi, 16.2.1923.

⁹⁸ Valtiopäivät 1923. Pöytäkirjat I. Istunto 28.3.1923.

Seuraavan kerran eduskuntatalon asiaa käsiteltiin eduskunnassa vasta joulukuussa 1924. Eduskuntatalolautakunta edisti kysymystä puolentoista vuoden ajan ja järjesti siihen liittyen sijoitus- ja suunnittelukilpailut.

Vaikka vuonna 1921 silloisen lautakunnan arkkitehtijäsenet olivat ehdottaneet Säätytalon laajennussuunnitelmasta luopumista, otti uusi eduskuntatalolautakunta sen jälleen esiin yhtenä vaihtoehtona. Laajennushankkeen puolustuksena oli sen oletettu edullisuus. Lautakunnan mietinnössä todettiin, että lautakunta halusi ottaa Säätytalon laajennuksen mukaan suunnitelmiin, sillä tiesi sille olevan kannatusta eduskunnassa.⁹⁹ Myös osa lautakunnan jäsenistä kannatti Säätytalon laajennusta. Nyströmin edesmentyä Säätytalon laajennussuunnitelma annettiin lautakunnan sihteerinä toimineen W.G. Palmqvistin tehtäväksi. Palmqvistin suunnitelman noudatti tilaohjelmansa puolesta uudelle eduskuntatalolle asetettuja vaatimuksia ja viimeisimpiä laskelmia.¹⁰⁰ Palmqvist sai nyt ratkaistuksi Säätytalon laajennuksen niin, että se vastasi sen hetkistä arvioitua eduskunnan tilantarvetta. Nyströmin aikaisempien suunnitelmien liian juhlavaksi moitittu ulkoasu oli muuttunut hillitymmäksi. Palmqvistin piirroksessa koristeaiheet olivat vähentyneet ja kupoli oli vaihtunut tasakatoksi. Uusi laajennussuunnitelma jatkui Säätytalon takana yhtenäisenä rakennusmassana herättämättä sen erityisempää huomiota tai korostamatta itseään liikaa. Oletettavasti Palmqvist oli huomionnut suunnitelmassaan Nyströmin aiempien laajennuspiirustusten kupoliosan ja koristeellisuuden herättämän kritiikin.

3.2 Kysymys sijainnista

Uuden rakennuksen kysymyksen purkaminen aloitettiin jälleen sijoituskysymyksen ratkaisemisesta. Tätä varten eduskuntatalolautakunta oli pyytänyt asiantuntijalausuntoja Yrjö Sadeniemeltä, Armas Lindgreniltä ja Birger Brunilalta. Sadeniemi oli ollut jäsenenä jo vuonna 1907 nimitetyssä eduskuntatalovaltuuskunnassa yhdessä Armas Lindgrenin kanssa. Lindgren ja Brunila puolestaan olivat olleet arkkitehtijäseninä parin vuoden takaisessa eduskuntatalolautakunnassa. Kysymys eduskuntatalosta ja sen sijainnista oli kaikille arkkitehdeille jo entuudestaan tuttu ja tämä katsottiin heidän edukseen myös lautakunnan puolelta.¹⁰¹ Lautakunta halusi nyt vielä selvittää perusteellisesti Unioninkadun kortteli 42 pohjoispäädyn soveltumisen eduskuntatalolle. Lautakunnan selvityksen alaisena

⁹⁹ Valtiopäivät 1924. Asiakirjat IV-V. Eduskuntatalolautakunnan mietintö, 17.11.1924.

¹⁰⁰ Valtiopäivät 1924. Asiakirjat IV-V. Eduskuntatalolautakunnan mietintö, 17.11.1924.

¹⁰¹ Valtiopäivät 1924. Asiakirjat IV-V. Eduskuntatalolautakunnan mietintö, 17.11.1924.

oli erityisesti se, miten tontti saataisi soveltumaan ”tällaiselle monumenttaaliselle rakennukselle edulliseksi ja vaikuttavaksi”.¹⁰² Selvityksen jälkeen Unioninkadun tonttia ei enää pidetty parhaana sijaintina. Nyt sen todettiin olevan liian ahdas. Jos tontille haluttaisiin rakentaa eduskuntatalon mittakaavassa rakennus, tulisi tonttia ja sen ympäristöä muokata kalliilla tavalla. Kysymyksen ratkaisuksi päätettiin järjestää sijoituskilpailu.

Kilpailun palkintolautakuntaan valittiin Wuolijoki ja Järvinen eduskuntatalolautakunnasta ja Suomen Arkkitehtiliiton valitsemina liiton silloinen puheenjohtaja Onni Tarjanne, Bertel Jung ja Gunnar Taucher.¹⁰³ Kilpailun ohjelma oli melko lyhyt ja siinä suunnittelijoille annettiin ”täysi vapaus” eduskuntatalon sijoittamisen suhteen.¹⁰⁴ Ohjelman mukaan kilpailun tarkoituksena oli laatia ehdotus ”talon paikan ja sen lähimmän ympäristön arkkitehtoniseksi järjestelyksi Eduskuntatalon luonnetta vastaavalla arvokkaalla tavalla”.¹⁰⁵ Eduskuntatalon vaatiman alueen pinta-alaksi määriteltiin 6 000 m². Ohjelmassa myös mainittiin, että kilpailun jälkeen järjestettäisiin uusi kilpailu itse rakennusta varten. Osallistujat siis tiesivät eduskuntatalon suunnittelukilpailusta ja varmasti kaavailivat jo itse rakennustakin suunnitelmiinsa.

Kilpailuun jätettiin 34 ehdotusta.¹⁰⁶ Kaikkiaan eduskuntatalolle ehdotettiin yhtätoista eri paikkaa. Suosituimpia ehdotuksia olivat Tähtitorninmäki, Unioninkadun tontti, ns. Oopperan tontti Läntisen Viertotien – nykyisen Mannerheimintien – varrella, Päävahtipaikka vartion takana Aleksanterinkadun päässä, ns. Norrménin tontti Katajanokalla, Uspenskin katedraalin vieressä, nykyisen Stora Enson pääkonttorin kohdalla, sekä Laivatelakan tontti Eteläsatamassa.¹⁰⁷ Näiden lisäksi ehdotettiin muun muassa Kasvitieteellistä puutarhaa, Katajanokan merikasarmia ja Kaisaniemeä. Oopperan tontti käsitti Läntisen Viertotien, Pohjoisen Rautatiekadun ja Nervanderinkadun rajaamalle alueelle jäävät korttelit, eli melko tarkasti alueen jolla Eduskuntatalo nykyisin sijaitsee. Laivatelakan tontti sijaitsi meren rannassa, melko tarkasti nykyisen Olympiaterminaalien kohdalla. Unioninkadun tontti oli kortteli 42, joka käsitti Kirkkokadun ja Puutarhakadun väliin jäävän alueen. Tontilla sijaitsi vanhan venäläissairaalan rakennuksia, jotka ovat nykyään Helsingin yliopiston käytössä. Kyseessä oli sama kortteli, jota oli kaavailtu

¹⁰² Valtiopäivät 1924. Asiakirjat IV-V. Eduskuntatalolautakunnan mietintö, 17.11.1924.

¹⁰³ Valtiopäivät 1924. Asiakirjat IV-V. Sijoituskilpailun palkintolautakunnan pöytäkirja, 1.6.1923.

¹⁰⁴ Sijoituskilpailun ohjelma 1923. SRM, kilpailuarkisto.

¹⁰⁵ Sijoituskilpailun ohjelma 1923. SRM, kilpailuarkisto.

¹⁰⁶ Valtiopäivät 1924. Asiakirjat IV-V. Sijoituskilpailun palkintolautakunnan pöytäkirja, 1.6.1923.

¹⁰⁷ Sijoituskilpailun ehdotusten kuvat. Eduskuntatalon rakentamiseen liittyvät asiakirjat. EA.

eduskuntatalolle jo Borg, Sirén, Åberg -toimiston Unioninkadun suunnitelmassa vuodelta 1919.

Palkintolautakunta ei pitänyt Katajanokan merikasarmia tai Kaisaniemeä mahdollisina eduskuntatalon sijoituspaikkoina.¹⁰⁸ Suosituimmat sijainnit, Tähtitorninmäki, Unioninkatu, Oopperan tontti, Laivatelakka ja Norrménin tontti, olivat myös raadin mukaan toteuttamiskelpoisimmat. Tämän jälkeen palkintolautakunta oli erimielinen. Esimerkiksi Bertel Jungin mielestä talo tulisi sijoittaa mahdollisimman näkyvälle paikalle ja tällaisia hänen mukaansa olivat Tähtitorninmäki, Laivatelakka ja Norrménin tontti. Onni Tarjanne puolestaan halusi eduskuntatalon mahdollisimman arvokkaalle paikalle, jolloin hän puolsi Tähtitorninmäkeä, Laivatelakkaa sekä Oopperan tonttia.¹⁰⁹ Jungin ja Gunnar Taucherin mielestä Oopperan tontti ei ollut sopiva eduskuntatalolle.¹¹⁰

Tähtitorninmäki ja Laivatelakka olivat kaikkien raatilaisten mielestä jossain määrin sopivia, joten Tähtitorninmäki asetettiin ensimmäiselle ja Laivatelakka toiselle palkintosijalle. Kolmas sija ratkesi äänestyksellä Oopperan tontin hyväksi, joka pudotti Norrménin tontin palkintosijoilta.¹¹¹ Hakala-Zilliacus mainitsi väitöskirjassaan, että Norrménin tontin mahdollisuuksia heikensi Uspenskin katedraalin läheisyys.¹¹² Kilpailun pöytäkirjassa onkin maininta, että Valter Jung koki katedraalin läheisyyden häiritseväksi ja tästä syystä hän oli Norrménin tontin kannalla tietyin varauksin. Kilpailussa lunastettiin Norrménin tontille tehty ehdotus ”Piazza del popolo”, mutta kuori jätettiin avaamatta.¹¹³ Eduskunnan kuva-arkiston kansiossa ehdotus on kuitenkin merkitty kysymysmerkillä varustettuna Alvar Aallon suunnitelmaksi.

Paikkaehdotusten järjestyksen selviämisen jälkeen palkintolautakunta kävi läpi piirustuksia. Tähtitorninmäen ryhmästä voittajaksi valikoitui Hilding Ekelundin ehdotus *Hors Concours*, Laivatelakan ryhmästä Borg, Sirén, Åberg -toimiston ehdotus *Telakkatontit* ja kolmas palkintosija annettiin Oopperan tontin ryhmästä Armas Lindgrenin ja Bertel Liljeqvistin ehdotukselle *Lex*. Sijoituskilpailu oli ratkennut, mutta eduskuntalautakunta oli edelleen erimielinen sijainnista ja päätti vielä pyytää lausunnot Suomen Arkkitehtiliitolta ja Helsingin kaupunginvaltuustolta kilpailun kärkikolmikosta.

¹⁰⁸ Valtiopäivät 1924. Asiakirjat IV-V. Sijoituskilpailun palkintolautakunnan pöytäkirja, 1.6.1923.

¹⁰⁹ Valtiopäivät 1924. Asiakirjat IV-V. Sijoituskilpailun palkintolautakunnan pöytäkirja, 1.6.1923.

¹¹⁰ Valtiopäivät 1924. Asiakirjat IV-V. Sijoituskilpailun palkintolautakunnan pöytäkirja, 1.6.1923.

¹¹¹ Valtiopäivät 1924. Asiakirjat IV-V. Sijoituskilpailun palkintolautakunnan pöytäkirja, 1.6.1923.

¹¹² Hakala-Zilliacus 2002, 88.

¹¹³ Valtiopäivät 1924. Asiakirjat IV-V. Sijoituskilpailun palkintolautakunnan pöytäkirja, 1.6.1923.

Onni Tarjanteen allekirjoittamassa Arkkitehtiliiton lausunnossa puolustettiin ainoastaan Laivatelakan tonttia. Lausunnossa todettiin, että monumentaalisten paikkojen vähäinen määrä aiheutti Helsingissä ongelmia. ”Sitä suuremmiksi muodostuvat nämä vaikeudet etsittäessä uudelle eduskuntatalolle semmoista sopivaa paikkaa, jolta rakennuksen vaatimat suuret rahalliset uhraukset myöskin taiteellisessa suhteessa pääsisivät vastaavaan arvoonsa, ja mikäli mahdollista myöskin osaltaan sekä rakennuksen merkitykseen nähden laajemmalla painamaan kohottavan leimansa pääkaupunkimme monumenttaaliseseen vaikutukseen.”¹¹⁴ Oopperan tontin osalta mainittiin, että sijainnille löytyi puolustajansa ja vastustajansa. Oopperan tontin suurimpana ongelmana pidettiin sen syrjäistä sijaintia suhteessa kaupungin silloiseen keskustaan, sillä ”alue ja sen yhteys varsinkin kaupungin keskustaan päin kaipaavat lopullista järjestelyä”.¹¹⁵ Tähtitorninmäen teki lausunnon mukaan hankalaksi se, että tontilla oli jo observatorio. Kahden erilaisen rakennuksen yhtenäisen sijoittuminen puistoon olisi haasteellinen tehtävä. Tähtitorninmäellä eduskuntatalo tulisi myös tuhoamaan arvokasta puistoa. Arkkitehtiliiton mukaan sijainti olisi mahdollinen, vain jos eduskuntatalo rakennettaisiin observatorion paikalle.¹¹⁶

Kaupunginvaltuuston lausunnosta taas selvisi, ettei se olisi valmis luopumaan Tähtitorninmäen tontista.¹¹⁷ Laivatelakan tonttia puolestaan ei olisi ollut mahdollista hyödyntää ennen vuotta 1931 ja senkin jälkeen sen käyttö olisi epävarmaa, sillä Helsingin Laivatelakka Oy: llä oli tontille pitkä vuokrasopimus ja etuoikeus sopimuksen pidentämiseen.¹¹⁸ Kaupungin kannalta ainoaksi mahdolliseksi sijainniksi jäi kilpailussa kolmanneksi sijoittunut Oopperan tontti.

Lausuntojen jälkeen lautakunta oli yksimielinen: Oopperan tontti, eli Läntisen Viertotien korttelit 402, 403a ja 403b hyväksyttiin uuden eduskuntatalon paikaksi. Eduskuntatalolautakunnan päätös rakennuksen sijoittamisesta nykyisen Mannerheimintien varteen syntyi lopulta käytännön ja Helsingin kaupungin sanelemin ehdoin.

¹¹⁴ Arkkitehtiliiton lausunto eduskuntatalolautakunnalle, 31.8.1923. Eduskuntatalon rakentamiseen liittyvät asiakirjat. EA.

¹¹⁵ Arkkitehtiliiton lausunto eduskuntatalolautakunnalle, 31.8.1923. Eduskuntatalon rakentamiseen liittyvät asiakirjat. EA.

¹¹⁶ Arkkitehtiliiton lausunto eduskuntatalolautakunnalle, 31.8.1923. Eduskuntatalon rakentamiseen liittyvät asiakirjat. EA.

¹¹⁷ Kaupunginvaltuuston lausunto eduskuntatalolautakunnalle, 17.10.1923. Eduskuntatalon rakentamiseen liittyvät asiakirjat. EA.

¹¹⁸ Kaupunginvaltuuston lausunto eduskuntatalolautakunnalle, 17.10.1923. Eduskuntatalon rakentamiseen liittyvät asiakirjat. EA.

Alue ei ollut lautakunnan eikä Arkkitehtiliiton mielestä halutuin paikka uudelle eduskuntatalolle, sillä se sijaitsi silloisen keskustan laidalla ja siitä puuttui toivottu "merellinen ulottuvuus". Toisaalta alue ei ollut vielä arvolatautunut, eikä siellä sijainnut epämieluisia naapureita. Edellä esiteltyjen mietintöjen ja lausuntojen valossa näyttää siltä, että Oopperan tonttiin päädyttiin, sillä se oli ainoa sijainti, joka oli nopeasti saatavilla. Rakennushanketta haluttiin edistää mahdollisimman nopeasti. Kaikilla sijoituskysymyksen osallistuneilla tahoilla oli oma näkemyksensä siitä, mikä olisi eduskuntatalolle paras paikka, juuri kenenkään mukaan Oopperan tontti ei ollut ensisijainen vaihtoehto. Tontin syrjäinen asema huolestutti niin Arkkitehtiliiton edustamaa arkkitehtikuntaa kuin kansanedustajiakin. Arkkitehtiliiton lausunnossa todettiin kuitenkin, että kyseisen ympäristön (Töölön kaupunginosan) kehittyminen saattaisi tehdä sijainnista tulevaisuudessa "kohtalaisen tyydyttävän".

Eduskuntataloa oli kuitenkin kaavailtu Töölön "uuteen kaupunginosaan" jo vuonna 1907.¹¹⁹ Kyseessä ei ollut Oopperan tontti vaan muutaman korttelin päässä oleva "Fjälldalin ylänkö", jonka paikalla Tempeliaukion kirkko nykyisin sijaitsee. Syksyn 1908 valtiopäivillä kansanedustaja Edvard Valpas (sd) piti pitkän puheen, jossa hän ihmetteli intoa rakentaa Tähtitorninmäelle ja kysyi, mihin vuosi takaperin eduskuntatalolle kaavailtu Fjälldalin tontti oli hävinnyt suunnitelmista.¹²⁰ Valpas puolusti uuden eduskuntatalon sijoittamista nimenomaan Töölön kaupunginosaan, sillä se tulisi olemaan "tulevaisuuden Helsingin keskellä", kun Tähtitorninmäki jäisi syrjään kaupunkirakenteen tulevaisuudessa levittäytyessä. Riitta Nikulan mukaan Arkadianmäen aluetta puolsi myös pyrkimys nostaa Helsinki eurooppalaiseksi suurkaupungiksi ja siirtää valtakeskus pois "tsaristiselta" Senaatintorilta.¹²¹ Senaatintorin ympäristö muistutti liikaa sen rakennuttaneesta venäläisestä valtakoneistosta.¹²² Itsenäistyneen Suomen pääkaupungille haluttiin hakea eduskuntatalon sijoittamisen kautta uutta monumentaalista keskustaa, joka tulisi viitoittamaan tietä myös tulevaisuuden kaupunkisuunnittelulle.

3.3 Suunnittelukilpailu vuonna 1924

Sijoituskysymyksen ratkeamisen jälkeen eduskuntatalolautakunta järjesti nopeasti kilpailun varsinaisesta eduskunnan rakennuksesta. Eduskuntatalon suunnittelukilpailu julistettiin

¹¹⁹ Valtiopäivät 1907,asiakirjat IV. Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 3, 19.9.1907.

¹²⁰ Valtiopäivät 1908 (II). Pöytäkirjat III. Istunto 30.10.1908.

¹²¹ Nikula 1990, 76.

¹²² Kervanto Nevanlinna 2002, 51.

alkavaksi joulukuussa 1923 ja päättyväksi kesäkuussa 1924. Palkintolautakunta oli hieman muuttunut sijoituskilpailusta. Eduskuntatalolautakunnasta mukaan oli valittu Santeri Alkio Järvisen ja Wuolijoen lisäksi. Arkkitehtiliiton valitsemina lautakuntaan kuuluivat Bertel Jung ja Gunnar Taucher ja varajäsenenä Onni Tarjanne, samat arkkitehdit kuin sijoituskilpailussakin. Palkintolautakuntaan oli lisäksi kutsuttu kaksi ulkomaista asiantuntijaa: arkkitehdit Anton Rosen Tanskasta ja Ivar Tengbom Ruotsista.¹²³

Kilpailuohjelmassa ehdotusten toivottiin kiinnittävän erityistä huomiota siihen, että tuleva rakennus sopisi luontevasti sille varatulle paikalle. Eduskuntatalon pohjakaavan ja sisätilojen osalta ohjeistus käsitti kaikkiaan 55 kohtaa.¹²⁴ Samoin kuin vuoden 1908 suunnittelukilpailun ohjelmassa, niin tässäkin istuntosalin vaatimuslista on pisin suhteessa muiden sisätilojen vaatimuksiin. Istuntosalin kuvaus muistuttaa muutenkin monilta osin vuoden 1908 kilpailuohjelmaa ja voidaan olettaa, että se on ollut myös vuoden 1924 kilpailuohjelman perustana. Esimerkiksi valaistuksen järjestäminen noudatteli ensimmäistä ohjelmaa, mutta sivuvalon tuloa ei enää täysin kielletty. Ohjeistuksen sanamuoto oli muutenkin pehmentynyt; valaistuksen osalta todettiin että: ”Salin valaistus on suunniteltava mahdollisimman tasaiseksi ja rauhalliseksi, mieluummin katosta tahi ylhäältä”¹²⁵ kun vielä vuoden 1908 ohjelman mukaan saliin ei saanut tulla sivuvaloa. Muun tilaohjelman suhteen eduskuntatalon tarpeita oli päivitetty jonkin verran. Esimerkiksi ravintolalle ja kahvilalle toivottiin nyt suunniteltavan kaksi erillistä salia: toinen ainoastaan edustajien käyttöön, toinen vieraita varten.

Kilpailuohjelmassa esitettiin myös joitakin sisätilojen laadullisia ja esteettisiä määritelmiä. Eduskuntataloon tulisi suunnitella esimerkiksi ”arkkitehtonisesti vaikuttava ja suurpiirteinen eteishalli” ja sen yhteyteen vaatteiden säilytystilat. Samoin ehdotuksista toivottiin löytyvän ”talon suuruuteen ja sen tarkoitukseen suhteelliset sisäänkäytävät, portaat, henkilöhissit, eri huoneustoja yhdistävät käytävät y.m. yleiset tilat.” Näin kilpailuohjelmassa määriteltiin, mitä ominaisuuksia sisätiloilta odotettiin ja osoitettiin, mitkä osiot olivat tärkeitä. ”Arkkitehtonisesti vaikuttavaa” ja ”rakennuksen tarkoitukseen suhteellista”, eli näyttävää ja rakennuksen merkitystä ilmentävää, käsittelyä toivottiin erityisesti eduskuntatalon sisätilojen julkisimpiin osioihin: sisäänkäynnille, eteishalliin ja muihin yleisiin tiloihin.

¹²³ Palkintolautakunnan pöytäkirja, 12.6.1924. Eduskuntatalon rakentamiseen liittyvät asiakirjat. EA.

¹²⁴ Eduskuntatalon vuoden 1924 piirustuskilpailun kilpailuohjelma. SRM kilpailuarkisto.

¹²⁵ Eduskuntatalon vuoden 1924 piirustuskilpailun kilpailuohjelma. SRM kilpailuarkisto.

Sisätilojen reunaehdot olivat jälleen tiukat, joten suunnittelijoiden luovuus pääsi eniten vaikuttamaan julkisivuun. Rakennukselta vaadittavaa ulkoasua luonnehdittiin kilpailuohjelmassa seuraavasti: ”Rakennuksen tyyli ja ulkonäkö on suunniteltava monumenttaalisen arvokkaaksi ja tarkoitukselleen luonteenomaiseksi, sekä muoto- että ainekäsittelynsä (sic.) nähden, jonka johdosta kilpailijoilla on valta rakennuksen ulkopuoliin ja mahdollisiin terassi- y.m. järjestelyihin ehdottaa käytettäväksi soveliaista luonnollista kiveä.”¹²⁶ Suunnitelmien ulkonäöltä eli julkisivuilta odotettiin siis ”monumentaalista arvokkuutta” ja tarkoitukselleen luonteenomaista ulkonäköä. Kilpailuohjelman mukaan nämä ominaisuudet myös vaativat mahdollisesti luonnonkivimateriaalin käyttöä. Monumentaalinen arvokkuus on sinänsä vaikeasti määriteltävä laadullinen vaatimus. Kilpailuehdotuksia tarkastelemalla siitä voi nähdä monia erilaisia tulkintoja.

Kilpailuun osallistui kaikkiaan 27 ehdotusta. Näistä palkintolautakunta karsi heti ensimmäisessä katsannossa neljä ehdotusta, joista löytyi ”silmiinpistäviä heikkouksia”. Toisessa tarkastelussa alempaan ryhmään lisättiin vielä kymmenen ehdotusta sillä nämä osoittautuivat vähemmän tyydyttäväksi, eivätkä ”sisältäneet mitään suurempiarvoisia, kysymyksen kehittämisessä varteenotettavia aiheita”. Korkeampaan kategoriaan sijoitettiin 13 ehdotusta ja näistä lopulta viisi palkittiin ja kolme lunastettiin.¹²⁷ Eduskunnan arkistosta löytyy kuvat kaikkiaan 11 ehdotuksesta. Joukkoon mahtuu monta nimetöntä ehdotusta. Osa suunnitelmista oli rankattu jo alkumetreillä alempaan kategoriaan.

Voittajaksi valikoitui Borg-Sirén-Åberg -toimiston *Oratoribus*¹²⁸ (Kuva: Liite 1). Toiseksi sijoittui Hilding Ekelundin *Cento Colonne* (Kuva: Liite 1) ja kolmanneksi Armas Lindgrenin, Bertel Liljeqvistin ja Haakon Lindénin *Columnae*. Sijoituskilpailusta tuttu kärkikaksikko oli vaihtanut paikkoja suunnittelukilpailussa. Näiden lisäksi neljäntenä palkittiin Toivo ja Jussi Paatelan *Kansan tahto* (Kuva: Liite 1) sekä viidentenä Paateloiden ja Sune Maconin *Capitolium*. Palkintolautakunta lunasti Gösta Juslénin ehdotuksen *Monumentum populi* (Kuva: Liite 1), Martti Välikankaan ehdotuksen *Riksplatsen* ja Einar Wikanderin *Tanikan* (Kuva: Liite 1).

Vuoden 1908 kilpailuun verrattuna sato oli nyt runsaampi. Ehdotuksia myös palkittiin ja

¹²⁶ Eduskuntatalon vuoden 1924 piirustuskilpailun kilpailuohjelma, SRM kilpailuarkisto.

¹²⁷ Eduskuntatalon piirustuskilpailun tulos. Palkintolautakunnan pöytäkirja, 12.6.1924. Eduskuntatalon rakentamiseen liittyvät asiakirjat. EA.

¹²⁸ *Oratoribus* (lat.)= puhujille

lunastettiin enemmän. Suunnitelmat olivat monipuolisempia kuin ensimmäisen kilpailun, jossa pääteemana olivat tornirakennelman erilaiset variaatiot. Vuoden 1908 ehdotuksissa toistunut symmetrisyys pääjulkisivussa ja pohjakaavassa ei ollut enää itsestäänselvyys vaan ehdotusten joukossa oli useita siipirakennuksia ja epäsymmetrisiä suunnitelmia. Vuoden 1924 kilpailussa torniteema oli jo unohtunut, monumentaalisuus näyttäytyi yksinkertaisempana ja tasaisempana massoiteluna.

Kilpailuohjelman pitkä vaatimuslista koskien istuntosalia kertoo istuntosalin keskeisestä asemasta eduskuntatalon sisätilojen ohjelmassa. Muut vaadittavat tilat toivottiin kilpailuohjelman monissa kohdin järjestettävän niin, että kulku istuntosaliin ja muihin tiloihin olisi vaivatonta. Monissa suunnitelmissa pohjakaava olikin ratkaistu niin, että istuntosali oli sijoitettu mahdollisimman keskelle rakennusta ja muut tilat sijoiteltu sen ympärille. Ääriesimerkkinä tästä on ehdotus *Piirretty ympyrä*, jonka raati sijoitti alempaan kategoriaan, eikä siitä näin ollen löydy raadin arvioperusteita. Sen kuvat on kuitenkin arkistoitu. Suunnitelman pohjakaavan keskiössä on ympyrä, joka sulkee sisäänsä pyöreän istuntosalin. Muut huoneet on sijoitettu sen ympärille ja lopullisen neliömuodon sivustoille. Kirjasto on emorakennuksesta erotettu oma sylinterinmuotoinen rakennuksensa, joka liittyy päärakennukseen käytävän kautta. Kilpailuohjelmassa kirjaston kohdalla mainittiin, että se voisi olla oma erillinen rakennuksensa, joka kuitenkin tulisi liittää muihin eduskunnan tiloihin niin, että niiden välillä on kulkuyhteys.

Voittanut ehdotus *Oratoribus* oli kuitenkin se, jonka pohjaratkaisua palkintolautakunta piti kaikkein keskitetyimpänä. Istuntosalin keskeisyys on pohjakaavassa ratkaistu niin, että se on sijoitettu rakennuksen keskelle ympyränmuotoisen tilan sisään, samaan tapaan kuin *Piirrettyssä ympyrässä*. Keskittymistä voisi pitää Sirénin toimiston ehdotuksen yleisenä teemana. Monien ehdotusten symmetrinen julkisivu huipentui keskitettyyn pääsisäänkäyntiin, jota korostettiin muun muassa näyttävillä portailla ja pylväillä. Näiden jälkeen *Oratoribus*en pääjulkisivu näyttää yhdeltä korostetulta ja mittakaavaltaan kasvatetulta portiikilta. Leveät portaat johtavat rakennukseen lähes koko julkisivun levyiseen pääsisäänkäyntiin.

Keskitettyjen pohjakaavojen lisäksi ehdotusten joukossa on joitakin siipirakennuksia. Toiseksi sijoittunut Hilding Ekelundin suunnitelma on tästä yksi esimerkki. Rakennus muodostuu kahdesta siivestä, jotka yhdistyvät kupolikattoiseen kuutioon. Kupolikattonen osio muodostaa rakennuksen pääsisäänkäynnin, jolle johtavat loivat portaat. Sisäänkäynnin

edessä on suihkulähde ja suunnitelmassa on muutenkin käytetty paljon erilaisia koristeaihteita ja veistoksia. Pääsisäänkäyntiä korostavat korinttilaiset pylväät. Ikkunoissa käytetyt erilaiset geometriset muodot antavat jopa leikkisän vaikutelman. Samassa julkisivussa toistuvat eri kerroksissa suorakaiteen, neliön, kaaren ja ympyrän muotoiset ikkunat. Raadin mukaan ikkunat antoivat kuitenkin rauhattoman vaikutelman.¹²⁹

Toinen pohjakaavaltaan epäkeskitetty suunnitelma oli *Jus*, jonka kuvat löytyvät eduskunnan arkistosta. Ehdotusta ei palkittu eikä lunastettu, mutta se on arkistossa silti merkitty Harald Andersinille. Sen pohjakaava muistuttaa hieman Ekelundin suunnitelmaa. *Jus*:n kohdalla raati oli erityisen tyytymätön pohjaratkaisuun. Arviointiperusteluissa todettiin, että siipirakennus ei korostanut tarpeeksi eduskunnan asemaa.¹³⁰ Jos siipirakennus ei korostanut eduskunnan asemaa, voidaan olettaa, että keskitetty ja/tai symmetrinen pohjakaava olisi palkintolautakunnan mukaan eduskunnan rakennukselle sopivampi ratkaisu.

Miten ”monumentaalisuuden” vaatimusta sitten tulkittiin ehdotusten julkisivujen kautta? Palkittujen ja lunastettujen ehdotusten joukossa on monia ehdotuksia, joissa klassiset vaikutteet ovat selvästi luettavissa. Ehdotuksissa *Oratoribus* (I palkinto), *Columnae* (III palkinto), *Capitolium* (V palkinto) ja *Riksplatsen* (lunastettu ehdotus) on kaikissa pääsisäänkäynnillä pylväsportiikki, joka muistuttaa antiikin arkkitehtuurista. Monumentaalisuutta ei toivottu kuitenkaan toteutettavan käytännöllisyyden kustannuksella. Lunastetun ehdotuksen *Tanikan* kohdalla palkintolautakunta huomautti, että ”tavattoman suurine halleineen rakennus vaikuttaa enemmän monumentilta kuin käytännöllistä tarkoitusta palvelemaan tarkoitettu rakennukselta”.¹³¹

Kilpailuehdotusten osalta vuoden 1908 ja 1924 kilpailut eroavat huomattavasti toisistaan. Kuten todettu, ensimmäisen suunnittelukilpailun palkitut ja lunastetut suunnitelmat ovat yhtä lukuun ottamatta torniteeman erilaisia variaatioita. Rakennusten siluetit ovat samankaltaisia vain massoittelu ja julkisivujen yksityiskohdat eroavat eniten toisistaan. Vuoden 1924 kilpailussa osallistujia oli enemmän ja tyylillinen variaatio on runsaampaa.

¹²⁹ Palkintolautakunnan pöytäkirja, 12.6.1924. Eduskuntatalon rakentamiseen liittyvät asiakirjat. EA.

¹³⁰ Palkintolautakunnan pöytäkirja, 12.6.1924. Eduskuntatalon rakentamiseen liittyvät asiakirjat. EA.

¹³¹ Palkintolautakunnan pöytäkirja, 12.6.1924. Eduskuntatalon rakentamiseen liittyvät asiakirjat. EA.

3.4 Tilaongelman ratkaisu

Suunnittelukilpailun jälkeen eduskuntatalon kohtalo ei ollut vielä selvä.

Eduskuntatalolautakunta kokoontui tekemään aiheesta lopullisen mietintönsä ja esittelemään tuloksensa valtiovarainvaliokunnalle. Lautakunta oli pyytänyt kansainvälisiltä asiantuntijoiltaan, Rosenilta ja Tengbomilta, lausuntoja myös Säätytalon laajentamisen kysymykseen. He totesivat Säätytalon olevan parhaiten edukseen, jos se pidettäisiin ennallaan ilman laajennuksia. Uudella rakennuksella oli heidän mukaansa myös merkitys tulevaisuudessa, jolloin se toimisi muistona ”kuohuvasta ajasta”, josta se oli lähtöisin.¹³² Mahdollisesti kansainvälisten lausunnon antajien rohkaisemana eduskuntatalolautakunta asettui lopulta kokonaisuudessaan uuden rakennuksen puolelle.¹³³

Eduskuntatalolautakunnan mietintö toimitettiin valtiovarainvaliokunnalle edelleen valmisteltavaksi. Valtiovarainvaliokunnan mietinnössä todettiin eduskunnan tilaongelman vaativan pikaista ratkaisua.¹³⁴ Samalla todettiin, että eduskuntatalolautakunnan selvitystä voidaan pitää tarpeeksi perusteellisena, jotta valiokunta voisi sen pohjalta laatia oman mietintönsä. Valiokunta asettui kaikilta osin eduskuntatalolautakunnan näkemysten kannalle: Säätytalon laajennussuunnitelmasta tulisi luopua ja uusi eduskuntatalo oli rakennettava. Sijoituskysymyksen osalta valiokunta olisi toivonut, että uusi rakennus olisi sijainnut lähempänä hallinnollista keskusta kuin Töölössä sijaitseva Oopperan tontti. Kyseisen tontin todettiin kuitenkin olevan tarjolla olevista paras.¹³⁵

Valtiovarainvaliokunnan esiteltyä mietintönsä eduskunnalle, seurasi samantyyppinen keskustelu¹³⁶, joka eduskunnassa oli käyty syksyllä 1908 silloisen suunnittelukilpailun jälkeen. Keskustelun käynnisti valtiovarainvaliokunnan jäsenen, Emil Hästbackan (r) vastalause.¹³⁷ Vastalauseen ehdotuksena oli valtiovarainvaliokunnan mietinnön kumoaminen. Hästbackan toiveena oli, että eduskunta luopuisi uudesta rakennushankkeesta ja tilaongelma ratkaistaisiin laajentamalla Säätytaloa viimeisimpien, Palmqvistin tekemien laajennuspiirustusten mukaan. Keskeisimpänä huolenaiheena Hästbackalle olivat hankkeen kustannukset.¹³⁸ Jälleen keskustelun keskeisenä

¹³² Valtiopäivät 1924. Asiakirjat IV-V. Eduskuntatalolautakunnan mietintö, 17.11.1924.

¹³³ Valtiopäivät 1924. Asiakirjat IV-V. Eduskuntatalolautakunnan mietintö, 17.11.1924.

¹³⁴ Valtiopäivät 1925. Asiakirjat IV-V. Valtiovarainvaliokunnan mietintö N:o 5, 7.3.1925.

¹³⁵ Valtiopäivät 1925. Asiakirjat IV-V. Valtiovarainvaliokunnan mietintö N:o 5 Eduskuntatalolautakunnan mietinnön johdosta, 7.3.1925.

¹³⁶ Valtiopäivät 1925. Pöytäkirjat I. Istunto 20.3.1925.

¹³⁷ Valtiopäivät 1925. Asiakirjat IV-V. Vastalause, 7.3.1925.

¹³⁸ Valtiopäivät 1925. Asiakirjat IV-V. Vastalause, 7.3.1925.

kysymyksenä oli se, että uuden rakennushankkeen nähtiin olevan eduskunnan säästäväisyyspolitiikan kanssa ristiriidassa.¹³⁹

Vastalause tuli ruotsalaisen eduskuntaryhmän riveistä, samoin kun vuonna 1908 jolloin valtiovarainvaliokunta oli päätenyt puolustamaan uutta rakennusta eduskunnalle. Puoluekohtainen jakautuminen rakennushankkeeseen kohdistuneissa asenteissa oli pysynyt samana läpi vuosikymmenien. Kansallinen kokoomus noudatteli edeltäjänsä nuorsuomalaisen puolueen myönteistä näkökulmaa. Ruotsalainen eduskuntaryhmä suhtautui ajatukseen uudesta eduskuntatalosta kielteisesti ja kannatti tilaongelman ratkaisua Säätytaloa laajentamalla.

Äänestyksessä eduskunta kuitenkin hyväksyi valtiovarainvaliokunnan ehdotuksen ja hylkäsi Hästbackan vastalauseen.¹⁴⁰ Kun lopullinen päätös uudesta rakennuksesta oli tehty, valtiovarainvaliokunta nimitti hanketta edistämään rakennustoimikunnan¹⁴¹. Monet rakennustoimikunnan jäsenet olivat olleet mukana eduskuntatalohankkeen eri vaiheissa. Wäinö Wuolijoki, Santeri Alkio ja Kyösti Järvinen olivat olleet mukana eduskuntatalolautakunnassa ja suunnittelukilpailun palkintolautakunnassa. Arkkitehtijäsenistä Onni Tarjanne oli myös ollut mukana palkintolautakunnassa. Lars Sonck ja Wäinö Wähäkallio edustivat hankkeen kannalta uutta arkkitehtinäkökulmaa. Tästä lähtien rakennustoimikunta vei hanketta eteenpäin.

Rakennustoimikunta aloitti työnsä kiinnittämällä arkkitehti J.S. Sirénin toimikunnan palvelukseen.¹⁴² Siréniltä tilattiin myös lopulliset piirustukset suunnitelmasta. Käytännössä Sirénin kiinnittäminen rakennustoimikunnan palvelukseen tarkoitti sitä, että toimikunta teki hänelle erilaisia toimeksiantoja ja Sirén osallistui siitä lähtien toimikunnan kokouksiin. Viimeistään tässä vaiheessa Sirénistä tuli Eduskuntatalon pääarkkitehti. Hänet lähetettiin tekemään syksyn 1925 aikana matkat Ruotsiin, Tanskaan ja Saksaan ja tutustumaan

¹³⁹ Eduskunnassa käydyssä keskustelussa puheenvuorot käyttivät edustajat Levi Jern (r), Ernst Estlander (r), Wäinö Wuolijoki (sd), Armas Saastamoinen (kok), Kalle Lohi (MI), Waldemar Bergroth (kok). Näistä ainoastaan Saastamoinen ja Wuolijoki puolustivat hanketta, muut toivoivat Säätytalon laajennusta sen edullisuuden vuoksi.

¹⁴⁰ Valtiovarainvaliokunnan mietintö hyväksyttiin äänin 112–46. Valtiopäivät 1925. Pöytäkirjat I. Istunto 20.3.1925.

¹⁴¹ Rakennustoimikunnan jäsenet olivat: Wäinö Wuolijoki, Onni Tarjanne, Lars Sonck, Wäinö Wähäkallio, kirjailija Santeri Alkio ja kansanedustajat Kyösti Järvinen (kok), Eemil Linna (Edistysp), Matti Paasivuori (sd) ja Rolf Witting (r). Valtiopäivät 1925. Pöytäkirjat I. Istunto 3.4.1925.

¹⁴² Rakennustoimikunnan pöytäkirjat. 17.4.1925 pidetyn kokouksen pöytäkirja. Eduskuntatalon rakentamiseen liittyvät asiakirjat. EA.

paikallisiin parlamenttitaloihin.¹⁴³ Matkoilta tultuaan Sirén teki vielä joitakin muutoksia lopullisiin rakennuspiirustuksiin ja nämä muutokset hyväksyttiin rakennustoimikunnalla.¹⁴⁴ Myös rakennustoimikunnan jäsenet ehdottivat muutoksia rakennuspiirustuksiin. Eräs muutosehdotus oli Kyösti Järvisen (kok) ja Rolf Wittingin (r) ehdottama valtiovarainvaliokunnan huoneiden korotus.¹⁴⁵ Ehdotuksessa korotus toteutettaisi madaltamalla vastaavasti seuraavan kerroksen huoneiden korkeutta. Ehdotus hyväksyttiin rakennustoimikunnassa äänin 5-3 Wuolijoen, Alkion ja Paasivuoren ollessa ehdotusta vastustaneet jäsenet.¹⁴⁶

Eduskuntatalon rakennustoimikunnan vuoden 1925 kokouksissa käytiin paljon läpi tonttiasiaa ja maakauppoihin liittyviä ongelmia. Eduskuntatalon rakentaminen olisi haluttu aloittaa mahdollisimman pian, mutta tonttikauppoihin liittyvät esteet ja epäselvyydet viivästyttivät sitä. Kaupunki oli aiemmin lupautunut myymään Oopperan tontin valtiolle 500 markan neliömetrihintaan. Tarkempien piirustusten jälkeen huomattiin, että tarve oli hieman suuremmalle alalle kuin alun perin oli sovittu. Kun päätös eduskuntatalon rakentamisesta oli syntynyt eduskunnassa, muutti Helsingin kaupunki tontin rakennusmääräyksiä ja korotti maan hintaa.¹⁴⁷ Tästä seurasi useiden kuukausien mittainen kädenvääntö tontin rajoista, rakennusoikeuksista ja hinnasta.¹⁴⁸ Avainasemassa tonttikysymyksen suhteen oli Helsingin kaupunginjohtaja Arthur Castrén, joka saneli tonttikaupalle uusia ehtoja. Kaupungin asettamien uusien vaatimusten ja rajoitusten tuloksena oli se, että valtio joutui lunastamaan suuremman alueen kuin oli laskenut olevan tarpeen. Toinen seuraus oli se, että rakennustoimikunnan ja kaupungin edustajien neuvottelut viivästyttivät rakentamisen aloittamista. Jossain vaiheessa eduskuntatalon

¹⁴³ Rakennustoimikunnan pöytäkirjat. 25.5.1925 pidetyn kokouksen pöytäkirja. Eduskuntatalon rakentamiseen liittyvät asiakirjat. EA.

¹⁴⁴ Sirén huomasi esimerkiksi, että alkuperäisistä piirustuksista puuttui ulkomaisissa parlamenttitaloissa olevia vastaanottohuoneita. Rakennustoimikunnan pöytäkirjat. 18.12.1925 pidetyn kokouksen pöytäkirja. Eduskuntatalon rakentamiseen liittyvät asiakirjat. EA.

¹⁴⁵ Rakennustoimikunnan pöytäkirjat. 7.9.1925 pidetyn kokouksen pöytäkirja. Eduskuntatalon rakentamiseen liittyvät asiakirjat. EA.

¹⁴⁶ Rakennustoimikunnan pöytäkirjat. 7.9.1925 pidetyn kokouksen pöytäkirja. Eduskuntatalon rakentamiseen liittyvät asiakirjat. EA.

¹⁴⁷ Rakennustoimikunnan pöytäkirjat. Istunto 6.3.1926. Eduskuntatalon rakentamiseen liittyvät asiakirjat. EA.

¹⁴⁸ Rakennustoimikunta aloitti toimintansa keväällä 1925. Tonttiasiaan liittyvä epäselvyys hinnasta, tontin rajoista ja suuruudesta oli esillä kokouksissa 18.12.1925, 6.3.1926, 8.5.1926, 31.5.1926 ja 6.7.1926. Alun perin oli laskettu eduskuntatalon tarvitsevan 6 000 m²:n alueen ja tämän suuruiselle tontille oli neuvoteltu kaupungin kanssa hinta 500 mk/m². Uusissa laskelmissa tarvittavan tontin todettiin olevan 6 500 m². Kaupunki ei enää suostunut myymään kyseisen suuruista tonttia sovittuun hintaan, vaan korotti pyyntöään. Neuvotteluissa kaupunki ilmoitti haluavansa valtion lunastavan myös eduskuntatalon pohjois- ja eteläpuoliset puistoalueet, jolloin koko tontin laajuudeksi tulisi 10 000 m². Kaupunki koetti myös tiukentaa tontin rakennusehtoja asettamalla tontin reunoista useiden metrien kaistaleet rakennuskieltoon. Lopulta valtio lunasti koko 10 000 m²:n alueen sillä ehdolla, että sai sen aiemmin sovittuun 500 mk:n neliöhintaan ja sai koko alueen käyttöönsä ilman rakennusrajoituksia. Rakennustoimikunnan pöytäkirjat. Eduskuntatalon rakentamiseen liittyvät asiakirjat. EA.

sijoittaminen nykyiselle paikalleen Töölöön näytti olevan täysin vaakalaudalla. Keväällä 1926 kaupunki ja valtio pääsivät kuitenkin yhteisymmärrykseen tonttikauppojen sisällöstä ja lopullinen kauppakirja päästiin allekirjoittamaan 25.9.1926. Maakauppojen jälkeen varsinainen rakentaminen voitiin aloittaa.

4. Valta näkyväksi

4.1 Kansanedustajat ja arkkitehdit

Eduskuntatalohankkeessa yksikamarisen eduskunnan tilakysymyksen valmisteluun ja käsittelyyn ja sitä kautta tulevan eduskuntatalon arkkitehtuurin tuottamiseen osallistui monia tahoja. Arkkitehtuurin tuottaminen ei ollut missään vaiheessa julkilausuttua. Nähdäkseni sitä toteutettiin kuitenkin aina kun tilakysymystä valmisteltiin tai siitä keskusteltiin. Konkreettisimmin tämä näkyi arkkitehtuuri- ja sijoituskilpailuissa sekä rakennustoimikunnan toiminnassa, jossa tehdyt päätökset vaikuttivat suoraan Eduskuntatalon lopullisiin piirustuksiin ja ulkoasuun. Vuoden 1924 suunnittelukilpailun voittanut ehdotus oli se, joka lopulta pääpiirteissään toteutettiin Mannerheimintien varteen.

Tässä luvussa tarkastelen erityisesti sitä, ketkä rakensivat ”maan ensimmäistä rakennusta” tai ”eduskuntataloa”, tuottivat sen arkkitehtuuria ja samalla myös Helsingin kaupunkitilaa. Keskityn erityisesti tarkastelemaan hanketta päätöksentekoprosessin etenemisen tasolla. Yksi tutkimukseni motiiveista on ollut tehdä tämä päätöksentekoprosessi mahdollisimman läpinäkyväksi ja tämän tavoitteen pyrin täyttämään tässä luvussa. Olen ryhmitellyt eri tahot sen mukaan, mitä kautta he olivat saaneet roolin päätöksentekijöinä tai vaikuttajina.

Hankkeen eri vaiheissa kysymyksen eduskunnan kokoontumistiloista tullessa esiin, meneteltiin eduskunnassa samalla tavalla: ensin yksittäinen kansanedustaja otti aiheen esille valtiopäivillä. Edustajan aloitteesta eduskunta siirsi aiheen käsittelyn valtiovarainvaliokunnalle ja valtuutti valiokunnan myös valitsemaan viisijäsenisen eduskuntatalon ”valtuuskunnan” tai ”lautakunnan”.¹⁴⁹ Viimeksi mainituilla oli tilanteen vaatiessa valtuus nimittää suunnittelukilpailuiden palkintolautakunta ja hankkeen loppuvaiheessa rakennustoimikunta. Lautakunnat olivat viisijäsenisiä, joten yksittäisellä jäsenellä oli melko paljon valtaa siihen mitä toimenpiteitä eduskunnalle ehdotettaisiin.

¹⁴⁹ Vuosina 1907, 1908 ja 1911 valtiovarainvaliokunta nimitti eduskuntatalovaltuuskunnan, ja vuosina 1921 ja 1923 eduskuntatalolautakunnan valmistelemaan tilakysymyksen ratkaisua.

Eduskunnalla oli lopulta valta päättää hyväksytäänkö lautakunnan ehdotus vai ei, mutta sen sisältö oli ollut lautakuntaan kuuluneiden viiden ihmisen käsissä. Ennen itsenäisyyttä Suomen eduskunta lähetti ehdotuksensa Venäjän keisarille ja jäi odottamaan vahvistusta.

Ammattikuntina eduskuntatalohankkeeseen osallistuivat päätöksentekojen kautta kansanedustajat ja arkkitehdit. Yksittäisten kansanedustajien rooli riippui heidän asemastaan. Ne kansanedustajat, jotka olivat mukana eduskuntatalon valtuuskunnissa tai lautakunnissa, pääsivät suorimmin vaikuttamaan tilakysymyksen valmisteluun. Kansanedustajat saattoivat osallistua hankkeeseen myös valtiopäivillä käytyjen keskustelujen ja niillä käytettyjen puheenvuorojen kautta. Kansanedustajien mielipiteitä ja näkemyksiä johdatti usein poliittinen ideologia. Poliittinen ideologia tulee mielestäni erityisesti esiin siinä, että eri edustajien suhtautuminen rakennushankkeeseen oli puolueittain sitoutunutta.

Arkkitehdit osallistuivat aiheesta käytyyn keskusteluun esimerkiksi lehdissä. Päätöksentekoprosessin eri vaiheissa he olivat mukana asiantuntijoiden roolissa. Eduskuntatalolautakunnissa ja -valtuuskunnissa sekä kaikkien kilpailuiden palkintolautakunnissa oli arkkitehtijäseniä. Poikkeuksina olivat vuonna 1911 nimetty eduskuntatalovaltuuskunta ja vuonna 1923 nimetty eduskuntatalolautakunta, joissa ei ollut arkkitehtijäseniä. Viimeksi mainittu lautakunta kääntyi kuitenkin arkkitehtien puoleen valmistellessaan sijoituskysymystä; Yrjö Sadeniemeltä, Armas Lindgreniltä ja Birger Brunilalta pyydettiin asiantuntijalausunto aihetta koskien. Silloin kun arkkitehdit olivat mukana näissä ryhmissä, he näyttäytyivät asiantuntijanroolissa sekä arkkitehtuuriin että sijoituskysymykseen liittyvien kysymysten valmistelussa; esimerkiksi vuoden 1921 eduskuntatalolautakunta pyysi nimenomaan arkkitehtijäseniltään Armas Lindgreniltä, Eliel Saariselta ja Birger Brunilalta niin ikään lausuntoa juuri sijoituskysymykseen. Arkkitehtien intressinä näyttäisi, ainakin näennäisesti, olleen erityisesti esteettinen ja käytännöllinen ideologia, eli pyrkimys tuottaa esteettisesti ja käytännöllisesti mahdollisimman tyydyttävää arkkitehtuuria sekä kaupunkitilaa. Tämä näkyi esimerkiksi arkkitehtien antamissa lausunnoissa ja heidän käyttämässään puheenvuoroissa.

Vuonna 1925 Eduskuntatalon rakennustoimikunta muokkasi edellisenä vuonna pidetyn suunnittelukilpailun voittanutta ehdotusta yhdessä toimikunnan palvelukseen kiinnitetyn J.S.Sirénin kanssa. Samalla muodostui Sirénin rooli Eduskuntatalon pääsuunnittelijana.

Hänen valta-asemansa koskien lopullisia rakennuspiirustuksia oli vahva.¹⁵⁰ Eduskuntatalo onkin sitä koskeneessa tutkimuksessa henkilöitynyt vahvasti juuri J.S.Siréniin.¹⁵¹

Päätöksentekoon osallistui myös lukuisat ryhmät ja instituutiot, joiden valta-asema perustui lailliseen oikeuteen tai heille annettuun päätöksenteko-oikeuteen. Laillinen, ja sitä kautta ikään kuin kyseenalaistamaton, päätöksenteko-oikeus kuului erityisesti erilaisille instituutioille. Tällaisia olivat Suomen eduskunta, Helsingin kaupunki ja ennen itsenäisyyttä Venäjän kruunu.

Suomen eduskunta teki ratkaisevat päätökset eduskuntatalon rakentamisesta. Se edusti Suomen valtiota, joka edusti hankkeessa rakennuttajaa. Eduskunta siirsi tilakysymyksen valmistelun erilaisille jäsenmäärältään pienemmille tahoille: ensin tilakysymys annettiin valtiovarainvaliokunnan valmisteltavaksi ja se puolestaan antoi kysymyksen nimeämälleen lautakunnalle tai valtuuskunnalle. Nämä tahot tai niiden yksittäiset edustajat, toimivat esimerkiksi erilaisissa neuvotteluissa rakennuttajan eli Suomen valtion edustajina. Eduskuntatalohankkeen tapauksessa rakennuttaja koostui useista eri tahoista – kansanedustajista ja puolueista – joilla oli keskenään ristiriitaisia näkemyksiä tilakysymyksen ratkaisemisesta.

Helsingin kaupunki oli ratkaisevassa asemassa erityisesti sijoituskysymyksen suhteen, sillä eduskuntatalolle kaavailut tontit olivat kaupungin omistuksessa. Kaupunki pystyi sanelemaan tonttikaupoille erilaisia ehtoja tai rakennusrajoituksia. Eduskuntatalon lopullisen sijainnin kannalta Helsingin kaupunki oli ratkaisevassa asemassa. On mielenkiintoista, kuinka eri linjoilla ja vailla yhteistyötä valtio ja kaupunki näyttäisivät olleen Helsingin rakentamisen suhteen. Arkkitehtiliiton sijoituskysymystä koskevassa lausunnossa vuodelta 1923 valiteltiin erityisesti kaupungin ”haluttomuutta yhteistyöhön” mitä monumentaaliseen rakentamiseen tuli.¹⁵² Tämä kertoo siitä, että kaupungin näkemys pääkaupungin rakentamisesta oli jossain määrin ristiriidassa valtion kanssa, valtion ja pääkaupungin välinen symbolinen analogia ei toteutunut ainakaan 1920-luvun Helsingissä.

Ennen itsenäisyyttä kaikki Suomen eduskunnan päätökset alistettiin lopulta Venäjän

¹⁵⁰ Sirénin valta-asemaa Eduskuntatalon rakennusvaiheessa tehdyissä talon arkkitehtuurin yksityiskohtiin liittyvissä päätöksissä on käsitelty kattavasti Liisa-Maria Hakala Zilliacuksen väitöskirjassa. kts. Hakala-Zilliacus, 2002.

¹⁵¹ Mm. Nikula 1990; Hakala-Zilliacus 2002.

¹⁵² Arkkitehtiliiton lausunto eduskuntatalolautakunnalle, 31.8.1923. Eduskuntatalon rakentamiseen liittyvät asiakirjat. EA.

keisarin hyväksyttäväksi tai hylättäväksi. Eduskuntatalohankkeen alkuvaiheisiin (1906–1912) vaikutti ratkaisevasti autonomisen Suomen ja Venäjän välinen dynamiikka. Suomi oli vasta autonominen valtio, vaikka sillä olikin oma vaalijärjestelmänsä ja eduskunta. Lopullinen päätäntävalta pysyi kuitenkin Venäjällä.

Myös Arkkitehtiliittoa ja sitä edeltänyttä Arkkitehtiklubia voi pitää ryhminä, joilla oli oma valta-asemansa. Tämä asema perustui laillisuuden sijaan asiantuntijuuteen. Arkkitehtiliitto edusti arkkitehtikuntaa. Liitto esiintyi asiantuntijaroolissa eri vaiheissa; siltä pyydettiin lausuntoja esimerkiksi sijoituskysymyksen suhteen ja ehdotuksia kilpailuiden palkintolautakuntien arkkitehtijäsenien nimittämiseksi.

Eduskuntatalohankkeessa toimi lukuisia nimettyjä ja erikseen muodostettuja ryhmiä, joille oikeus tehdä ja valmistella päätöksiä oli ylhäältä päin annettu. Tällaisia ryhmiä olivat: eduskunnan alaisuudessa toiminut valtiovarainvaliokunta, valtiovarainvaliokunnan nimittämät eduskuntatalovaltuuskunnat ja -lautakunnat ja edellä mainittujen nimittämät suunnittelu- ja sijoituskilpailuiden palkintolautakunnat. Eduskuntatalovaltuuskunnat ja -lautakunnat olivat viisijäsenisiä ryhmiä, joille kysymys eduskunnan tilantarpeen ratkaisemisesta annettiin valmisteltavaksi. Eduskuntatalon valtuuskunnat ja lautakunnat valmistelivat tilakysymystä: ne toteuttivat sekä taloudelliset että tilalliset laskelmat eduskunnan tilantarpeesta ja kuuluivat eri tahoja niiden tekemiseksi. Laskelmien pohjalta ne laativat omat mietintönsä, jotka esiteltiin valtiovarainvaliokunnalle. Näiden pohjalta valtiovarainvaliokunta laati omat mietintönsä, jotka esiteltiin eduskunnalle ja joiden hyväksymisestä eduskunta lopulta päätti äänestyksellä. Käytännössä valtiovarainvaliokunnan mietinnöt pohjautuivat täysin näiden viisijäsenisten valtuuskuntien ja lautakuntien mietintöihin. En huomionut, että missään hankkeen vaiheessa valtiovarainvaliokunta olisi tehnyt sisällöllisiä muutoksia näihin mietintöihin, vaan ne esiteltiin saman sisältöisinä eduskunnalle. Kun päätös eduskuntatalon rakentamisesta oli tehty, rakennushanketta edisti erikseen nimitetty Eduskuntatalon rakennustoimikunta. Valtiovarainvaliokunta ja eduskunta muodostuivat yksinomaan kansanedustajista ja olivat ne tahot, jotka tekivät äänestyksillä lopulliset päätökset.

Kaiken kaikkiaan hankkeen aikana toistui monia nimiä päättävissä asemissa. Eduskunnassa rakennushankkeeseen liittyvät aloitteet tehtiin usein tiettyjen edustajien toimesta. Myös kytkökset vuoden 1908 kilpailun ja vuoden 1924 kilpailun välillä olivat vahvat; kilpailuiden palkintolautakunnissa ja osallistujissa oli samoja henkilöitä. Kansanedustajista

erityisesti Wäinö Wuolijoki oli mukana useissa vaiheissa. Hän oli mukana jo ensimmäisessä eduskuntatalovaltuuskunnassa ja vuoden 1908 suunnittelukilpailun palkintolautakunnassa sekä käytti pitkän puheenvuoron tilakysymyksen ratkaisevaa äänestystä edeltäneessä keskustelussa syksyllä 1908. Hän oli jäsenenä myös kaikissa itsenäisyyden jälkeisissä eduskuntatalohankkeen kannalta olennaisissa ryhmissä: vuonna 1923 nimitetyssä eduskuntatalolautakunnassa, sijoitus- ja suunnittelukilpailuiden palkintolautakunnissa sekä Eduskuntatalon rakennustoimikunnassa.

Santeri Alkio oli Wuolijoen lisäksi kansanedustaja, joka osallistui moniin hankkeen vaiheisiin. Hänen jäsenyytensä vuonna 1923 nimitetyssä eduskuntatalolautakunnassa tosin sijoittui aikaan, jolloin hän ei ollut enää kansanedustaja vaan kirjailija. Lautakunnasta hänet valittiin vuoden 1924 suunnittelukilpailun palkintolautakunnan ja Eduskuntatalon rakennustoimikunnan jäseneksi.

Arkkitehdeistä moniin päätöksiin tai niiden valmisteluun osallistuivat Onni Tarjanne ja Armas Lindgren. Lindgren oli myös palkintosijoilla kaikissa hankkeeseen liittyneissä kilpailuissa, aina kuitenkin työparin tai -ryhmän kanssa. Hän oli niin ikään mukana jo vuoden 1907 eduskuntatalovaltuuskunnassa. Lindgren luopui myöhemmin paikastaan, sillä osallistui seuraavan vuoden suunnittelukilpailuun ja sijoittui siinä toiseksi yhdessä Herman Geselliuksen kanssa. Lindgren oli mukana myös vuonna 1921 nimitetyssä eduskuntatalolautakunnassa ja vuonna 1923 hän oli yksi arkkitehdeistä, joilta silloinen lautakunta pyysi lausuntoa koskien sijoituskysymystä. Sekä eduskuntatalon sijoitus- että suunnittelukilpailuissa hän sijoittui kolmanneksi. Sijoituskilpailussa hän oli suunnitellut yhdessä Bertel Liljeqvistin kanssa ehdotuksen *Lex*, jossa sijoituspaikkana oli rakennuksen lopullinen sijainti, Oopperan tontti. Suunnittelukilpailussa kolmanneksi tullut ehdotus oli tehty yhdessä Liljeqvistin ja Haakon Lindénin kanssa.

Onni Tarjannetta kuultiin sijoituskysymykseen liittyen ensimmäisen kerran vuonna 1907. Armas Lindgrenin luovuttua paikastaan vuonna 1907 nimitetyssä eduskuntatalovaltuuskunnassa, Tarjanne valittiin hänen tilalleen ja hän jatkoi valtuuskunnan kokoonpanossa vuoden 1908 toisilla valtiopäivillä. Tarjanne oli jäsenenä myös vuoden 1908 suunnittelukilpailun ja vuoden 1923 sijoituskilpailun palkintolautakunnissa sekä Eduskuntatalon rakennustoimikunnassa.

Monissa hankkeen vaiheissa mukana oli myös arkkitehti Bertel Jung. Jung otti kantaa

eduskuntatalon sijoituskysymykseen jo vuonna 1905 Arkitekten-lehteen kirjoittamassaan artikkelissa. Hänet valittiin myös vuoden 1908 toisilla valtiopäivillä nimitettyyn eduskuntatalovaltuuskuntaan. Jung oli mukana myös hankkeen myöhemmissä vaiheissa, sillä hän oli sekä vuoden 1923 sijoituskilpailun että vuoden 1924 suunnittelukilpailun palkintolautakuntien jäsen.

4.2 Arkkitehtuurin ja kaupunkitilan tuottaminen

Yhtenä tutkimukseni peruskysymyksistä on ollut tarkastella eduskuntatalon arkkitehtuurin, ja rakennuksen sijoituskysymyksen kautta myös kaupunkitilan, tuottamista. Arkkitehtuurin ja kaupunkitilan tuottaminen on prosessi, johon vaikuttavat monet tahot ja tekijät ja joka alkaa usein jo ennen kuin konkreettista, rakennettua tilaa on vielä olemassa.¹⁵³ Tässä luvussa tarkastelen, kuinka arkkitehtuurin tuottaminen toteutui eduskuntatalohankkeessa. Olen kiinnostunut erityisesti siitä millaisia olivat ne periaatteet, joiden pohjalle yksikamarisen eduskunnan rakennuksen arkkitehtuuri määriteltiin nojaamaan ja miten ne syntyivät.

Vuosien 1905–1926 aikana ratkaistiin monia eduskuntatalon arkkitehtuuriin ja sijoituskysymykseen liittyviä yksityiskohtia. Eduskuntatalon arkkitehtuurin muokkaaminen jatkui toki koko rakennusvaiheen ajan, mutta aiheen tutkimustilanteesta johtuen olen jättänyt tuon vaiheen tarkasteluni ulkopuolelle.¹⁵⁴ Rakennuksen sijainnista käyty keskustelu, aiheesta järjestetty sijoituskilpailu ja sijoituskysymyksen ratkeaminen liittyvät myös kysymyksen kaupunkitilasta ja sen hierarkioista sekä Helsingin hallinnollisesta keskustasta osaksi prosessia.

Valtiovarainvaliokunnan vuonna 1907 laatima mietintö oli ensimmäinen huolellisesti valmisteltu selonteko yksikamarisen eduskunnan tilakysymyksen ratkaisemisesta. Se sisälsi Gustaf Nyströmin ja Mauritz Hallbergin laatiman tilaohjelman, joka oli hyväksytty eduskunnan sisätilojen pohjaksi. Mietinnössä käsiteltiin myös Nyströmiltä tilattuja ensimmäisiä Säätytalon laajennuspiirustuksia ja Yleisten rakennusten ylihallituksen ja Arkkitehtiklubin niistä antamia arvioita. Yleisten rakennusten ylihallitus hyväksyi varauksella Säätytalon laajennussuunnitelman, mutta toivoi siihen joitakin muutoksia.

¹⁵³ Lilius 1980, 45; Markus 1993, 4.

¹⁵⁴ Liisa-Maria Hakala-Zilliacuksen väitöskirjassa *Suomen Eduskuntatalo* käsitellään kattavasti Eduskuntatalon rakennusvaihetta ja erityisesti rakennuksen sisätilojen ja sisutuksen jäsentymistä sekä J.S.Sirénin valta-asemaa Eduskuntatalon pääarkkitehtina.

Arkkitehtiklubi ei pitänyt laajennusehdotuksesta, eikä pitänyt Säätytalon laajennusta parhaana tilaongelman ratkaisuna. Keskustelu täysin uudesta yksikamarisen eduskunnan kokoontumiseksi soveltuvasta rakennuksesta oli alkanut. Samalla avattiin keskustelu mahdollisen uuden rakennuksen sijainnista. Mietinnössä todettiin, että asia vaatii edelleen perusteellisempaa selvitystä.

Tilaohjelmaa laatiessaan Nyström ja Hallberg saivat vaikutteita Berliinin ja Tukholman valtiopäivätaloista sekä valmisteilla olleen Kööpenhaminan valtiopäivätalon piirustuksista sillä he kävivät tutustumassa kyseisiin kohteisiin ohjelman laatimisen yhteydessä. Nyström toi omassa Säätytalon laajennuspiirustusten suunnittelullisia periaatteita koskevassa selvityksessään esiin sen, että monien arkkitehtonisten yksityiskohtien takana olivat ulkomaiset esikuvat.¹⁵⁵ Ajan saatossa ohjelmaa päivitettiin lähinnä huonemäärien ja käytössä olevien pinta-alojen osalta. Tukholman valtiopäivätaalo toimi esimerkkinä kun Nyströmin käyttämä tilaohjelma muokattiin eduskuntatalovaltuuskunnan toimesta vuoden 1908 valtiopäivätalon suunnittelukilpailun ohjelmaksi.¹⁵⁶ Tällöin huoneiden pinta-aloja pienennettiin. Myöhemmin eduskunnan tilantarpeen koettiin kasvavan ja mukaan suunniteltiin uusia työhuoneita ja suurempia pinta-aloja. Vuonna 1912 Nyström päivitti tilaohjelmaa eduskunnan työntekijöiltä pyydettyjen lausuntojen pohjalta. Tilaohjelmaan ja sen päivittämiseen siis vaikuttivat sekä eurooppalaiset, erityisesti ruotsalaiset, esikuvat että käyttäjälähtöinen ajattelu. Tilaohjelmaa sovellettiin sekä Säätytalon laajennuspiirustuksiin että uuden rakennuksen vaatimuksiin, jotka esitettiin vuosien 1908 ja 1924 suunnittelukilpailuiden kilpailuohjelmissa. Istuntosalin kaava ei juuri muuttunut hankkeen aikana. Samat suurta istuntosalia koskevat määritelmät, jotka esitettiin jo Nyströmin ja Hallbergin ohjelmassa, pysyivät vuoden 1924 kilpailuohjelmaan asti.

Hankkeen aikana eduskuntatalon arkkitehtonista muotoa haettiin kahden suunnittelukilpailun kautta. Kilpailuehdotuksista on luettavissa se, miten lopulta kilpailuohjelmien vaatimuksia tulkittiin. Kummankaan arkkitehtuurikilpailun ehdotuksista ei erotu mitään tiettyä tyyliä, jota olisi suosittu. Vuoden 1908 kilpailussa torni- ja kupoliaiheet olivat suuressa suosiossa, mutta tyyllillisesti ehdotukset vaihtelivat. Neljän palkitun ehdotuksen julkisivut perustuivat jonkinlaiseen torniteemaan ja sen variointiin ja tältä osin ne olivat samantyyppisiä. Nelikosta erottui toiseksi sijoittunut ehdotus Herman Geselliuksen ja Armas Lindgrenin suunnittelema *Vox populi*, jossa torniaihe erottuu

¹⁵⁵ Valtiopäivät 1907, asiakirjat IV. Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 3, 19.9.1907.

¹⁵⁶ Valtiopäivät 1908. Asiakirjat II. Yrjö Sadeniemen ja Onni Tarjanteen kertomus Suomen Eduskunnalle, 2.3.1908.

matalampana, eikä yhtä jyvänä kuin kolmessa muussa. Esimerkiksi hylätty ehdotus *Konungensring* edusti hyvin erilaista tulkintaa torni- tai kupoliaiheesta kuin kärkinelikko. Ehdotuksen kupolikattoiset tornit on sijoitettu julkisivun sivuille, eikä pohjakaavan keskelle kuten palkituissa ehdotuksissa. *Konungensring*:in hylkäämisen syy ei ollut julkisivussa, vaan sisätiloissa jotka eivät noudattaneet kilpailuohjelmaa, mutta on mielenkiintoista kuinka paljon se eroaa palkituista ehdotuksista.

Suunnittelukilpailuiden palkintolautakunnat olivat avainasemassa sen määrittelemisessä, millaista arkkitehtuuria lopulta suosittiin. Kilpailuiden pöytäkirjoissa on luettavissa lautakuntien lyhyet arviointiperusteet ja luonnehdinnat tietyistä ehdotuksista. Arvioissa kiinnitetään huomiota yleiseen arkkitehtoniseen vaikutelmaan, julkisivuun ja sisätilojen tilajärjestelyjen osalta enimmäkseen käytännöllisyyteen. Kilpailuehdotuksia arvioitiin siis sekä esteettisin että käytännöllisin perustein. Vuoden 1908 palkintolautakunnan luonnehdinnoissa arvioitiin paljon monumentaalisuuden toteutumista arkkitehtuurissa. Kilpailuohjelmassa julkisivulta ei erikseen odotettu monumentaalisuutta, kuten vuoden 1924 kilpailun ohjelmassa. Monumentaalisuuden vaatimus oli kenties sisäänkirjoitettu ohjelmaan jo aiheen puolesta. Keskitetty, symmetrinen ja torniaiheella korostettu rakennustyyppi oli vuoden 1908 kilpailun palkintolautakunnan näkemyksen mukaan sopivin malli valtiopäivätalolle, ainakin kaikki palkitut ehdotukset edustivat tätä rakennustyyppiä.

Erityisesti vuoden 1908 kilpailun yhteydessä palkintolautakunta kiinnitti usein huomionsa valaistuksen järjestämiseen. Myös tilajärjestelyt ja erityisesti eri työtilojen yhteys toisiinsa mainittiin usein. Useimmiten näiden käytännöllisten seikkojen toteutumista arvioitiin kriittisessä valossa; tilat olivat pimeät tai eri huoneet eivät olleet hyvässä yhteydessä toisiinsa. Palkintolautakunnat odottivat siis tilankäyttäjät huomioivaa sisätilojen arkkitehtuuria, jossa suureen istuntosaliin kokoontuvien kansanedustajien olisi helppo liikkua eri tilojen välillä. Tämä tarkoitti keskitettyä pohjakaavaa, jossa istuntosali on pohjan sydän ja ydin, jonka ympärille muut tarvittavat tilat on sijoitettu. Tämä ajatus kiteytyi vuoden 1924 kilpailun voittaneessa ehdotuksessa *Oratoribus*, jonka pohjakaavaa palkintolautakunta piti kaikkein keskitetyimpänä.

Ehdotusten julkisivujen osalta arvioitiin arkkitehtonista yleisvaikutelmaa. Yleisimpiä huomion kohteita olivat rakennuksen yhtenäisyys, monumentaalisuus ja soveltuvuus valtiopäivätaloksi. Vuoden 1924 kilpailun yhteydessä palkintolautakunta arvioi myös

suunnitelmien sijoittamista määrätyle tontille. Ulkoarkkitehtuurin osalta palkintolautakunta odotti yhtenäistä, rakennuksen arvovaltaa viestivää julkisivua.

Jo ensimmäisen tilaohjelman laatijat, Nyström ja Hallberg, oli lähetetty tutustumaan saksalaisiin, tanskalaisiin ja ruotsalaisiin parlamenttitaloihin. Valtiopäivätalolle haettiin eurooppalaisia esikuvia erityisesti länsinaapureista. Toisaalta arkkitehtuurin odotettiin olevan suomalaiskansallista, eikä esimerkiksi vuoden 1908 kilpailun palkintolautakunta pitänyt siitä, että ehdotus *Brutus* muistutti liikaa ruotsalaisia esikuviaan.¹⁵⁷ Samassa kilpailussa kritisoitiin alempaan kategoriaan sijoittunutta ehdotusta *Sargon* siitä, että sen arkkitehtoniset yksityiskohdat muistuttivat liikaa Egyptistä.¹⁵⁸ Vuosia myöhemmin, kun Eduskuntatalon lopullisia piirustuksia laadittiin, myös Sirén lähetettiin tutustumismatkalle Ruotsiin, Tanskaan ja Saksaan, samoihin maihin joihin Hallberg ja Nyström olivat tutustuneet. Kansainväliset parlamenttitalot toimivat tärkeinä esikuvina kun Suomen eduskuntatalon arkkitehtuuri haki muotoaan.

Sirénin Unioninkadun suunnitelma vuodelta 1919 ja siihen piirretty eduskuntatalo oli tyyllillisesti jatkoa empirekeskustalle ja sen rakennuksille. Sirénin piirroksessa eduskuntatalon julkisivu muistuttaa klassisine pylväsrivistöineen muita Unioninkadun rakennuksia – yliopiston päärakennusta ja Kansalliskirjastoa. Vaikka Sirénin lopullinen eduskuntatalon suunnitelma oli muuttanut muotoaan tuosta hahmotelmasta, voi vuoden 1919 suunnitelmaa pitää eduskuntatalon pohjana.¹⁵⁹ Sirénin suunnittelemaa Eduskuntataloa voi jossain määrin pitää ideologisesti Helsingin historiallisen, klassisen empirekeskustan jatkumona. Lopulta se ei tullut sijaitsemaan Unioninkadulla, vaan silloiseen keskustaan nähden hieman syrjässä, rakenteilla olevassa Töölön kaupunginosassa, joten sen sijainti ei liittänyt sitä enää Senaatintorin ympäristöön. Sirénin vuoden 1919 eduskuntatalon hahmotelman tyyllillisinä esikuvina olivat kuitenkin Senaatintorin ympäristön klassiset rakennukset. *Oratoribuksen*, Borg-Sirén-Åberg -toimiston laatiman vuoden 1924 suunnittelukilpailun voittaneen ehdotuksen, esikuvana on pidetty myös Ivar Tengbomin suunnittelemaa Tukholman konserttitaloa, jonka rakentaminen oli käynnissä suunnittelukilpailun aikaan.¹⁶⁰ Suunnittelukilpailun ratkettua Eduskuntatalon rakennustoimikunta muokkasi yhdessä J.S.Sirénin kanssa *Oratoribuksen* piirustuksista sen

¹⁵⁷ Palkintolautakunnan mukaan *Brutuksen* pääsuunnitelman pohjakaava muistutti liikaa Tukholman valtiopäivätaloa ja vaihtoehtoisen suunnitelman julkisivu muistutti massoittelevaa puolesta liikaa Tukholman kuninkaanlinnaa Valtiopäivätalon suunnittelukilpailun pöytäkirja. Arkitekten II, 1908.

¹⁵⁸ ”Detaljbehandlingen i arkitekturen alltför egyptiserande”. Valtiopäivätalon suunnittelukilpailun palkintolautakunnan pöytäkirja, 15.2.1908. Arkitekten feb/1908, 13.

¹⁵⁹ Nikula 1990, 86.

¹⁶⁰ Nikula 1990, 86.

rakennuksen, joka lopulta nykyisen Mannerheimintien varteen rakennettiin.

Kysymys julkisivumateriaalista oli esillä eduskuntatalohankkeen monissa vaiheissa. Tai tarkemmin: kysymys luonnonkiven käytöstä julkisivumateriaalina tuli esiin usein. Aihe nostettiin esiin jo vuonna 1907 Yleisten rakennusten ylihallituksen lausunnossa, joka koski Säätytalon laajennusta. Samana vuonna valtiovarainvaliokunnan tilakysymystä koskevassa mietinnössä mainittiin, että ”Kustannusarvioon oli laskettava erikseen ulkofasaadien arkkitektoonisten pääosien päällystys luonnollisella kivellä”¹⁶¹. Tämän jälkeen oletus luonnonkivestä eduskuntatalon julkisivumateriaalina toistui esimerkiksi molempien suunnittelukilpailuiden ohjelmissa ja kansanedustajien puheissa. Graniitti oli kuitenkin ainoa kivilaji, joka nimettiin. Luonnonkiveä pidettiin usein itsestään selvästi tulevan eduskuntatalon julkisivumateriaalina. Se nähtiin arvokkaana, talon symboliikkaan sopivana materiaalina. Toisaalta syksyllä 1908 valtiopäivillä pidetyissä, uuden eduskuntatalon rakentamista vastustavissa puheenvuoroissa graniittia karsastettiin liian hintavana. Rakennushankkeen vastustajat näkivät sen enimmäkseen kalliina menoeränä, joka vain lisäisi muutenkin hintavan projektin kustannuksia.

Vuoden 1908 valtiopäivillä, ennen eduskunnan kokoontumistilakysymyksen ratkaisevaa äänestystä käydyssä keskustelussa, kansanedustaja Theodor Homén (nuors) käytti puheenvuoron, joka kertoi paljon graniittiin liitetystä mielikuvista: ”Uusi (eduskunta-)talo ei tulisi tekemään kerskailevaa vaikutusta, vaan tulisi se, omasta graniittikivestämme rakennettuna, vakavana jalona, kauniina olemaan ikään kuin todistuksena siitä, että uskallamme luottaa tulevaisuuteen.”¹⁶² Puheenvuoro muodosti eräänlaisen suomalaisuuden pienoiskuvauksen, kuvauksen ”vakavasta, jalosta ja kauniista” kansasta. Samalla luonnehdinta vertautui valtiopäivätalon julkisivumateriaaliksi suunniteltuun graniittiin. 1900-luvun alun virtaus suosi kansallisromanttista tyyliä ja graniittia suosittiin sen kansallisen arvon takia. Eliel Saarisen piirtämän vuoden 1908 suunnittelukilpailun ensimmäisen palkinnon saaneen ehdotuksen kohdalla palkintolautakunta oli erityisesti kiittänyt suunnitelman julkisivumateriaaliksi valittua graniittia. On vaikea sanoa, oliko eduskuntatalohankkeen varhaisen vaiheessa kansallisesti sävyttyneen kivimateriaalin suosiminen seurausta kansallisromanttisesta virtauksesta vai itse hankkeen kansallisesti merkittävästä luonteesta, mahdollisesti molemmista.

Päätös lopullisesta julkisivumateriaalista tehtiin rakennustoimikunnan äänestyksellä ennen

¹⁶¹ Valtiopäivät 1907, asiakirjat IV. Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 3, 19.9.1907.

¹⁶² Toiset valtiopäivät 1908. Pöytäkirjat III. Istunto 24.10.1908.

Eduskuntatalon rakentamisen aloittamista. Asia otettiin ensimmäisen kerran käsittelyyn rakennustoimikunnassa syksyllä 1925.¹⁶³ Oletuksena oli, että julkisivumateriaali olisi graniittia ja nyt keskusteltiin lähinnä siitä, minkä väristä kiveä haluttiin. Vaihtoehtoina olivat harmaa ja punertava graniitti. Rakennustoimikunnan jäsenistä Santeri Alkio ja kansanedustajat Rolf Witting (r) ja Wäinö Wuolijoki (sd) pitivät harmaata graniittia parempana vaihtoehtona. Wuolijoen mukaan harmaa graniitti olisi monumentaalisempi kuin punertava.¹⁶⁴ Lars Sonckin mielestä punertava graniitti antaisi eloisamman vaikutelman kuin harmaa. Samoilla linjoilla oli arkkitehti Onni Tarjanne puolustaessaan punertavaa väriä. Hänen mielestään harmaa graniitti antaisi kylmän vaikutelman punaisen tuodessa ”lämpöä ja syvyyttä”.¹⁶⁵ Wuolijoen mukaan ei kuitenkaan ollut haitaksi, vaikka eduskuntatalon kaltainen rakennus antaisikin kylmän vaikutelman.

Julkisivumateriaalista käydyn keskustelun perusteella arkkitehtijäsenten näkemyksiin vaikuttivat enemmän esteettiset syyt: punertava graniitti olisi ”eloisampaa” ja antaisi ”lämpimämmän ja syvemmän vaikutelman”. Kansanedustajajäsenten tavoitteena näyttäsi olleen rakennuksen monumentaalisuuden korostaminen: harmaata graniittia puolustettiin, sillä se koettiin monumentalisemmaksi. Vuoden 1925 syyskuussa asia jätettiin pöydälle ja siihen palattiin seuraavan kerran vasta seuraavan vuoden kesällä, mutta tuolloinkaan lopullista päätöstä ei syntynyt.¹⁶⁶ Kysymys julkisivumateriaalista ratkaistiin lopulta vasta kun tonttiasia oli saatu ratkaistuksi ja rakennusvaihe oli alkamassa. J.S. Sirén oli ilmaissut kannattavansa punertavaa graniittia harmaan sijaan.¹⁶⁷ Sirénin näkemys sai myös monet rakennustoimikunnan kansanedustajajäsenet kannattamaan punertavaa graniittia.¹⁶⁸ Se oli osoittautunut myös edullisemmaksi kuin harmaa, joten rakennustoimikunta valitsi julkisivumateriaaliksi Rantalan punaisen graniitin.¹⁶⁹

¹⁶³ Eduskuntatalon rakennustoimikunnan pöytäkirja, 7.9.1925. Eduskuntatalon rakentamiseen liittyvät asiakirjat. EA.

¹⁶⁴ Eduskuntatalon rakennustoimikunnan pöytäkirja, 7.9.1925. Eduskuntatalon rakentamiseen liittyvät asiakirjat. EA.

¹⁶⁵ Eduskuntatalon rakennustoimikunnan pöytäkirja, 7.9.1925. Eduskuntatalon rakentamiseen liittyvät asiakirjat. EA.

¹⁶⁶ Eduskuntatalon rakennustoimikunnan pöytäkirja, 6.7.1926. Eduskuntatalon rakentamiseen liittyvät asiakirjat. EA.

¹⁶⁷ Eduskuntatalon rakennustoimikunnan pöytäkirja, 21.12.1926. Eduskuntatalon rakentamiseen liittyvät asiakirjat. EA.

¹⁶⁸ Kansanedustajista Wuolijoki, Järvinen ja Witting sekä heidän lisäksi Santeri Alkio siirtyivät kannattamaan punertavaa graniittia harmaan sijaan ja ilmaisivat, että Sirénin näkemyksellä oli ratkaiseva merkitys kannan muutokseen. Lopulta ainoa jäsen, joka kannatti harmaata graniittia, oli Matti Paasivuori. Rakennustoimikunnan pöytäkirja, 21.12.1926. Eduskuntatalon rakentamiseen liittyvät asiakirjat. EA.

¹⁶⁹ Eduskuntatalon rakennustoimikunnan pöytäkirja, 21.12.1926. Eduskuntatalon rakentamiseen liittyvät asiakirjat. EA.

4.3 Arkkitehtuurin merkitykset ja poliittiset ideologiat

Hypoteesini on ollut, että samoin kun arkkitehtuurin tuottamisen- myös arkkitehtuurin merkitysten muotoutumisen prosessi käynnistyy jo ennen varsinaisen rakennetun tilan olemassaoloa – tarkastelemassani tapauksessa jo ennen rakennusvaiheen alkamista. Arkkitehtonisen tilan ja sen merkitysten tuottaminen myös jatkuu tilan valmistumisen jälkeen ja siihen vaikuttavat esimerkiksi tilan erilaiset käyttäjät ja heidän taustansa.¹⁷⁰

Tarkastelemallani aikavälillä 1905–1926 yksikamarisen eduskunnan tilakysymykseen liitettyjä arvoja, merkityksiä sekä ideologista pohjaa on tuotettu esimerkiksi hankkeeseen liittyneiden päätösten, niiden valmistelun ja arkkitehtuuria sekä kaupunkitilaa koskevien diskurssien kautta. Tässä luvussa tarkastelen arkkitehtuuriin liitettyjen merkitysten muotoutumista eduskuntatalohankkeessa. Erityisesti kansanedustajien kohdalla tilaongelman ratkaisuun liittyviin päätöksiin ja mahdolliseen uuteen rakennukseen kohdistuviin asenteisiin ja siihen ladattuihin merkityksiin vaikutti poliittinen ideologia ja edustajan puoluetusta. Tästä syystä tarkastelen tilaan liitettyjä merkityksiä ja poliittisia ideologioita rinnakkain.

Riitta Nikulan mukaan tarve uudelle rakennukselle syntyi Säätytalon käydessä fyysisesti, mutta myös henkisesti ahtaaksi.¹⁷¹ Eduskuntatalohankkeen historiallinen tarkastelu paljastaa, ettei Säätytalo missään vaiheessa käynyt kaikille yhtä ahtaaksi. Säätytalon laajennus kulki koko hankkeen ajan vaihtoehtona uudelle rakennukselle, vaikka jo vuonna 1908 eduskunta oli päättänyt kokonaan uuden rakennuksen puolesta. Kansanedustajien suhtautuminen rakennushankkeeseen oli puolueittain sitoutunutta. Sosialidemokraatit ja nuorsuomalaiset, myöhemmin kokoomus, kannattivat aktiivisimmin uutta rakennusta, suomalainen puolue ja ruotsalainen eduskuntaryhmä kannattivat Säätytalon laajennusta. Tämä puolueittain jakautunut asennoituminen pysyi samana hankkeen eri vaiheiden läpi.

Säätytalon korjaus ja laajennus olisi ollut huomattavasti edullisempi hanke kuin uusi rakennus. Vuoden 1908 eduskuntatalovaltuuskunnan selvityksessä oli kuitenkin todettu, että Säätytaloa olisi hankala laajentaa niin paljon, että se vastaisi eduskunnan todellista tilantarvetta.¹⁷² Oli myös todettu, että Säätytalon puistikon rakentaminen umpeen ei olisi kaupunkirakenteellisesti houkutteleva ratkaisu, sillä alueella oli muutenkin vähän

¹⁷⁰ Saarikangas 1998, 279.

¹⁷¹ Nikula 1990, 73.

¹⁷² Valtioapäivät 1908. Asiakirjat II. Eduskuntatalovaltuuskunnan kertomus Suomen eduskunnalle, 30.3.1908.

puistoja.¹⁷³ Säätytalon muokkaaminen uudeksi eduskuntataloksi ei siis ollut käytännön kannaltakaan kaikkein luontevin ratkaisu.

Säätytalon kulkeminen mukana läpi hankkeen kertoo nähdäkseni siitä, miten paljon hanke nojasi jatkuvasti menneisyyteen. Uusi eduskuntatalo nähtiin tulevaisuutena, mutta (Suomen) tulevaisuus oli epävarma. Kun asia tuli uudelleen käsittelyyn vuonna 1921 Suomi oli jo itsenäistynyt, mutta Säätytalon laajennus kulki mukana edullisuutensa takia. Epävarman tulevaisuuden argumentti ei enää kuulunut keskusteluissa. Nähdäkseni syy siihen, miksi Säätytalon laajennus oli esillä loppumetreille asti, oli se että joidenkin kansanedustajien tiedettiin vastustavan uutta rakennusta. Jokaisen uuden eduskuntatalon kysymystä valmistelevan kokoonpanon tehtävä oli ottaa huomioon myös taloudelliset resurssit, toimivathan eduskuntatalovaltuuskunnat ja -lautakunnat kaikissa vaiheissa valtiovarainvaliokunnan alaisuudessa. Tästä syystä oli varauduttava ottamaan huomioon myös edullisempi vaihtoehto, eli Säätytalon laajennus. Valtiopäivätalohanketta vuosien 1906-1912 välillä tutkinut Thomas Westerbom liittää valtiopäivillä käydyn keskustelun, jossa vastakkain olivat uusi rakennus (*nybyggnad*) ja Säätytalon laajennus (*ombyggnad*) osaksi parlamenttitalojen rakentamiseen liittyvää kansainvälistä traditiota.¹⁷⁴ Kysymys oli Suomen kohdalla monisyisempi sillä rakennus, jota oltiin laajentamassa (*ombygg*) oli Säätytalo.

Säätytalon laajentamisen puolustajat perustelivat kantaansa erityisesti taloudellisilla seikoilla, mutta kahden vastakkaisen kannan takana oli myös perustavanlaatuisen ideologinen ero. Sosialidemokraateille uusi rakennus näyttäytyi uuden valtiomuodon symbolina – valtiomuodon, joka oli mahdollistanut heidän pääsytensä vallankahvaan. Voi sanoa, että uusi valtiojärjestys edusti 1900 -luvun ensimmäisen vuosikymmenen Suomessa sosialidemokraattien esiinmarssia ja voittoa.¹⁷⁵ Juuri tätä voittoa uusi rakennus tulisi sosialidemokraattien näkökulmasta ideologisesti symboloimaan. Vuonna 1925 eduskunnassa käydyssä, edustaja Hästbackan vastalauseen kirvoittamassa keskustelussa vastustavat puheenvuorot tulivat jälleen ponnekkaimmin suomalaisen puolueen ja ruotsalaisen eduskuntaryhmän riveistä. Näiden puolueiden aatemaailma ja ideologinen merkitys nojasi vielä kielikysymykseen. Sekä kansallinen kokoomus että sosialidemokraatit puolsivat uutta rakennusta. Eduskuntatalon kysymys siis yhdisti oikeiston ja vasemmiston, mutta erotti ns. kielipuolueet omaan leiriinsä. Näyttäisi siltä, että

¹⁷³ Valtiopäivät 1908. Asiakirjat II. Eduskuntatalovaltuuskunnan kertomus Suomen eduskunnalle, 30.3.1908.

¹⁷⁴ Westerbom 2004, 116–123.

¹⁷⁵ Mylly 1980, 108.

tämä heijasteli puolueiden asennetta tulevaisuuteen ja menneisyyteen.

Puolueittain jakautunut suhtautuminen talohankkeeseen liittyi myös suhtautumiseen valtiopäivä uudistukseen. Sisällissotaa oli pidetty osoituksena Suomen epäkypsyydestä demokratiaan ja tasavaltaista valtiomuotoa ei kaikkialla pidetty ideaalina. Oikeiston puolella oli ehdoteltu jopa äänioikeuden rajoittamista.¹⁷⁶ Sosiaalidemokraatit olivat olleet aktiivisimpia Suomen itsenäisyyden ajamisessa.¹⁷⁷ Valtiomuotokeskustelussa sosialidemokraatit olivat kiihkeästi tasavaltalaisuuden kannalla. Symbolisesti Eduskuntatalon voi nähdä nimenomaan demokratian ja tasavallan kuvana tai symbolina, onhan se yksikamarisen eduskunnan kokoontumistila. Myös tätä kuvaa olivat sosialidemokraatit voimakkaimmin puolustamassa. Uuden eduskunnan rakennus olisi viimeistellyt valtiopäivä uudistuksen. Talohanke oli osa valtiouudistusta ja lopulta myös itsenäistymisprosessia.

Kansanedustajien käyttämien puheenvuorojen tunteisuus ja tilakysymyksen moninaiset vaiheet kertovat siitä, että eduskuntatalohankkeessa oli kyse muustakin kuin vain eduskunnan tilantarpeen ratkaisemisesta. Puheenvuorot kertovat myös siitä, minkälaisia merkityksiä vielä rakentamattomaan taloon ja toisaalta jo olemassa olevaan kaupunkitilaan ladattiin. Tulevan eduskuntatalon koettiin symboloivan esimerkiksi Suomen eduskuntaa, jonka koettiin olevan ”pienoiskuva Suomen kansasta”¹⁷⁸. Sen koettiin symboloivan turhaa kerskailua ja tuhlaavaisuutta, optimismia, Suomen kansaa ja eduskuntaa ja lopulta myös uutta valtiopäiväjärjestystä. Sen oletettiin myös toimivan merkinä suomalaisten tahtotilasta muulle maailmalle, tarjoavan vaurastumisen ja sivistyksen edellytyksiä ja kohottavan kansallista itsetuntoa.

Eduskuntatalohankkeeseen ja sen yhteydessä käytyihin keskusteluihin osallistuneiden kansanedustajien näkemykset eduskuntatalosta nivoutuvat lopulta myös monumentaalisuuden tematiikkaan. Ne kansanedustajat, jotka vastustivat uutta eduskuntataloa, korostivat käytännön ja säästäväisyyden seikkoja. Uuden valtiopäivätalon vastustajien puheissa eduskuntatalo oli ”vain” kansanedustajien työpaikka. Rahan tuhlaaminen kyseiseen rakennukseen, sen koristelu, sen sijoittaminen ”vuorelle” tai sen korostaminen ylipäättään oli osoitus ”kerskaamisesta”, ”turhasta ylpeydestä” ja

¹⁷⁶ Hentilä 1999, 94.

¹⁷⁷ Hentilä 1999, 90.

¹⁷⁸ Kansanedustaja Nestor Huoposen (nuors) puheenvuoro, Valtiopäivät 1908 (II). Pöytäkirjat III. Istunto 24.10.1908.

tuhlailevaisuudesta. Näillä sanamuodoilla uuden talon vastustajat pyrkivät riisumaan rakennukselta sen monumentaalisuuden ja sen mukanaan tuoman aseman. Vastaavasti uuden rakennuksen kannattajat halusivat monumentaalisen, näyttävän ja arvovaltaa ilmentävän rakennuksen. Kysymys liittyi yksikamariseen eduskuntaan kohdistuvaan arvostukseen tai sen puutteeseen.

Tämä monumentaalisuuden riisuminen tai korostaminen näkyi myös suhtautumisessa sijoituskysymykseen. Ne edustajat, jotka halusivat uuden rakennuksen, puolsivat myös sille suunniteltua sijaintia, Ne, jotka vastustivat uutta rakennusta, nimesivät myös sen sijoituspaikan yhdeksi vastustamisen aiheeksi. Uuden rakennuksen kannattajien puheissa Tähtitorninmäkeä pidettiin vertaansa vailla olevana sijaintina, ainutlaatuisena myös kansainvälisellä mittapuulla. Niiden puheissa, jotka vastustivat uutta eduskuntataloa ja kannattivat Säätytalon laajennusta, Tähtitorninmäkeä pidettiin kerskailevana ja ylpeyttä osoittavana paikkana. Näkemyserot eivät kertoneet Tähtitorninmäen, vaan tulevan rakennuksen arvostuksesta.

Uuden rakennuksen vastustajilla oli puolustettavanaan Säätytalon laajentamisen kautta myös kyseinen sijainti. Säätytalo oli silloisen hallinnollisen keskustan ytimessä, mutta sen ympäristö oli jo rakennettu täyteen. Säätytalon itäpuolella oli Kruunuhaan ainoa puisto, mutta Säätytalon laajentamisen vastustajien näkökulmasta puistoakin merkittävämpää oli kenties se, ettei eduskuntatalo mahtuisi Säätytalon viereen paitsi fyysisesti, niin myöskään symbolisesti: se muistuttaisi liikaa säätyvaltiopäivien muistosta, josta erityisesti sosialidemokraatit halusivat eroon, mutta ahdas tontti ei ollut omiaan korostamaan rakennuksen monumentaalisuutta: se ei ollut korkealla, vaan ”laaksossa”, se oli ahdas, jolloin rakennus hukkuisi muiden samankaltaisten rakennusten sekaan.

Valtiopäivätalosta käydyt keskustelut kertovat siitä, että rakennukselle oli annettu jo ennen sen olemassaoloa sekä käytännöllinen että symbolinen merkitys.¹⁷⁹ Nämä molemmat tasot liittyvät rakennukselle annettuun funktioon: se tulisi olemaan yksikamarisen eduskunnan kokoontumistila ja kansanedustajien työpaikka mutta myös symbolisesti latautunut monumentti. Vaikka uuden rakennuksen vastustajat pyrkivätkin korostamaan rakennuksen käytännöllistä merkitystä ja riisumaan sen monumentaalista asemaa, kertovat vastapuolen kiivaat puheenvuorot siitä, että myös heille rakennuksella oli suuri symbolinen merkitys.

¹⁷⁹ Markus 1993, 35.

4.4 Näkyväksi tekeminen arkkitehtuurissa ja kaupunkitilassa

Kysymykseen siitä, minkälaista arkkitehtuuria ja kaupunkitilaa eduskuntatalohankkeessa tuotettiin, vaikutti paljon eduskuntatalon rooli hallintorakennuksena, mutta myös sen symbolinen asema. Hypoteesinani on ollut, että eduskuntatalohankkeessa valtakysymys liittyy arkkitehtuuriin rakennuksen käytännöllisen roolin lisäksi näkyväksi tekemisen strategian kautta. Tämä näkyväksi tekeminen kytkeytyy myös rakennukselta odotettuun ”monumentaalisuuteen”. Hankkeessa rakennettiin kansanedustajien työpaikkaa, mutta myös valtiollista monumenttia. Monumentin merkitys on aina tehdä jokin näkyväksi ja sen kautta myös muistettavaksi.¹⁸⁰ Muistamisen teeman sijaan keskityn tarkastelemaan sitä miten näkyväksi tekeminen toteutui tai miten se vaikutti eduskuntatalohankkeessa. Seuraavaksi tarkastelen, miten näkyväksi tekemistä tai monumentaalisuutta vaadittiin ja miten sitä toteutettiin arkkitehtuurin ja kaupunkitilan kautta.

Vuoden 1923 eduskuntatalon sijoituskilpailun ohjelmassa toivottiin sijaintia, joka olisi ”sopiva eduskunnan rakennukselle”. Kyseiseen toiveeseen on sisään kirjoitettu ajatus eduskunnan arvovallasta ja tulevan rakennuksen symboliarvosta. Vuoden 1924 suunnittelukilpailun kilpailuohjelmassa suunnitelmien julkisivuilta odotettiin ”monumentaalisuutta”. Monumentaalisuus oli siis määritelmä ja vaatimus, joka liitettiin rakennukseen jo ennen sen olemassaoloa. Eduskuntatalolle oli annettu näin kilpailuohjelmissa sellaisen rakennuksen asema, jolta odotettiin monumentaalista ja arvovaltaa viestivää ulkoasua ja jonka tulisi sijaita näitä samoja asioita viestivällä paikalla. Samat ihanteet toistui myös uutta rakennusta kannattaneiden kansanedustajien puheenvuoroissa sekä eduskunnan tilaongelmaa käsittelevissä mietinnöissä.

Edellä mainittujen kilpailuohjelmien määritelmien tulkinnat ovat luettavissa suunnittelukilpailuiden ehdotuksista. Vuoden 1924 suunnittelukilpailussa ei löytynyt yksittäistä tyyliä tai rakennustyyppiä, joka olisi selvästi noussut ylitse muiden. Monissa ehdotuksissa suosittiin klassisia viittauksia, erityisesti pylväsaiheita. Kaikkiaan neljän ehdotuksen pääsisäänkäynnille oli suunniteltu klassinen pylväsportiikki. Näistä portiikeista voimakkain esimerkki oli voittanut ehdotus *Oratoribus*, joka toteutti teemaa kaikkein alleviivatuimmin. Historistisuus eli historiallisten – usein klassisten – viittausten käyttäminen on tyypillinen piirre monumentaaliarkkitehtuurille. Vuoden 1924 kilpailun ehdotuksista näitä viittauksia on luettavissa runsaasti: monista ehdotuksista löytyi

¹⁸⁰ Dovey 1999, 10.

viittauksia antiikin temppeleihin¹⁸¹, muinaisen Egyptin arkkitehtuuriin ja arkkitehtuurikoristeluun (sfinksit ja patsaat), keskiaikaan tai itäiseen kirkkoarkkitehtuuriin.¹⁸²

Arkkitehtuurikilpailuiden osalta palkintolautakunnat määrittivät ehdotusten esteettisiä ominaisuuksia, mukaan lukien sitä miten ehdotukset toteuttivat tuota vaadittua monumentaalisuutta. Vuoden 1908 suunnittelukilpailun tuloksen ja palkintolautakunnan arviointien perusteella menestynein rakennustyyppi oli keskitetty, torniaiheella korostettu symmetrinen rakennus. Vuoden 1924 kilpailun palkintolautakunta arvosti myös keskitettyä pohjakaavaa ja monumentaalista ulkoasua ja nämä molemmat löytyivät hyvin toteutettuina Borg-Sirén,-Åberg -toimiston voittaneesta ehdotuksesta.

Aineistoni pohjalta monumentaalisen rakennuksen olennaisimmaksi osaksi osoittautui pääfasadi. Tämä ajatus tuli ilmi jo valtiovarainvaliokunnan vuonna 1908 laatimassa mietinnössä, jossa vastustettiin Säätytalon laajennusta tilaongelman ratkaisuksi: ”Sitä paitsi myöntää tontti säätytalon laventamisen vaan takapuolelle rakennusta lisäämällä, minkä vuoksi uusi rakennus tulee enemmän tai vähemmän muodottomaksi, koska *pääfasadiksi* tulee rakennuksen *lyhin sivu*.”¹⁸³ Toivottavaa oli, että pääjulkisivu olisi näyttävin osa rakennusta ja mielellään myös pisin tai kookkain sivu. Vuoden 1924 kilpailuehdotusten arvioinneissa palkintolautakunta antoi paljon kritiikkiä myös vaatimattomille pääjulkisivuille. Esimerkiksi Gösta Juslénin laatiman lunastetun ehdotuksen *Monumentum populi* arviossa palkintolautakunta moitti julkisivun muodostelua seuraavasti: ”Ehdotusta, jolla pohjaan nähden on erinäisiä ansioita, pilaa laajaperäinen kattolyhtyjärjestelmä ja pääfasadin onneton muodostelu”.¹⁸⁴ Toisen palkinnon saaneen ehdotuksen *Cento Colonne* arviossa lautakunta kiinnitti myös huomionsa pääfasadin vaatimattomuuteen; sen todettiin tulevan olemaan sijoitustavan vuoksi ”lyhyt ja kokoonpuserrettu”.¹⁸⁵

Erityisen hyvin näkyväksi tekemisen projekti tuli ilmi eduskuntatalon sijoituskysymyksessä ja siihen liittyneissä keskusteluissa. Tähtitorninmäki oli hankkeen aikana suosituin sijoitusvaihtoehto eduskuntatalolle. Useissa puheenvuoroissa ja mietinnöissä esille tullut näkemys oli tiivistetty jo vuoden 1908 valtiovarainvaliokunnan mietintöön seuraavasti: ”Tähtitorninvuori - - on korkean hallitsevan asemansa vuoksi ikään

¹⁸¹ Esimerkiksi ehdotuksissa *Oratoribus, Columnae* ja *Capitolium*.

¹⁸² Esimerkkinä lunastettu ehdotus *Tanika*.

¹⁸³ Valtiopäivät 1908 (II). Asiakirjat I-IV. Valtiovarainvaliokunnan mietintö N:o 10, 21.10.1908.

¹⁸⁴ Palkintolautakunnan pöytäkirja, 12.6.1924. Eduskuntatalon rakentamiseen liittyvät asiakirjat. EA.

¹⁸⁵ Palkintolautakunnan pöytäkirja, 12.6.1924. Eduskuntatalon rakentamiseen liittyvät asiakirjat. EA.

kuin luotu tällaisen mahtavan yleisen rakennuksen paikaksi.”¹⁸⁶ Vuoden 1923 sijoituskilpailun palkintolautakunnan jäsenten keskuudessa vallitsi suurin yksimielisyys juuri Tähtitorninmäen soveltuvuudesta eduskuntatalon sijoituspaikaksi. Sijaintia vastustivat lähinnä ne, jotka vastustivat eduskuntatalon rakentamista ylipäättäen. Tähtitorninmäki on historiallisesti ollut hyvin latautunut paikka: sinne rakentaminen tai rakentamatta jättäminen on ollut keskustelujen aiheena, eikä valtiopäivätalo ollut ainoa institutionaalinen rakennus, jota mäelle kaavailtiin.¹⁸⁷ Eri suunnitelmat kertovat Tähtitorninmäkeen kohdistetusta valtavasta huomiosta ja arvostuksesta, eli sijainnin hierarkkisesti korkeasta asemasta kaupunkitilassa. 1900 -luvun alkupuolen Helsingissä rakennuksen sijoittaminen Tähtitorninmäelle oli jo itsessään teko, joka viestii siitä että rakennukselle on annettu tietty painoarvo.

Tähtitorninmäki liittyy osaksi maisemallista linjaa, joka jatkuu Eteläsataman ja Kauppatorin kautta Katajanokan rantaan. Tämä rantaviiva on saavuttanut ikonisen aseman Helsingin symbolina.¹⁸⁸ Se näkyy ensimmäisenä kaupunkiin mereltä päin saavuttaessa. Tähtitorninmäen lisäksi vuoden 1923 sijoituskilpailun kärkipaikoilla olivat Laivatelakan ja Norrménin tontit. Eduskuntatalon sijoittaminen mille tahansa näistä kolmesta sijainnista olisi liittänyt sen osaksi tätä ikonista maisemaa: Helsingin rantaviivaa, joka on eräänlainen näyteikkuna kaupunkiin tuleville vierailijoille, turisteille, muulle maailmalle.

Tähtitorninmäki edusti monumentaalista sijaintia kenties puhtaammin kuin mikään muu paikka Helsingin keskustassa. Korkeutensa puolesta Tähtitorninmäki on jo itsessään sijaintina erityisen näkyvä; korkeimpana kohtana se näkyi paitsi kaupunkiin tulijoille, niin myös siellä asuville ja asioiville. Korkeus on tilallinen ominaisuus, joka voidaan liittää valtaan ja hallintaan.¹⁸⁹ Maiseman ja kaupunkikuvan tasolla korkeat paikat, erilaiset mäennyppylät ovat usein olleet valtaa ilmentävien rakennusten sijoituskohteita. Näkyvyyden lisäksi korkealla olevat rakennukset ”hallitsevat” ympäristöään sijaintinsa kautta muistuttamalla edustamansa asian olemassaolosta.

Korkeus osoittautuikin moneen kertaan toistetuksi ihanteeksi eduskuntatalon sijoituspaikkaa pohdittaessa. Valtiovarainvaliokunnan mietintöön vuonna 1908 oli kirjattu

¹⁸⁶ Valtiopäivät 1908 (II). Asiakirjat I-IV. Valtiovarainvaliokunnan mietintö N:o 10, 21.10.1908.

¹⁸⁷ Tähtitorninmäelle kaavailtiin aluksi Säätytaloa ja sen jälkeen myös Kansallismuseota. Aihetta on käsitelty Maunu Häyrysen pro gradu -tutkielmassa *Helsingin Tähtitorninvuoren maiseman kehitys 1700-luvulta 1900-luvun alkuun*, 1989.

¹⁸⁸ Kervanto Nevanlinna, 2002, 105.

¹⁸⁹ Dovey 1999, 41.

huoli, joka liittyi nimenomaan Säätytalon sijaintiin: ”Vanhan säätytalon tontti on sellaisessa ympäristössä, että siinä on mahdotonta saada uutta eduskuntataloa vaikuttavasti kohoamaan.”¹⁹⁰ Syksyllä 1908 valtiopäivillä käydyssä keskustelussa syntyneet termit ”vuoripuolue” ja ”laaksopuolue” kertovat siitä, kuinka intohimoisesti valtiopäivätalon sijoituspaikkaan suhtauduttiin. Termit kertovat myös, kuinka ratkaisevana ja olennaisena tekijänä nähtiin se, sijoitettiinko tuleva rakennus *korkealle*, ”mieltä ylentävälle paikalle” vai *alas* ”laaksoon”.¹⁹¹

Vuoden 1908 suunnittelukilpailussa rakennuksen näkyvyys oli osittain ratkaistu jo sijoituspaikan kautta. Vuoden 1924 suunnittelukilpailussa määriteltyä sijaintia, Oopperan tonttia ei pidetty varauksetta monumentaalisena. Suunnittelukilpailun palkintolautakunnan perusteluista voi tulkita, että kyseisen ympäristön ei koettu sellaisenaan tukevan eduskuntatalon monumentaalista asemaa. Palkintolautakunta kiinnittikin paljon huomiota siihen, miten rakennus oli sijoitettu ympäristöönsä. Eritystä kiitosta annettiin esimerkiksi kolmannen palkinnon saaneelle ehdotukselle *Cento Colonne*. Ehdotuksen arvioissa todettiin, että rakennukselle suunniteltu nouseva järjestely olisi omiaan kohottamaan rakennuksen monumentaalisuutta.¹⁹² Oopperan tontilta puuttui siis korkeusvaikutelma, joka olisi lisännyt kohteen monumentaalisuutta. Korkeusvaikutelman lisäksi sijoituksen monumentaalisuutta oli mahdollista lisätä rakennuksen ympärille jätetyn tilan tai ”monumentaali-*pihan*” kautta. Palkintolautakunta antoi erityisesti huomiota tällaisille erilaisille *pihan* tai eduskuntatalon ympäristön järjestelyille.¹⁹³ Esimerkiksi Martti Välikankaan suunnittelemassa ehdotuksessa *Riksplats*, rakennuksen eteläpuolelle on jätetty aukio. Aukeiden alueiden kautta epätoivottu ahtauden vaikutelma saatiin häivytettyä; rakennuksen ympärille jäi tyhjää tilaa, jolloin kohde erottui helpommin muusta ympäristöstä. Tilavaikutelmaa käytettiin tekemään eduskuntatalon ympäristöstä monumentaalisempi.

Voi myös olettaa, että koska sijainti ei nyt itsessään alleviivannut monumentaalisuutta, niin tuon monumentaalisuuden toivottiin löytyvän rakennuksesta, sen julkisivusta. Vuoden 1924 suunnittelukilpailun kilpailuohjelmastahan tuo adjektiivi löytyi nimenomaan julkisivun odotusten kohdalta. Voittaneen ehdotuksen kohdalla palkintolautakunta kiitti erityisesti pohjakaavaa, joka sen mukaan oli kaikkein keskitetyin sekä monumentaalinen,

¹⁹⁰ Valtiopäivät 1908 (II). Asiakirjat I-IV. Valtiovarainvaliokunnan mietintö N:o 10, 21.10.1908.

¹⁹¹ Jonas Castrénin (nuors) puheenvuoro. Valtiopäivät 1908 (II). Pöytäkirjat III. Istunto 30.10.1908.

¹⁹² Palkintolautakunnan pöytäkirja, 12.6.1924. Eduskuntatalon rakentamiseen liittyvät asiakirjat. EA.

¹⁹³ Ainakin ehdotusten *Columnae*, *Riksplats*, ja *Kansan tahto* kohdalla palkintolautakunta huomioi nämä ”aukeat” tai ”monumentaali-*paikat*”.

kaunis ja tarkoin harkittu. Julkisivua kuvailtiin jopa ankaran monumentaaliseksi. Lopullisissa rakennuspiirustuksissa tuota ankaruutta ehkä vielä korostettiin. Ennen rakennusvaihetta Eduskuntatalon julkisivusta muokattiin rakennustoimikunnan ja J.S.Sirénin toimesta vielä monumentaalisempi.

Säätytalon laajentamisen ja samalla kyseisen sijainnin etuna pidettiin sitä että Säätytalon laajennusosassa kokoontuessaan eduskunta kokoontuisi Helsingin hallinnollisessa ytimessä, lähellä muita arvovaltaisia rakennuksia. Toisaalta Säätytalon ympäristö oli jo rakennettu täyteen, eikä sen itäpuoleinen vapaana ollut tontti ollut suuri. Lähellä hallinnollista keskustaa olisi ollut kortteli 42 Unioninkadulla. Tontti varattiinkin eduskuntatalolle vuonna 1921. Vuonna 1923 nimetty eduskuntatalolautakunta päätti kuitenkin selvittää sijoituskysymyksen perusteellisesti ja erityisesti Unioninkadun tontin soveltuvuuden eduskuntatalolle.¹⁹⁴ Lopullisen selvityksen jälkeen luovuttiin suunnitelmasta sijoittaa rakennus kyseiselle paikalle, sillä se oli liian ahdas. Unioninkadun tonttikysymys ja Säätytalon laajentamista vastustaneet puheenvuorot kertovat ahtauden olevan erityisen epätoivottu ominaisuus sijoituskysymystä ratkaistaessa. Samalla ne kertovat siitä, mitä monumentaaliselta kaupunkitilalta odotettiin. Monumentaalinen kohde tulisi olla sijoitettuna kaupunkitilaan niin, että se on mahdollisimman erottuvalla paikalla. Ahtaassa ympäristössä kohde hukkuu muiden rakennusten sekaan, eikä erotu tarpeeksi. Se ei siis tule tarpeeksi näkyväksi. Unioninkadun tontin ahtaus oli siis syynä sille, että tontti ei voisi muodostua eduskuntatalolle tarpeeksi vaikuttavaksi, eli sijainti ei ollut tarpeeksi monumentaalinen. Tämä näkemys sisältyi myös kansanedustaja Theodor Homénin (nuors) vuoden 1908 valtiopäivillä pitämään puheenvuoroon, jossa hän vastusti Säätytalon laajennusta sen sijainnin vuoksi: ”Eduskunta tarvitsee vapaan paikan; eikä voi sanoa että tontti Kirkkokadun ja Rauhankadun välissä olisi vapaa paikka”.¹⁹⁵

Sijoituskysymys pysyi auki vuoden 1924 kilpailuun asti, vaikka vuotta aiemmin eduskuntatalolle sijoittamisesta oli pidetty kilpailu. Vuoden 1923 sijoituskilpailun yhteydessä osa palkintolautakunnan jäsenistä halusi eduskuntatalolle mahdollisimman arvokkaan sijainnin, osa halusi mahdollisimman näkyvän sijainnin. Arvokkuus ja näkyvyys olivat siis kaksi olennaista määritelmää, jotka eduskuntatalon sijainnin tulisi täyttää. Näkyvyyttä toivonut Bertel Jung kannatti eduskuntatalon sijoituspaikoiksi Tähtitorninmäkeä, Laivatelakkaa ja Norrménin tonttia. Nämä kaikki ovat sijainteja, jotka

¹⁹⁴ Valtiopäivät 1924. Asiakirjat IV-V. Eduskuntatalolautakunnan mietintö, 17.11.1924.

¹⁹⁵ Valtiopäivät 1908 (II). Pöytäkirjat III. Istunto 24.10.1908.

näkyvät erityisesti merelle päin, Tähtitorninmäki näkyisi korkeutensa puolesta myös kauemmas. Arvokkuutta toivonut lautakunnan jäsen Onni Tarjanne puolsi sijoituspaikoiksi Tähtitorninmäkeä, Laivatelakkaa sekä Oopperan tonttia.¹⁹⁶ Norrménin tontti oli siis jäänyt hänen listansa ulkopuolelle. Norrménin tontin takana on Uspenskin katedraali ja on oletettu, että ortodoksikirkon läheisyys olisi vähentänyt Norrménin tontin arvokkuutta.

Eduskuntataloa kaavailtiin ensimmäistä kertaa Töölön kaupunginosaan jo valtiovarainvaliokunnan mietinnössä vuonna 1907. Tuolloin mahdollisen sijoituspaikkana pidettiin ”Fjälldalin ylänköä”, jota oli kaavailtu kirkolle. Vuoden 1924 kilpailussa eduskuntatalon sijainniksi oli vahvistunut Töölön kaupunginosassa, nykyisen Mannerheimintien varrella, sijaitseva alue. Oopperan tontti koettiin ongelmalliseksi sijoituspaikaksi eduskuntatalolle. Rakennus oli mahdollista sijoittaa sille varatulle paikalle eri tavoin ja suunnittelukilpailun palkintolautakunta arvioikin kilpailuehdotusten arkkitehtuurin lisäksi niiden sijoittumista asemakaavaan. Sijoittelussa suosittiin kahta tapaa: yksi ryhmä sijoitti rakennuksen niin, että sen pääjulkisivu olisi Läntisen Viertotien suuntaisesti, kuten Eduskuntatalo nytkin on sijoitettu, toinen ryhmä oli sijoittanut pääfasadin Pohjoisen Rautatiekadun suuntaisesti. Palkintolautakunta piti molempia sijoitustapoja mahdollisina.¹⁹⁷

Tarkastelemani aineiston kautta näyttää siltä että kaupunkitilassa monumentaalisuus ratkaistaan usein siten, että monumentaaliseksi tarkoitettu kohde erottuu ympäristöstään, jolloin se saa mahdollisimman paljon huomiota. Tämä erottuminen voidaan toteuttaa monilla eri tavoilla: kohde voi olla huomiota herättävän massiivinen tai se voi olla sijoitettu näkyvälle paikalle, useimmiten molempia. Monumentti vaatii sekä arvoisensa ympäristön että ulkomuodon. Jos sijainnista ei löydy tarvittavaa monumentaalisuutta, voidaan sitä lisätä arkkitehtoniseen kohteeseen esimerkiksi suuren, epäinhimillisen skaalan kautta.¹⁹⁸

Monumentaalisuus ei näyttäisi kuitenkaan olevan yksiselitteinen termi, vaan eri näkökulmista katsottuna erilaiset elementit näyttäytyvät monumentaalisisina. Eräs esimerkki monumentaalisuuden erilaisista tulkinnoista on keskustelu Nyströmin suunnitteleman Säätötalon laajennuksen kupolista. Kupoli herätti paljon keskustelua ja esimerkiksi Nyströmin mukaan kupoli antaisi rakennukselle monumentaalisen vaikutelman. ”Kupoolin

¹⁹⁶ Valtiopäivät 1924. Asiakirjat IV-V. Sijoituskilpailun palkintolautakunnan pöytäkirja, 1.6.1923.

¹⁹⁷ Palkintolautakunnan pöytäkirja, 12.6.1924. Eduskuntatalon rakentamiseen liittyvät asiakirjat. EA.

¹⁹⁸ Dovey 1999, 10.

muurien korottaminen huomattavaan korkeuteen ei maksa paljon ja aiheutuu siitä, että on tahdottu antaa eduskuntatalon kohota ympäristöä korkeammalle¹⁹⁹. Kupolin etuina nähtiin siis, että sen kautta eduskuntatalo voisi kohota muuta ympäristöä korkeammalle, eli tulla näkyvämmäksi. Yleisten rakennusten hallituksen lauselmassa vuodelta 1907 koskien Säädytalon laajennussuunnitelmaa esitettiin niin ikään huoli kupolin näkyvyydestä. Arkkitehtiklubi taas halusi poistaa kupolin kokonaan. Sitä vastustaneet kansanedustajat pitivät sitä ”turhamaisena” ja ”liian kalliina”. Kansanedustaja Theodor Homén (kok) koki kupolin saavan Säädytalon laajennusosan muistuttamaan oopperataloa eduskuntatalon sijaan.²⁰⁰ Kupolin etuina pidettiin siis näkyvyyttä ja monumentaalisuutta ja haittoina olivat ne miellelyhtymät, joita se herätti. Vuoden 1908 kilpailussa runsaasti edustettuna olleissa torneissa yhdistyivät kupoliin liitetyt hyvät ominaisuudet yksinkertaisemmalla tavalla monumentaaliseen ulkoasuun: ne tekivät korkeudellaan eduskuntatalon näkyvämmäksi, mutta olivat vaikutelmaltaan Nyströmin suunnittelemaa kupolia hillitympiä.

Monumentaalisuutta voi siis tulkita monin tavoin. Esimerkiksi eduskuntatalon tapauksessa monumentaalisuuden toivottiin heijastelevan kansanluonnetta, kyseeseen tuli siis eräänlainen kansallinen versio monumentaalisuudesta. Aineistoni pohjalta eduskuntatalolta toivottua monumentaalisuutta voisi kuvailla ainakin seuraavilla määritelmillä: Monumentaalisuus on jotakin, joka tekee näkyväksi, mutta ei naurunalaiseksi, se on vakavaa, hillittyä ja arvokasta, se ei saa näyttäytyä arkisena, mutta ei myöskään liian juhlavana tai koristeellisena, se saa olla näyttävää, mutta ei pröystäilevää tai ylpeyttä osoittavaa.

¹⁹⁹ Valtiopäivät 1907, asiakirjat IV. Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 3, 19.9.1907.

²⁰⁰ Valtiopäivät 1921. Pöytäkirjat I, Istunto 26.4.1921.

5. Lähdeluettelo

Painamattomat lähteet

Eduskunnan arkisto (EA)

Eduskuntatalon rakentamiseen liittyvät asiakirjat

Valtiopäivätalon ja eduskuntatalon kilpailuehdotusten valokuvat (1908–1923)

Eduskuntatalon kilpailuehdotusten ja pääpiirustusten valokuvat (1924–1926)

Säädytalon laajennuspiirustusten kuvat 1912, Gustaf Nyström

Eduskuntatalolautakunnan asiakirjat (1923–1924)

Säädytalon laajennuspiirustusten kuvat 1921, W.G. Palmqvist

Eduskuntatalon rakennustoimikunnan pöytäkirjat (1925–1931)

Suomen rakennustaiteen museo (SRM)

Kilpailuarkisto

Kilpailuohjelma. Valtiopäivätalon suunnittelukilpailu 1908

Kilpailuohjelma. Eduskuntatalon sijoituskilpailu 1923

Kilpailuohjelma. Uuden eduskuntatalon piirustuskilpailu 1924

Kuva-arkisto

Valtiopäivätalon suunnittelukilpailun lunastetut ehdotukset 1908

Vuoden 1923 eduskuntatalon sijoituskilpailun piirustusten kuvat

Vuoden 1924 eduskuntatalon suunnittelukilpailun piirustusten kuvat

Helsingin yliopisto (HY)

Taidehistorian oppiaine

Häyrynen, Maunu, 1989. Helsingin Tähtitorninvuoren maiseman kehitys 1700-luvulta 1900-luvun alkuun. Pro gradu -tutkielma.

Sähköiset lähteet

Eduskunnan sähköinen edustajamatrikkeli.

<<http://www.eduskunta.fi/thwfakta/hetekau/hex/hxent.htm>> (1.8.2011)

Painetut lähteet ja kirjallisuus

Apropos lantdagshustäflingen. *Arkitekten* III/Mars/1908, 29–33.

Tävlan om riksdagshusets placering. *Arkitekten* 7/1923, 82–96.

Riksdagshustävlingen. *Arkitekten* 7/1924, 85–98.

Dovey, Kim, 1999. *Framing Places. Mediating power in built form*. London and New York: Routledge.

Fairclough, Norman, 1989. *Language and Power*. London: Longman.

Foucault, Michel, 1975. *Tarkkailla ja rangaista*. Suom. Eevi Nivanka. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Foucault, Michel, 1980. Power and Strategies. *Power/Knowledge. Selected Interviews and Other Writings 1972–1977*. Ed. Colin Gordon. Brighton: The Harvester Press. 134–145.

Foucault, Michel 1989 (1986). Arkkitehtuuri, tieto ja valta. Michel Foucault'n haastattelu teoksessa: *Kaupunki, tila, valta*. Tampere: Yhdyskuntasuunnittelun laitos, julkaisuja. 31–53.

Foucault, Michel, 2004. *Turvallisuus, alue, väestö. Hallinnallisuuden historia. Collège de Francen luennot 1977 – 1978*. Suom. Antti Paakkari. Helsinki: Tutkijaliitto.

Hakala-Zilliacus, Liisa-Maria, 2002. *Suomen eduskuntatalo – Kokonaistaideteos, itsenäisyysmonumentti ja kansallisen sovinnon representaatio*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Hentilä, Seppo, 1999. Itsenäinen Suomi idän ja lännen välissä. *Suomi – outo pohjoinen maa?*. Toim. Tuomas M. S. Lehtonen. Jyväskylä: PS Kustannus. 86–116.

Hentilä, Seppo, 2006. Itsenäistymisestä jatkosodan päättymiseen 1917–1944. *Suomen poliittinen historia 1809–2006*. Toim. Osmo Jussila, Seppo Hentilä, Jussi Nevakivi. Helsinki: WSOY. 99–210.

Jokinen Arja, Juhila Kirsi, Suoninen Eero, 1993. *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.

Jung, Bertel, 1905. Hvar bör folkrepresentationens nya hus placeras? *Arkitekten* Oktober/1905, 65–71.

Juslén, Gösta 1924. Strödda reseintryck. *Arkitekten* 8/1924. 99–110.

Jussila, Osmo, 2006. Suomi suuriruhtinaskuntana 1809–1917. *Suomen poliittinen historia 1809–2006*. Toim. Osmo Jussila, Seppo Hentilä, Jussi Nevakivi. Helsinki: WSOY. 9–98.

Kervanto Nevanlinna, Anja, 1998. Kaupunki taidehistoriassa. *Kuvasta tilaan*. Toim. Kirsi

Saarikangas. Tampere: Vastapaino. 227–246.

Kervanto Nevanlinna, Anja, 2002. *Kadonneen kaupungin jäljillä: kaupunkihistorian kirjoituksia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kervanto Nevanlinna, Anja, 2006a. The Role of the Arts in the Construction of National Identities. *Ideé nationale et architecture en Europe 1860-1919. Finland, Hongrie, Roumanie, Catalogne/ Architecture and National Identities in Europe 1860-1919. Finland, Hungary, Romania, Catalonia*. Rennes: Presses Universitaires de Rennes. 45–55.

Kervanto Nevanlinna, Anja, 2006b. Two Interpretations of Nationalism: The Neoclassical Heart of Helsinki. *Ideé nationale et architecture en Europe 1860–1919. Finland, Hongrie, Roumanie, Catalogne/ Architecture and National Identities in Europe 1860–1919. Finland, Hungary, Romania, Catalonia*. Rennes: Presses Universitaires de Rennes. 221–231.

Lefebvre, Henri, 1991 (1974). *The Production of Space*. Oxford: Blackwell.

Lampugnani, Vittorio Magnani, 1980. Valta ja arkkitehtuuri. *Arkkitehti* 2/1980. 32–36.

Lilius, Henrik, 1980. Arkkitehtuurin historia rakentamisen historiana. *Arkkitehti* 4/1980. 45–49.

Markus, Thomas A., 1993. *Buildings & Power. Freedom & Control in the Origin of Modern Building Types*. London and New York: Routledge.

Meinander, Henrik, 1999. *Tasavallan tiellä*. Espoo: Schildts Kustannus Oy.

Meinander, Henrik, 2006. *Suomen historia*. Helsinki : WSOY.

Mylly, Juhani, 1980. *Vuosien 1905–07 murros Suomen puoluejärjestelmän kehityksessä. Poliittisen historian tutkimuksia D*. Turku: Turun yliopisto.

Mäkinen, Anne, 2000. *Suomen valkoinen sotilasarkkitehtuuri 1926–1939*. Bibliotheca Historica 53. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Nikula, Riitta, 1990. J.S.Sirénin eduskuntatalo. *Suomen eduskunta. Tausta, toiminta, rakennus*. Helsinki: Suomen eduskunta. 73–97.

Puntila, L.A. (Lauri Aadolf), 1982 (7.painos). *Suomen poliittinen historia 1809–1966*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Rabinow, Paul, 1989 (1982). Kaupunkitilan säätely. *Kaupunki, tila, valta*. Tampere: Yhdyskuntasuunnittelun laitos, julkaisuja. 7–28.

Ringbom, Sixten, 1987. *Stone, Style and Truth*. Suomen Muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja 91. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.

Saarikangas, Kirsi, 1993. *Model Houses for Model Families. Gender, Ideology and the Modern Dwelling The Type-Planned Houses of the 1940s in Finland*. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.

Saarikangas, Kirsi, 1998. Tila, konteksti ja käyttäjä. Arkkitehtonisen tilan, vallan ja

sukupuolen suhteista. *Kuvasta tilaan*. Toim. Kirsi Saarikangas. Tampere: Vastapaino. 247–293.

Valtiopäivät 1907. Pöytäkirjat II–III. Eduskunnan pöytäkirjat 18.6.1907 ja 4.10.1907. Helsinki.

Valtiopäivät 1907. Asiakirjat IV. Valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 3. Helsinki.

Valtiopäivät 1908. Pöytäkirjat I–III. Eduskunnan pöytäkirjat 17.2.1908, 18.2.1908 ja 24.10.1908. Helsinki.

Valtiopäivät 1908. Asiakirjat II. Yrjö Sadeniemen ja Onni Tarjanteen kertomus Suomen Eduskunnalle, 2.3.1908. Helsinki.

Valtiopäivät 1908. Asiakirjat II. Eduskuntatalovaltuuskunnan kertomus Suomen Eduskunnalle, 30.3.1908. Helsinki.

Valtiopäivät 1908 (II). Asiakirjat I–IV. Valtiovarainvaliokunnan mietintö N:o 10, 21.10.1908. Helsinki.

Valtiopäivät 1908 (II). Asiakirjat I–IV. Eduskuntatalovaltuuskunnan kertomus 21.10.1908 ja kirjelmä keisarille 30.10.1908. Helsinki.

Valtiopäivät 1908 (II). Pöytäkirjat III. Eduskunnan pöytäkirja 30.10.1908. Helsinki.

Valtiopäivät 1911. Asiakirjat IV. Kirjelmä keisarille 23.5.1911. Helsinki.

Valtiopäivät 1912. Asiakirjat IV. Eduskuntatalovaltuuskunnan kirjelmä eduskunnalle 15.3.1912, kirjelmä keisarille ja Tekla Hultinin vastalause 18.5.1912. Helsinki.

Valtiopäivät 1921. Pöytäkirjat I. Eduskunnan pöytäkirja 26.4.1921. Helsinki.

Valtiopäivät 1921. Asiakirjat IV–V. Kansliatoimikunnan ehdotus toimenpiteistä uuden eduskuntatalon hankkimiseksi ja valtiovarainvaliokunnan kirjelmä n:o 48. Helsinki.

Valtiopäivät 1923. Pöytäkirjat I. Eduskunnan pöytäkirja 28.3.1923. Helsinki.

Valtiopäivät 1924. Pöytäkirjat II. Eduskunnan pöytäkirja 3.12.1924. Helsinki.

Valtiopäivät 1924. Asiakirjat IV–V. 1924. Eduskuntatalolautakunnan mietintö. Helsinki.

Valtiopäivät 1925. Asiakirjat IV. Eduskunnan kirjelmä ja Hästbackan vastalause 7.3.1925. Helsinki.

Valtiopäivät 1925. Pöytäkirjat I. Eduskunnan pöytäkirja 20.3.1925. Helsinki.

Viljo, Eeva Maija, 1988. *Arkitektur och politik kring några ständerhusprojekt*. Taidehistoriallisia tutkimuksia 11. Helsinki: Taidehistorian seura.

Viljo, Eeva Maija, 1999. Säätytalo – koristetaiteellinen tyylinäyte ja perustuslaillinen manifesti. *Säätytalo The House of Estates Helsinki*. Toim. Vilhelm Helander, Outi Karemaa, Juha Lemström, Jukka-Pekka Pietiäinen. Helsinki: Oy Edita Ab. 61–79.

Westerbom, Thomas, 2004. *Folkets suverenität förstenad: lantdagens hus som politiskt problem i Finland före självständigheten år 1917 med särskildt fokusering på perioden 1906–1912*. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Wäre, Ritva, 2003. Monumentaalirakennuksia isänmaan ja pääkaupungin koristamiseksi. *Oma maa ja maailma. Suomen kulttuurihistoria 3*. Toim. Anja Kervanto Nevanlinna ja Laura Kolbe. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. 372–384.

Wäre, Ritva, 1991. *Rakennettu suomalaisuus. Nationalismi viime vuosisadan vaihteen arkkitehtuurissa ja sitä koskevissa kirjoituksissa*. Suomen Muinaismuistoyhdistyksen aikakauskirja 95. Helsinki: Suomen Muinaismuistoyhdistys.

Ylikangas, Heikki, 1986. *Käännekohdat Suomen historiassa*. Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY.

Zevi, Bruno, 1978. *The Modern Language of Architecture*. Seattle and London: University of Washington Press.

Zukin, Sharon, 1991. *Landscapes of power: from Detroit to Disney World*. Berkeley, Los Angeles, Oxford: University of California Press.

Liite 1

Kuvia Eduskuntatalohankkeen vaiheisiin liittyvistä suunnitelmista.

Alkuperäiset piirustukset ja valokuvat piirustuksista sekä SRM että EA.

(Kuva Thomas Westerbomin väitöskirjasta *Folkets suverenität förstenad*)
Gustaf Nyströmin Säätytalon laajennussuunnitelma vuodelta 1907

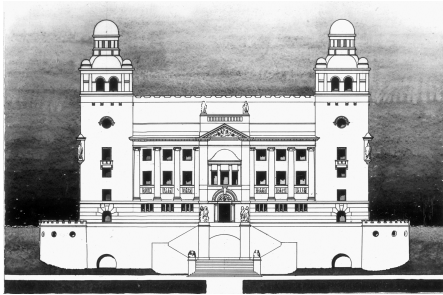
(Kuva Thomas Westerbomin väitöskirjasta *Folkets suverenität förstenad*)
W.G. Palmqvistin Säätytalon laajennussuunnitelma vuodelta 1924. Laajennusosa oikealla.

(Kuva: Arkitekten, feb/1908)
Vox Populi, Armas Lindgrenin ja Herman Geselliuksen ehdotus, II palkinto, valtiopäivätalon suunnittelukilpailu 1908.

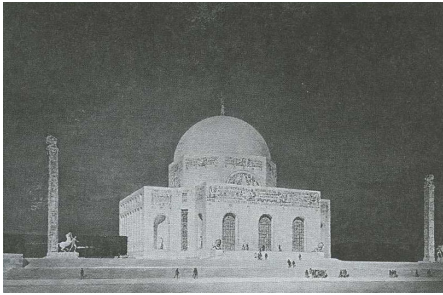

(Kuva: Arkitekten, feb/1908)
piirretty kolmio, Eliel Saarisen ehdotus, I palkinto, valtiopäivätalon suunnittelukilpailu 1908.

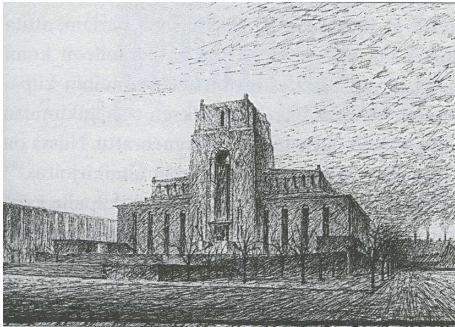
(Kuva: SRM)

Konungens ring, hylätty ehdotus, valtiopäivätalon suunnittelukilpailu 1908.

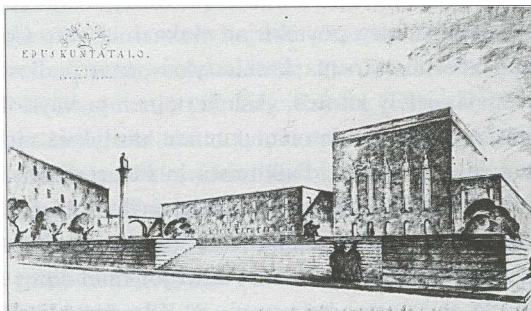
(Kuva: Liisa-Maria Hakala-Zilliacuksen väitöskirja *Suomen Eduskuntatalo*)

Tanika, Einar Wikanderin lunastettu ehdotus, eduskuntatalon suunnittelukilpailu 1924.

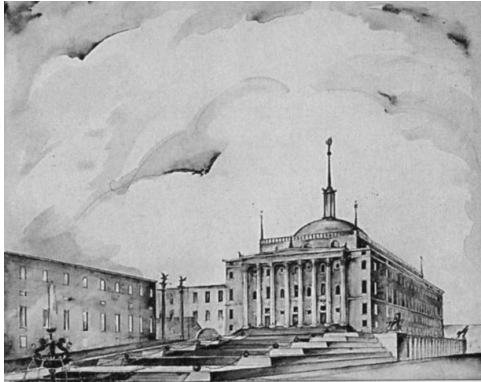
(Kuva: Liisa-Maria Hakala-Zilliacuksen väitöskirja *Suomen Eduskuntatalo*)

Monumentum populi, Gösta Juslénin lunastettu ehdotus, eduskuntatalon suunnittelukilpailu 1924.

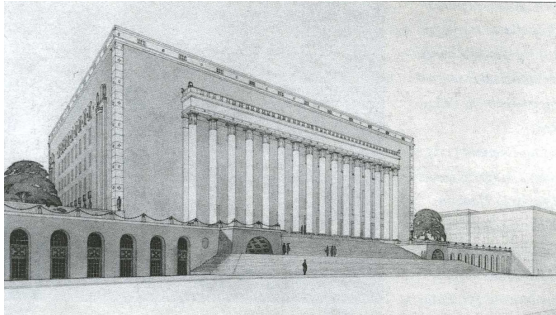
(Kuva: Liisa-Maria Hakala-Zilliacuksen väitöskirja *Suomen Eduskuntatalo*)

Kansan tahto, Toivo ja Jussi Paatelán ehdotus, IV palkinto, eduskuntatalon suunnittelukilpailu 1924.

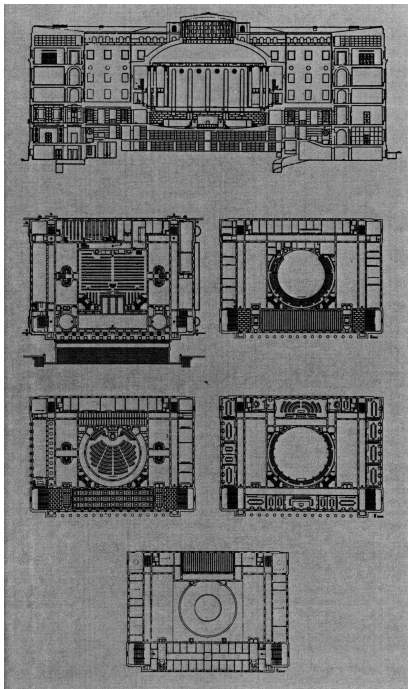
(Kuva: Liisa-Maria Hakala-Zilliacuksen väitöskirja *Suomen Eduskuntatalo*)

Cento Colonne, Hilding Ekelundin ehdotus, II palkinto, eduskuntatalon suunnittelukilpailu 1924.

(Kuva: Liisa-Maria Hakala-Zilliacuksen väitöskirja *Suomen Eduskuntatalo*)

Oratoribus, Borg-Sirén-Åberg -toimiston ehdotus, I palkinto, eduskuntatalon suunnittelukilpailu 1924.

(Kuva: *Suomen eduskunta. Tausta, toiminta, rakennus*. Helsinki)

Eduskuntatalon läpileikkauksesta ja kerrosten pohjapiirustuksista käy ilmi suuren istuntosalin pyöreä muoto ja pohjakaavan keskitetty rakenne.

Liite 2

Eduskuntatalohankkeessa vaikuttaneita henkilöitä

A)

Eduskuntatalohankkeessa vaikuttaneiden ryhmien kokoonpanot ja kilpailuissa palkitut ja lunastetut arkkitehdit

EDUSKUNTATALOVALTUUSKUNTA 1907 (3 kansanedustaja- ja 2 arkkitehtijäsentä)

Schybergson, Emil (r), kansanedustaja
Yrjö-Koskinen, Yrjö (suom), kansanedustaja
Wuolijoki, Wäinö (sd), kansanedustaja
Lindgren, Armas, arkkitehti
Sadeniemi, Yrjö, arkkitehti

VALTIOPÄIVÄTALON SUUNNITTELUKILPAILUN PALKINTOLAUTAKUNTA 1908 (7 jäsentä: 2 kansanedustajaa, 5 arkkitehtiä)

Schybergson, Emil (r), kansanedustaja
Wuolijoki, Wäinö (sd), kansanedustaja
Billing, Hermann, arkkitehti, Saksa.
Östberg, Ragnar, arkkitehti, Ruotsi.
Tarjanne, Onni, arkkitehti
Wasastjerna, Knut, arkkitehti
Björnberg, Richard, arkkitehti

VALTIOPÄIVÄTALON SUUNNITTELUKILPAILUN PALKITUT JA LUNASTETUT ARKKITEHDIT

Eliel Saarinen, I palkinto ehdotukselle *piirretty kolmio*
Armas Lindgren ja Herman Gesellius, II palkinto ehdotukselle *Vox Populi*
Valter Jung ja Emil Fabritius, III palkinto ehdotukselle *4 IX 1905*
Lars Sonck ja D.W.Frölander, IV palkinto ehdotukselle *Plenum*
Jarl Eklund, lunastettu ehdotus *Suomi*
Werner von Essen ja K.S. Kallio, lunastettu ehdotus *Concordia*

EDUSKUNTATALOVALTUUSKUNTA TOISILLA VALTIOPÄIVILLÄ 1908 (2 kansanedustaja- ja 3 arkkitehtijäsentä)

Paasivuori, Matti (sd), kansanedustaja
Castrén, Jonas (nuors), kansanedustaja
Tarjanne, Onni, arkkitehti
Sadeniemi, Yrjö, arkkitehti
Jung, Bertel, arkkitehti

EDUSKUNTATALOVALTUUSKUNTA 1911 (5 kansanedustajajäsentä)

Listo, Akseli (suom), kansanedustaja
Granfelt, George (r), kansanedustaja

Erkko, Eero (nuors), kansanedustaja
Murros, Kaapo (sd), kansanedustaja
Valpas Hänninen, Edvard (sd), kansanedustaja

EDUSKUNTATALOLAUTAKUNTA 1921 (3 arkkitehtiä, 2 kansanedustajaa)

Nevanlinna, Ernst (kok), kansanedustaja
Heinonen, Kaarlo (sd), kansanedustaja
Lindgren, Armas, arkkitehti
Saarinen, Eliel, arkkitehti
Brunila, Birger, arkkitehti

EDUSKUNTATALOLAUTAKUNTA 1923 (1 entinen kansanedustaja- ja 4 kansanedustajajäsentä)

Järvinen, Kyösti (kok), kansanedustaja
Alkio, Santeri, kirjailija ja entinen kansanedustaja
Anderson, Amos (r), kansanedustaja
Tanner, Väinö (sd) kansanedustaja
Wuolijoki, Väinö (sd), kansanedustaja

SIJOITUSKILPAILUN PALKINTOLAUTAKUNTA 1923 (2 kansanedustaja- ja 3 arkkitehtijäsentä)

Wuolijoki, Väinö (sd), kansanedustaja
Järvinen, Kyösti (kok), kansanedustaja
Tarjanne, Onni, arkkitehti
Jung, Bertel, arkkitehti
Taucher, Gunnar, arkkitehti

SIJOITUSKILPAILUN PALKITUT JA LUNASTETUT ARKKITEHDIT

Hilding Ekelund, I palkinto ehdotukselle *Hors Concours*
Kaarlo Borgin, Johan Sigfrid Sirénin ja Urho Åbergin toimisto, II palkinto ehdotukselle *Telakkatontit*
Armas Lindgren ja Bertel Liljeqvist, III palkinto ehdotukselle *Lex*

ARKKITEHTILIITON NIMEÄMÄ VALTIOPÄIVÄTALON SIJOITUSKYSYMYSTÄ VALMISTELLUT TOIMIKUNTA

Jung, Valter, arkkitehti
Lindberg, Carolus, arkkitehti
Sirén, J.S., arkkitehti
Sonck, Lars, arkkitehti

ARKKITEHTUURIKILPAILUN PALKINTOLAUTAKUNTA 1924 (4 arkkitehtia, 3 kansanedustajaa)

Wuolijoki, Väinö (sd), kansanedustaja
Järvinen, Kyösti (kok), kansanedustaja
Alkio, Santeri, kirjailija ja entinen kansanedustaja
Rosen, Anton, arkkitehti Tanskasta

Tengbom, Ivar, arkkitehti Ruotsista
Jung, Bertel, arkkitehti
Taucher, Gunnar, arkkitehti
varajäsenenä Onni Tarjanne

EDUSKUNTATALON SUUNNITTELUKILPAILUN PALKITUT JA LUNASTETUT ARKKITEHDIT

Kaarlo Borgin, Johan Sigfrid Sirénin ja Urho Åbergin toimisto, I palkinto ehdotukselle *Oratoribus*
Hilding Ekelund, II palkinto ehdotukselle *Cento Colonne*
Armas Lindgren, Bertel Liljeqvist ja Haakon Lindén, III palkinto ehdotukselle *Columnae*
Toivo ja Jussi Paatela, IV palkinto ehdotukselle *Kansan tahto*
Toivo ja Jussi Paatela ja Sune Maconi, V palkinto ehdotukselle *Capitolium*
Marti Välikangas, lunastettu ehdotus *Riksplatsen*
Einar Wikander, lunastettu ehdotus *Tanika*

EDUSKUNTATALON RAKENNUSTOIMIKUNTA 1925-

Wuolijoki, Wäinö (sd), kansanedustaja
Paasivuori, Matti (sd), kansanedustaja
Järvinen, Kyösti (kok), kansanedustaja
Alkio, Santeri, kirjailija ja entinen kansanedustaja
Linna, Emil (nuors), kansanedustaja
Witting, Rolf (r), kansanedustaja
Tarjanne, Onni, arkkitehti
Sonck, Lars, arkkitehti
Vähäkallio, Wäinö, arkkitehti

Sirén, J.S., arkkitehti kiinnitettiin toimikunnan palvelukseen ja toimikunnan palvelukseen kiinnitetty arkkitehti

B)

Eduskuntatalohankkeessa vaikuttaneet henkilöt aakkosjärjestyksessä. Kansanedustajista mukana ovat ne kansanedustajat, jotka tekivät eduskunnassa tilakysymystä koskevia aloitteita tai olivat mukana edellä listatuissa päätäntävaltaisissa ryhmissä.

KANSANEDUSTAJAT

Alkio, Santeri (nuors/MI): Vuonna 1923 nimitetyn eduskuntatalolautakunnan, vuoden 1924 suunnittelukilpailun palkintolautakunnan ja Eduskuntatalon rakennustoimikunnan jäsen

Anderson, Amos (r): vuonna 1923 nimitetyn eduskuntatalolautakunnan jäsen

Castrén, Jonas (nuors.): Osallistui valtiopäivillä tilakysymystä koskevaan keskusteluun syksyllä 1908. Vuoden 1908 toisilla valtiopäivillä nimitetyn eduskuntatalovaltuuskunnan jäsen.

Erkko, Eero (nuors): Vuonna 1911 nimitetyn eduskuntatalovaltuuskunnan jäsen.

Granfelt, George (r): Vuonna 1911 nimitetyn eduskuntatalovaltuuskunnan jäsen.

Heinonen, Kaarlo (sd): Vuonna 1921 nimitetyn eduskuntatalolautakunnan jäsen.

Homén, Theodor (nuors): Osallistui valtiopäivillä tilakysymystä koskevaan keskusteluun syksyllä 1908. Otti tilakysymyksen esiin eduskunnassa vuonna 1921 ja kritisoi Säätytalon laajennussuunnitelmaa.

Hultin, Tekla (nuors): teki vastalauseen valtiopäivillä vuonna 1911 koskien Säätytalon laajennusta.

Hästbacka, Emil (r): Teki valtiopäivillä vuonna 1925 vastalauseen koskien valtiovarainvaliokunnan mietintöä asettuen uutta rakennusta vastaan ja kannatti Säätytalon laajennusta.

Järvinen, Kyösti (kok): Vuonna 1923 nimitetyn eduskuntatalolautakunnan jäsen ja puheenjohtaja, Sijoitus- ja suunnittelukilpailuiden palkintolautakunnan jäsen ja Eduskuntatalon rakennustoimikunnan jäsen.

Linna, Eemil (nuors): Eduskuntatalon rakennustoimikunnan jäsen.

Listo, Akseli (suom): Vuonna 1911 nimitetyn eduskuntatalovaltuuskunnan jäsen.

Murros, Kaapo (sd): Vuonna 1911 nimitetyn eduskuntatalovaltuuskunnan jäsen.

Nevanlinna, Ernst (kok): Vuonna 1921 nimitetyn eduskuntatalolautakunnan jäsen.

Paasivuori, Matti (sd): Vuoden 1908 toisilla valtiopäivillä nimitetyn eduskuntatalovaltuuskunnan jäsen.

Palmén, Ernst (suom): nosti kysymyksen eduskunnan kokoontumistiloista esiin valtiopäivillä 18.6.1907. Valtiovarainvaliokunnan puheenjohtaja 1907.

Schybergson, Emil (r): Vuonna 1907 nimitetyn eduskuntatalovaltuuskunnan jäsen ja vuoden 1908 suunnittelukilpailun palkintolautakunnan jäsen.

Tanner, Väinö (sd): vuonna 1923 perustetun eduskuntatalolautakunnan jäsen

Yrjö-Koskinen, Yrjö (suom): Vuonna 1907 nimitetyn eduskuntatalovaltuuskunnanjäsen.

Valpas Hänninen, Edvard (sd): Vuonna 1911 nimitetyn eduskuntatalovaltuuskunnan jäsen.

Witting, Rolf (r): Eduskuntatalon rakennustoimikunnan jäsen.

Wuolijoki, Väinö (sd): Vuonna 1907 nimitetyn eduskuntatalovaltuuskunnanjäsen ja vuoden 1908 valtiopäivätalon suunnittelukilpailun palkintolautakunnassa. Osallistui valtiopäivillä tilakysymystä koskevaan keskusteluun syksyllä 1908. Vuoden 1923 eduskuntatalovaltuuskunnan, sijoituskilpailun palkintolautakunnan, vuoden 1924 suunnittelukilpailun palkintolautakunnan ja Eduskuntatalon rakennustoimikunnan jäsen.

ARKKITEHDIT

Billing, Hermann, Saksa: Vuoden 1908 valtiopäivätalon suunnittelukilpailun palkintolautakunnan jäsen.

Björnberg, Richard: Vuoden 1908 valtiopäivätalon suunnittelukilpailun palkintolautakunnan jäsen.

Brunila, Birger: Vuonna 1921 nimitetyn eduskuntatalovaltuuskunnan jäsen. Pyydettiin lausuntoa sijoituskysymykseen vuonna 1923.

Jung, Valter: Arkkitehtiliiton vuonna 1923 nimittämän valtiopäivätalon sijoituskysymystä pohtimaan nimetyn toimikunnan jäsen.

Jung, Bertel: Kirjoitti vuonna 1905 artikkelin Arkitekten-lehteen, jossa ehdotti tulevalle eduskuntatalolle sijoituspaikaksi Hallituskadun vartta. Vuoden 1908 toisilla valtiopäivillä nimitetyn eduskuntatalovaltuuskunnan jäsen. Vuoden 1923 sijoituskilpailun ja vuoden 1924 eduskuntatalon suunnittelukilpailun palkintolautakuntien jäsen.

Lindberg, Carolus: Arkkitehtiliiton vuonna 1923 nimittämän valtiopäivätalon sijoituskysymystä pohtimaan nimetyn toimikunnan jäsen.

Lindgren, Armas: vuonna 1907 nimitetyn eduskuntatalovaltuuskunnan jäsen. Luopui jäsenyydestä koska osallistui vuoden 1908 suunnittelukilpailuun ja sijoittui siinä toiseksi. Eduskuntatalovaltuuskunta pyysi lausuntoa sijoituskysymykseen vuonna 1923. Sijoittui kolmanneksi vuoden 1923 sijoituskilpailussa ja vuoden 1924 suunnittelukilpailussa.

Nyström, Gustaf: Säädytalon suunnittelija, laati tilaohjelman Säädytalon laajentamiseksi 1907 ja Säädytalon laajennussuunnitelmat (1907 ja 1912). Kuultiin paikkakysymyksen yhteydessä vuonna 1907.

Palmqvist, W.G.: teki Säädytalon laajennussuunnitelman 1923, sihteerinä vuonna 1923 nimitetyssä eduskuntatalolautakunnassa.

Rosen, Anton, Tanska: Vuoden 1924 eduskuntatalon suunnittelukilpailun palkintolautakunnan jäsen

Saarinen, Eliel: kuultiin paikkakysymyksen yhteydessä 1907. Suunnitteli vuoden 1908 valtiopäivätalon suunnittelukilpailun voittaneen ehdotuksen *piirretty kolmio*. Eduskuntatalolautakunnassa 1921

Sadeniemi, Yrjö: vuonna 1907 nimitetyn eduskuntatalovaltuuskunnan jäsen. Sadeniemeltä pyydettiin lausuntoa sijoituskysymykseen vuonna 1923.

Sirén, Johan Sigfrid: Arkkitehtiliiton vuonna 1923 nimittämän valtiopäivätalon sijoituskysymystä pohtimaan nimetyn toimikunnan jäsen. Borg – Sirén – Åberg –toimiston ehdotus *Oratoribus* voitti eduskuntatalon suunnittelukilpailun vuonna 1924. Sirén erosi toimistosta vuonna 1925 ja hänestä tuli Eduskuntatalon pääsuunnittelija. Hänet kiinnitettiin Eduskuntatalon rakennustoimikunnan palvelukseen ja hän laati mm. Eduskuntatalon lopulliset rakennuspiirustukset ja vaikutti moniin arkkitehtuurin yksityiskohtiin.

Sonck, Lars: Arkkitehtiliiton vuonna 1923 nimittämän valtiopäivätalon sijoituskysymystä pohtimaan nimetyn toimikunnan jäsen. Eduskuntatalon rakennustoimikunnan jäsen.

Tarjanne, Onni: kuultiin paikkakysymyksen yhteydessä 1907, vuoden 1908 toisilla valtiopäivillä nimitetyn eduskuntatalovaltuuskunnan ja suunnittelukilpailun palkintolautakunnan jäsen. Vuoden 1923 sijoituskilpailun palkintolautakunnan jäsen. Arkkitehtiklubin puheenjohtaja 1908-09, Suomen arkkitehtiliiton ensimmäinen puheenjohtaja (1919-1925) ja perustajajäsen.

Taucher, Gunnar: Vuoden 1923 sijoituskilpailun ja 1924 suunnittelukilpailun palkintolautakunnan jäsen

Tengbom, Ivar, Ruotsi: Vuoden 1924 eduskuntatalon suunnittelukilpailun palkintolautakunnan jäsen

Vähäkallio, Väinö: Eduskuntatalon rakennustoimikunnan jäsen

Wasastjerna, Knut: Vuoden 1908 valtiopäivätalon suunnittelukilpailun palkintolautakunnan jäsen.

Östberg, Ragnar, Ruotsi: Vuoden 1908 valtiopäivätalon suunnittelukilpailun palkintolautakunnan jäsen.

Muut hankkeessa vaikuttaneet henkilöt

Hallberg, Mauritz: eduskunnan pankkivaltuusmiesten puheenjohtaja, laati tilaohjelman yhdessä G.Nyströmin kanssa 1907.

Castrén, Arthur: Helsingin kaupunginjohtaja 1922–1930. Jarrutteli eduskuntatalon tonttiasiaissa.